

**UCHWAŁA NR XXXV/248/2018
RADY GMINY PIASKI**

z dnia 29 czerwca 2018 r.

w sprawie przyjęcia Gminnego Programu Opieki nad Zabytkami Gminy Piaski na lata 2018- 2021

Na podstawie art. 18 ust. 2 pkt 15 ustawy z dnia 8 marca 1990r. o samorządzie gminnym (Dz.U. z 2018r., poz. 994 ze zm.) oraz art. 87 ust. 3 i 4 ustawy z dnia 23 lipca 2003r. o ochronie zabytków i o opiece nad zabytkami(Dz.U. z 2017r., poz. 2187 ze zm.) uchwala się, co następuje:

§ 1. Przyjmuje się "Gminny Program Opieki nad Zabytkami Gminy Piaski na lata 2018-2021" stanowiący załącznik do niniejszej uchwały.

§ 2. Wykonanie uchwały powierza się Wójtowi Gminy Piaski.

§ 3. Uchwała wchodzi w życie po upływie 14 dni od dnia opublikowania w Dzienniku Urzędowym Województwa Wielkopolskiego.

Przewodnicząca Rady Gminy

Irena Różalska

Załącznik do uchwały Nr XXXV/248/2018

Rady Gminy Piaski

z dnia 29 czerwca 2018 r.

Gminny Program Opieki nad Zabytkami Gminy Piaski na lata 2018-2021

Gminny Program Opieki nad Zabytkami

**Gminy Piaski
na lata 2018-2021**

SPIS TREŚCI

1. Wstęp	4
1.1. <i>Cel opracowania Gminnego Programu Opieki nad Zabytkami.....</i>	5
1.2. <i>Podstawa prawna opracowania Gminnego Programu Opieki nad Zabytkami. ....</i>	7
1.2.1. <i>Obowiązek konstytucyjny ochrony zabytków. ....</i>	9
1.2.2. <i>Zasady ochrony dziedzictwa kulturowego w świetle ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami. ....</i>	9
1.2.3. <i>Zadania i kompetencje organów samorządu terytorialnego w zakresie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami.....</i>	13
2. Uwarunkowania zewnętrzne ochrony zasobów dziedzictwa kulturowego.	15
2.1. <i>Polityka państwa w dziedzinie ochrony dziedzictwa kulturowego.....</i>	15
2.1.1. <i>Narodowa Strategia Rozwoju Kultury na lata 2004-2020. ....</i>	16
<i>Narodowy Program Kultury "Ochrona zabytków i dziedzictwa kulturowego".....</i>	16
2.2. <i>Wojewódzka polityka w dziedzinie ochrony dziedzictwa kulturowego. ....</i>	18
2.2.1. <i>Strategia rozwoju województwa wielkopolskiego do roku 2020. ....</i>	18
2.2.2. <i>Plan zagospodarowania przestrzennego województwa wielkopolskiego.....</i>	20
2.2.3. <i>Wielkopolski Regionalny Program Operacyjny na lata 2014-2020.....</i>	23
2.2.4. <i>Program Opieki nad Zabytkami Województwa Wielkopolskiego na lata 2017-2020.....</i>	25
3. Zasoby dziedzictwa i krajobrazu kulturowego gminy Piaski.....	26
3.1. <i>Charakterystyka gminy Piaski.....</i>	26
3.2. <i>Rys historyczny gminy Piaski .....</i>	27
3.3. <i>Zabytki nieruchome o najważniejszym znaczeniu dla gminy Piaski .....</i>	30
3.4. <i>Ewidencja zabytków (nieruchomych i archeologicznych).....</i>	43
3.5. <i>Wykaz zabytków ruchomych na terenie gminy Piaski. ....</i>	44
3.6. <i>Zabytki archeologiczne.....</i>	45
3.6.1. <i>Zestawienie liczbowe zewidencjonowanych stanowisk archeologicznych łącznie z ich funkcją oraz krótką analizą chronologiczną.....</i>	46
3.6.2. <i>Stanowiska archeologiczne wpisane do rejestru zabytków .....</i>	49
3.6.3. <i>Wykaz stanowisk archeologicznych o własnej formie krajobrazowej .....</i>	51
3.7. <i>Krajobraz kulturowy.....</i>	52
3.8. <i>Zabytki stanowiące własność gminy Piaski.....</i>	52
3.9. <i>Zabytki nie stanowiące własności gminy Piaski.....</i>	54

3.10. Dziedzictwo niematerialne	56
4. Uwarunkowania wewnętrzne opieki nad zasobami dziedzictwa kulturowego.....	59
4.1. Stan zachowania zabytków nieruchomych i archeologicznych. Główne postulaty konserwatorskie. Zagrożenia.....	59
4.2. Relacje gminnego programu opieki nad zabytkami z dokumentami wykonanymi na poziomie gminy.....	68
4.2.1. Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego.	68
4.2.2. Plan rozwoju lokalnego gminy Piaski.....	74
4.2.3. Plany Odnowy Miejscowości	77
4.2.4. Miejscowe plany zagospodarowania przestrzennego.....	78
4.3. Szlaki turystyczne.	81
4.4. Chronione wartości przyrodnicze krajobrazu kulturowego.....	83
5. Cele gminnego programu opieki nad zabytkami.....	84
6. Kierunki działań dla realizacji celów gminnego programu opieki nad zabytkami.	
Podział na obszary, projekty, zadania.....	85
6.1. Ochrona i rewitalizacja obiektów zabytkowych i budynków o.....	85
wartościach lokalnych.....	85
6.2. Kształtowanie świadomości mieszkańców. Popularyzacja wiedzy o regionie. Edukacja w zakresie ochrony zabytków.	88
6.3. Świadome kształtowanie krajobrazu kulturowego. Dążenie do zachowania ład przestrzennego.....	90
6.4. Promocja zabytków, krajobrazu kulturowego i tradycji lokalnej.	91
6.5. Dziedzictwo kulturowe jako element rozwoju turystyki.	93
7. Wdrażanie gminnego programu opieki nad zabytkami. Monitoring działania programu.....	94
7.1. Instrumenty prawne i instytucjonalne.	94
7.2. Instrumenty finansowe.....	94
7.3. Monitoring działania programu.....	95

1. Wstęp

Gminny Program Opieki nad Zabytkami jako dokument o charakterze strategicznym stanowi podstawę dla określenia – w perspektywie czterech lat – zasadniczych kierunków działań i zadań mających na celu przyczynić się do zachowania lokalnego środowiska kulturowego, a także w miarę możliwości poprawy jego stanu. Jest dokumentem polityki administracyjnej w zakresie podejmowanych przedsięwzięć dotyczących inicjowania, wspierania i koordynowania prac z dziedziny ochrony zabytków i krajobrazu kulturowego oraz upowszechniania i promowania dziedzictwa kulturowego. Stanowi podwalinę współpracy między samorządem gminnym, właścicielami zabytków i Wojewódzkim Konserwatorem Zabytków. Współpraca ta, prowadzona dotychczas oraz rozwijana w kolejnych latach, powinna przynieść lokalnej społeczności wymierne korzyści – zachowanie naszego dziedzictwa kulturowego dla przyszłych pokoleń.

Program ma określić swego rodzaju stan idealny, do którego należy dążyć w zakresie opieki nad zabytkami: wskazywać konieczne do wykonania zadania i sugerować sposoby ich realizacji poprzez określenie podstawowych założeń organizacyjnych, finansowych, promocyjnych i ochronnych.

Dziedzictwo kulturowe to dorobek materialny i duchowy poprzednich pokoleń, to zasób rzeczy nieruchomych i ruchomych wraz ze związanymi z nim wartościami duchowymi, zjawiskami historycznymi i obyczajowymi, uznawany za godny ochrony prawnej dla dobra społeczeństwa i jego rozwoju oraz przekazania następnym pokoleniom z uwagi na zrozumiałe i akceptowane wartości historyczne, patriotyczne i artystyczne, mające znaczenie dla tożsamości i ciągłości rozwoju politycznego, społecznego i kulturalnego, dowodzenia prawd i upamiętniania wydarzeń historycznych, kultywowania poczucia piękna i wspólnoty cywilizacyjnej. Dziedzictwo kulturowe najczęściej utożsamiane jest z archeologią, architekturą, sztuką czy ogólnie zabytkami.

Za zabytek uznaje się nieruchomość lub rzecz ruchomą, ich części lub zespoły, będące dziełem człowieka lub związane z jego działalnością, stanowiące świadectwo minionej epoki bądź zdarzenia, których zachowanie leży w interesie społecznym ze względu na wartość historyczną, artystyczną lub naukową. Zabytki, ślady działalności ludzkiej są niezastąpionym źródłem informacji o życiu i działaniach człowieka oraz o historycznym rozwoju umiejętności artystycznej i technicznej. Zabytki decydują o tożsamości miejsca. Chcąc zachować łączność pomiędzy przeszłymi i przyszłymi pokoleniami, musimy dążyć do ich zachowania. Złożoność i interdyscyplinarność działań w tej sferze w warunkach gospodarki rynkowej wymaga

strategicznego zarządzania zabytkami opartego na długookresowej wizji rozwoju. Narzędziem realizacji strategii opieki nad zabytkami mają być programy opieki nad zabytkami.

Świadomość potrzeby ratowania i ochrony zabytków, dbanie o należyty stan zabytków jest coraz powszechniejsza wśród mieszkańców naszej gminy. Rewitalizacja poszczególnych obiektów, jak również całych zespołów zabudowy jest szansą na ich uratowanie. Tak więc stworzenie programu opieki nad zabytkami jest nie tylko koniecznością przewidzianą ustawą, ale przede wszystkim potrzebą społeczną. Jest również ważnym czynnikiem w upowszechnianiu wiedzy i pomaganiu właścicielom zabytków w dbaniu o ich dobrą kondycję. Dane miejsce nigdy nie będzie atrakcyjne dla turysty, jeżeli jego zabytki będą zaniedbane, niewłaściwie promowane czy eksponowane. To urok zadbanych zabytków, ulicznych zaułków i parków tworzy niepowtarzalny charakter danego miejsca, do którego z chęcią powraca turysta. Kultura i tradycja naszego regionu, atrakcyjne położenie geograficzne oraz zabytki, na czele z najwspanialszym zabytkiem na terenie gminy – Bazyliką na Świętej Górze, tworzą niepowtarzalny produkt turystyczny, który powinien być znaczącym elementem rozwoju.

Główną ideą Programu jest wytyczenie dróg pozwalających osiągnąć odczuwalną i akceptowaną społecznie poprawę w zakresie stanu zachowania i utrzymania obiektów zabytkowych znajdujących się na terenie gminy. Niezwykle ważnym jest, aby działania czynione w tych kierunkach były wykonywane przy czynnym i świadomym współdziałaniu społeczności lokalnej. Obowiązkiem Samorządu Gminy Piaski jest z kolei podnoszenie świadomości społecznej w zakresie opieki nad zabytkami oraz efektywne usprawnianie mechanizmów regulujących kwestie tej opieki, jak również tworzenie i wspieranie inicjatyw mających taką opiekę na celu.

Proces sporządzania Programu to prace związane z przygotowaniem materiałów wyjściowych, wyznaczeniem celów oraz formułowaniem projektów realizacyjnych, w które zaangażowany był szereg osób. Byli to przede wszystkim pracownicy Urzędu Gminy w Piaskach jak i pracownicy jednostek organizacyjnych Gminy oraz reprezentanci różnych instytucji i organizacji, które na co dzień współpracują z Urzędem.

1.1. Cel opracowania Gminnego Programu Opieki nad Zabytkami.

„Program Opieki nad Zabytkami Gminy Piaski na lata 2018 – 2021” został opracowany celem realizacji zapisów ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków

i opiece nad zabytkami (tekst jednolity, Dz. U. z 2017 r., poz. 2187, z późn. zm.). Ustawa wprowadza obowiązek sporządzania programów opieki nad zabytkami przez samorządy - zarówno na szczeblu wojewódzkim, powiatowym, jak i gminnym. Zgodnie z art. 87 ust. 1 cytowanej wyżej ustawy burmistrz sporządza na okres 4 lat gminny program opieki nad zabytkami, który po uzyskaniu opinii wojewódzkiego konserwatora zabytków przyjmuje Rada Gminy. Program ogłaszany jest w wojewódzkim dzienniku urzędowym, a z jego realizacji wójt sporządza co dwa lata sprawozdanie.

Opracowany program zostanie przyjęty do realizacji w latach 2018-2021, co jest związane z koniecznością realizacji zadania własnego przez samorząd gminny.

Szczegółowe cele programu opieki nad zabytkami zawarte są w art. 87 ust. 2 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. *o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami* i należą do nich:

1. Włączenie problemów ochrony zabytków do systemu zadań strategicznych wynikających z koncepcji przestrzennego zagospodarowania kraju.
2. Uwzględnianie uwarunkowań ochrony zabytków, w tym krajobrazu kulturowego i dziedzictwa archeologicznego, łącznie z uwarunkowaniami ochrony przyrody i równowagi ekologicznej.
3. Zahamowanie procesów degradacji zabytków i doprowadzenie do poprawy stanu ich zachowania.
4. Wyeksponowanie poszczególnych zabytków oraz walorów krajobrazu kulturowego.
5. Podejmowanie działań zwiększających atrakcyjność zabytków dla potrzeb społecznych, turystycznych i edukacyjnych oraz wspieranie inicjatyw sprzyjających wzrostowi środków finansowych na opiekę nad zabytkami.
6. Określenie warunków współpracy z właścicielami zabytków, eliminujących sytuacje konfliktowe związane z wykorzystaniem tych zabytków.
7. Podejmowanie przedsięwzięć umożliwiających tworzenie miejsc pracy związanych z opieką nad zabytkami.

Tworząc Program opieki nad zabytkami w Gminie Piaski założono, że zasoby regionalnego dziedzictwa kulturowego są zasadniczym czynnikiem wpływającym na kształtowanie tożsamości regionalnej. Należy się z tymi zasobami, historią i zabytkami zapoznać, rozróżnić obiekty wpisane do rejestru zabytków województwa wielkopolskiego i figurujące w Gminnej Ewidencji Zabytków. Zasoby te, odczuwane czasem jako obciążenie, mogą stać się, odpowiednio utrzymane, szansą promocji.

Nadrzędnym celem sformułowania Programu jest dążenie do znaczącej poprawy stanu zasobów regionalnego dziedzictwa kulturowego oraz zachowania krajobrazu kulturowego

gminy poprzez określenie działań organizacyjnych i finansowych w zakresie leżącym w kompetencjach samorządu, a także włączenie zabytków w rozwój gospodarczy i społeczny oraz zaszczepienie świadomości potrzeby, zasadności i sposobów ochrony zabytków wśród mieszkańców.

Istotnym elementem opieki nad zabytkami jest też uwzględnienie uwarunkowań ochrony zabytków przy sporządzaniu i zmianie miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego oraz studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego oraz wspieranie działań zmierzających do pozyskania środków finansowych na ochronę zabytków.

Formułując Program Opieki nad Zabytkami przyjęto zadania należące z mocy ustawy do obowiązków Gminy, między innymi zarysowano ogólną politykę Gminy w dziedzinie opieki nad zabytkami, nie naruszając przy tym praw właścicieli. Efektami, jakie ma przynieść wykonanie zapisów Programu ma być w związku z tym poprawa stanu zasobów dziedzictwa kulturowego powodująca uatrakcyjnienie regionu na rynku turystycznym, nadanie zabytkom właściwych funkcji oraz podniesienie świadomości walorów dziedzictwa kulturowego.

1.2. Podstawa prawna opracowania Gminnego Programu Opieki nad Zabytkami.

W polskim ustawodawstwie zagadnienia związane z zabytkami i ich ochroną regulują m. in. następujące akty prawne:

Ustawy:

1. Ustawa z dnia 8 marca 1990 r. *o samorządzie gminnym* (tekst jednolity, Dz. U. z 2017 r., poz. 1875, z późn. zm.).
2. Ustawa z dnia 23 lipca 2003 r. *o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami* (tekst jednolity, Dz. U. z 2017 r., poz. 2187, z późn. zm.).
3. Ustawa z dnia 21 sierpnia 1997 r. *o gospodarce nieruchomościami* (tekst jednolity, Dz. U. z 2018 r. poz. 121).
4. Ustawa z dnia 7 lipca 1994 r. - *Prawo budowlane* (tekst jednolity, Dz. U. z 2017 r. poz. 1332).
5. Ustawa z dnia 27 marca 2003 r. *o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym* (tekst jednolity, Dz. U. z 2017, poz. 1073).
6. Ustawa z dnia 27 kwietnia 2001 r. *prawo ochrony środowiska* (tekst jednolity, Dz. U. z 2017 r., poz. 519 z późn. zm.).

7. Ustawa z dnia 16 kwietnia 2004 r. *o ochronie przyrody* (tekst jednolity, Dz. U. z 2018 r., poz. 142).
8. Ustawa z dnia 24 kwietnia 2015 r. *o zmianie niektórych ustaw w związku ze wzmocnieniem narzędzi ochrony krajobrazu* (Dz. U. z 2015 r., poz. 774 z późn. zm.).
9. Ustawa z dnia 25 października 1991 r. *o organizowaniu i prowadzeniu działalności kulturalnej* (tekst jednolity, Dz. U. z 2017 r., poz. 862 z późn. zm.).

Rozporządzenia:

1. Rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 22 czerwca 2017 r. *w sprawie prowadzenia prac konserwatorskich, prac restauratorskich i badań konserwatorskich przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków albo na Listę Skarbów Dziedzictwa oraz robót budowlanych, badań architektonicznych i innych działań przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków, a także badań archeologicznych i poszukiwań zabytków* (Dz. U. z 2017 r. poz. 1265).
2. Rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 16 sierpnia 2017 r. *w sprawie dotacji celowej na prace konserwatorskie lub restauratorskie przy zabytku wpisanym na Listę Skarbów Dziedzictwa oraz prace konserwatorskie, restauratorskie i roboty budowlane przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków* (Dz. U. z 2017 r. poz. 1674).
3. Rozporządzenie Ministra Kultury z dnia 25 sierpnia 2004 r. *w sprawie organizacji i sposobu ochrony zabytków na wypadek konfliktu zbrojnego i sytuacji kryzysowych* (Dz. U. z 2004 r. Nr 212, poz. 2153).
4. Rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 12 maja 2004 r. *w sprawie odznaki "Za opiekę nad zabytkami"* (Dz. U. z 2004 r. Nr 124, poz. 1304, z późn. zm.).
5. Rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 18 kwietnia 2011 r. *w sprawie wywozu zabytków za granicę* (Dz. U. z 2011 r. Nr 89, poz. 510).
6. Rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 26 maja 2011 r. *w sprawie prowadzenia rejestru zabytków, krajowej, wojewódzkiej i gminnej ewidencji zabytków oraz krajowego wykazu zabytków skradzionych lub wywiezionych za granicę niezgodnie z prawem* (Dz. U. z 2011 r. Nr 113, poz. 661).
7. Rozporządzenie Ministra Kultury z dnia 9 lutego 2004 r. *w sprawie wzoru znaku informacyjnego umieszczanego na zabytkach nieruchomych wpisanych do rejestru zabytków* (Dz. U. z 2004 r. Nr 30, poz. 259).

8. Rozporządzenie Ministra Kultury z dnia 1 kwietnia 2004 r. w sprawie nagród za odkrycie lub znalezienie zabytków archeologicznych (Dz. U. z 2004 r. Nr 71, poz. 650).

Inne:

1. Europejska Konwencja o ochronie dziedzictwa archeologicznego sporządzona w La Valetta dnia 16 stycznia 1992 r. (Dz. U. z 1996 r. Nr 120, poz. 564).
2. Konwencja w sprawie ochrony światowego dziedzictwa kulturalnego i naturalnego, przyjęta w Paryżu dnia 16 listopada 1972 r. (Dz. U. z 1976 r. Nr 32, poz. 190 i 191).
3. Konwencja o ochronie dóbr kulturalnych w razie konfliktu zbrojnego podpisana w Hadze 14 maja 1954 r. . (Dz. U. z 1957 r. Nr 46, poz. 215).
4. Europejska Konwencja Krajobrazowa sporządzona we Florencji dnia 20 października 2000r. (podpisana przez Polskę 21 grudnia 2001 r.) (Dz. U. z 2006 r. Nr 14, poz. 98).

1.2.1. Obowiązek konstytucyjny ochrony zabytków.

Zabytki w Polsce są dobrem wspólnym jako nieodłączny przejaw życia społecznego i kulturalnego obywateli. Art. 82 Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej określa że „Obowiązkiem obywatela polskiego jest (...) troska o dobro wspólne”. Art. 5 Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej stanowi, że ochrona zabytków wszelkiego rodzaju, dziedzictwa materialnego i niematerialnego jest obowiązkiem konstytucyjnym Państwa. „Rzeczpospolita Polska strzeże (...) dziedzictwa narodowego oraz zapewnia ochronę środowiska (...)”.

1.2.2. Zasady ochrony dziedzictwa kulturowego w świetle ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami.

Ustawa o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami z dnia 23 lipca 2003 r. (Dz. U. z 2017 r., poz. 2187, z późn. zm.) w sposób kompleksowy reguluje kwestie związane z prawną ochroną zabytków. Ustawa określa przedmiot, zakres i formy ochrony zabytków oraz opieki nad nimi, zasady finansowania prac konserwatorskich, restauratorskich i robót budowlanych przy zabytkach, a także organizację organów ochrony zabytków. Ustawa nakłada na organy administracji rządowej i samorządowej obowiązek zapewnienia warunków prawnych, organizacyjnych i finansowych dla ochrony dóbr kultury. W myśl zapisów ustawy ochrona zabytków polega na podejmowaniu przez organy administracji publicznej działań mających na celu zadania zdefiniowane w artykułach:

Art. 3 - podaje definicje zabytku rozumianego jako nieruchomość lub rzecz ruchomą, ich części lub zespoły będące dziełem człowieka lub związane z jego działalnością i stanowiące świadectwo minionej epoki bądź zdarzenia, których zachowanie leży w interesie społecznym ze względu na posiadaną wartość historyczną, artystyczną lub naukową.

W dalszej części art. sformułowane są podstawowe definicje z zakresu opieki nad zabytkami:
Krajobraz kulturowy – postrzegana przez ludzi przestrzeń, zawierająca elementy przyrodnicze i wytwory cywilizacji, historycznie ukształtowana w wyniku działania czynników naturalnych i działalności człowieka.

Historyczny układ urbanistyczny lub ruralistyczny - przestrzenne założenie miejskie lub wiejskie, zawierające zespoły budowlane, pojedyncze budynki i formy zaprojektowanej zieleni, rozmieszczone w układzie historycznych podziałów własnościowych i funkcjonalnych, w tym ulic lub sieci dróg.

Historyczny zespół budowlany - powiązana przestrzennie grupa budynków wyodrębniona ze względu na formę architektoniczną, styl, zastosowane materiały, funkcję, czas powstania lub związek z wydarzeniami historycznymi.

Otoczenie - teren wokół lub przy zabytku wyznaczony w decyzji o wpisie tego terenu do rejestru zabytków w celu ochrony wartości widokowych zabytku oraz jego ochrony przed szkodliwym oddziaływaniem czynników zewnętrznych.

Prace konserwatorskie - działania mające na celu zabezpieczenie i utrwalenie substancji zabytku, zahamowanie procesów jego destrukcji oraz dokumentowanie tych działań.

Prace restauratorskie - działania mające na celu wyeksponowanie wartości artystycznych i estetycznych zabytku, w tym, jeżeli istnieje taka potrzeba, uzupełnienie lub odtworzenie jego części, oraz dokumentowanie tych działań.

Roboty budowlane - budowa, a także prace polegające na przebudowie, montażu, remoncie lub rozbiórce obiektu budowlanego podejmowane przy zabytku lub w otoczeniu zabytku.

Badania konserwatorskie - działania mające na celu rozpoznanie historii i funkcji zabytku, ustalenie użytych do jego wykonania materiałów i zastosowanych technologii, określenie stanu zachowania tego zabytku oraz opracowanie diagnozy, projektu i programu prac konserwatorskich, a jeżeli istnieje taka potrzeba, również programu prac restauratorskich.

Badania architektoniczne - działania ingerujące w substancję zabytku, mające na celu rozpoznanie i udokumentowanie pierwotnej formy obiektu budowlanego oraz ustalenie zakresu jego kolejnych przekształceń.

Badania archeologiczne - działania mające na celu odkrycie, rozpoznanie, udokumentowanie i zabezpieczenie zabytku archeologicznego.

Art. 4 – „Ochrona zabytków polega, w szczególności, na podejmowaniu przez organy administracji publicznej działań mających na celu:

- 1) Zapewnienie warunków prawnych, organizacyjnych i finansowych umożliwiających trwałe zachowanie zabytków oraz ich zagospodarowanie i utrzymanie;
- 2) Zapobieganie zagrożeniom mogącym spowodować uszczerbek dla wartości zabytków;
- 3) Udaremnianie niszczenia i niewłaściwego korzystania z zabytków;
- 4) Przeciwdziałanie kradzieży, zaginięciu lub nielegalnemu wywozowi zabytków za granicę;
- 5) Kontrolę stanu zachowania i przeznaczenia zabytków;
- 6) Uwzględnianie zadań ochronnych w planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym oraz kształtowaniu środowiska.”

Art. 5 - „Opieka nad zabytkami sprawowana przez jego właściciela lub posiadacza polega, w szczególności, na zapewnieniu warunków:

- 1) naukowego badania i dokumentowania zabytku;
- 2) prowadzenia prac konserwatorskich, restauratorskich i robót budowlanych przy zabytku;
- 3) zabezpieczenia i utrzymania zabytku oraz jego otoczenia w jak najlepszym stanie;
- 4) korzystania z zabytku w sposób zapewniający trwałe zachowanie jego wartości;
- 5) popularyzowania i upowszechniania wiedzy o zabytku oraz jego znaczeniu dla historii i kultury.”

Zgodnie z *art. 6* ochronie i opiece podlegają, bez względu na stan zachowania:

- 1) zabytki nieruchome będące, w szczególności:
  - a) krajobrazami kulturowymi,
  - b) układami urbanistycznymi, ruralistycznymi i zespołami budowlanymi,
  - c) dziełami architektury i budownictwa,
  - d) dziełami budownictwa obronnego,
  - e) obiektami techniki, a zwłaszcza kopalniami, hutami, elektrowniami i innymi zakładami przemysłowymi,
  - f) cmentarzami,
  - g) parkami, ogrodami i innymi formami zaprojektowanej zieleni,
  - h) miejscami upamiętniającymi wydarzenia historyczne bądź działalność wybitnych osobistości lub instytucji;

2) zabytki ruchome będące, w szczególności:

- a) dziełami sztuk plastycznych, rzemiosła artystycznego i sztuki użytkowej,
- b) kolekcjami stanowiącymi zbiory przedmiotów zgromadzonych i uporządkowanych według koncepcji osób, które tworzyły te kolekcje,
- c) numizmatami oraz pamiątkami historycznymi, a zwłaszcza militariami, sztandarami, pieczęciami, odznakami, medalami i orderami,
- d) wytworami techniki, a zwłaszcza urządzeniami, środkami transportu oraz maszynami i narzędziami świadczącymi o kulturze materialnej, charakterystycznymi dla dawnych i nowych form gospodarki, dokumentującymi poziom nauki i rozwoju cywilizacyjnego,
- e) materiałami bibliotecznymi,
- f) instrumentami muzycznymi,
- g) wytworami sztuki ludowej i rękodzieła oraz innymi obiektami etnograficznymi,
- h) przedmiotami upamiętniającymi wydarzenia historyczne bądź działalność wybitnych osobistości lub instytucji;

3) zabytki archeologiczne będące, w szczególności:

- a) pozostałościami terenowymi pradziejowego i historycznego osadnictwa,
- b) cmentarzyskami,
- c) kurhanami,
- d) reliktnami działalności gospodarczej, religijnej i artystycznej.

Ponadto „Ochronie mogą podlegać nazwy geograficzne, historyczne lub tradycyjne nazwy obiektu budowlanego, placu, ulicy lub jednostki osadniczej”.

Art. 7 - Ustawodawca wyróżnia następujące formy ochrony zabytków:

- 1) wpis do rejestru zabytków,
  - 1a) wpis na Listę Skarbów Dziedzictwa
- 2) uznanie za pomnik historii,
- 3) utworzenie parku kulturowego,
- 4) ustalenia ochrony w miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego albo w decyzji o ustaleniu lokalizacji inwestycji celu publicznego, decyzji o warunkach zabudowy, decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji drogowej, decyzji o ustaleniu lokalizacji linii kolejowej lub decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji w zakresie lotniska użytku publicznego.

Art. 21 – przyjmuje, że podstawą do sporządzania programów opieki nad zabytkami przez województwa, powiaty i gminy jest ewidencja zabytków, prowadzona przez (*art. 22*) generalnego konserwatora zabytków (krajowa ewidencja zabytków), wojewódzkiego

konserwatora zabytków (wojewódzka ewidencja zabytków), wójta (burmistrza, prezydenta miasta) (gminna ewidencja zabytków w formie zbioru kart adresowych zabytków nieruchomych z terenu gminy).

Art. 32 – stanowi o zawiadomieniu właściwego wojewódzkiego konserwatora zabytków o znalezieniu w trakcie prowadzenia robót budowlanych lub ziemnych przedmiotu, co do którego istnieje przypuszczenie, że jest on zabytkiem oraz o wstrzymaniu tych robót.

Art. 33 ust. 1 i ust 2 - stanowią o zawiadomieniu właściwego wojewódzkiego konserwatora zabytków o znalezieniu przedmiotu, co do którego istnieje przypuszczenie, że jest on zabytkiem archeologicznym.

Rozdział 10a Ustawy poświęcony jest administracyjnym karom pieniężnym m. in. za:

- nie powiadomienie o uszkodzeniu, zniszczeniu, zaginięciu lub kradzieży zabytku, zagrożeniu dla zabytku, zmianie miejsca przechowywania zabytku ruchomego, zmianach dotyczących stanu prawnego zabytku (*art. 107a*),
- uniemożliwienie lub utrudnienie dostępu do zabytku organowi ochrony zabytków (*art. 107c*),
- prowadzenie prac konserwatorskich, restauratorskich lub robót budowlanych przy zabytku wpisanym do rejestru bądź w jego otoczeniu oraz prowadzenie badań archeologicznych bez pozwolenia WKZ lub niezgodnie z jego warunkami (*art. 107d*),
- nie wykonywanie zaleceń pokontrolnych (*art. 107e*).

Wpływy z kar pieniężnych przekazywane są do Narodowego Funduszu Ochrony Zabytków (*art. 107i*). Za niszczenie lub uszkodzenie zabytku przewidziane są kary pozbawienia wolności oraz nawiązki na rzecz Narodowego Funduszu Ochrony Zabytków (*art. 108*).

1.2.3. Zadania i kompetencje organów samorządu terytorialnego w zakresie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami.

Szczegółowy zakres zadań i kompetencji organów samorządu gminnego w odniesieniu do problematyki ochrony dóbr kultury został uregulowany przede wszystkim w dwóch ustawach:

- *Ustawa z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym*, w której w art. 7 ust. 1 pkt. 9 zapisano: „Zaspakajanie zbiorowych potrzeb wspólnoty należy do zadań własnych gminy. W szczególności zadania własne obejmują sprawy: kultury w tym bibliotek

gminnych i innych instytucji kultury oraz **ochrony zabytków i opieki nad zabytkami.**”

- *Ustawa z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami.*

Art. 18 i art. 19 - zakładają obowiązek uwzględniania przy sporządzaniu strategii rozwoju gminy, w studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy oraz w miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego, ochrony zabytków i opieki nad zabytkami oraz zapisów zawartych w programach opieki nad zabytkami.

Art. 20 -studium i plany miejscowe wymagają odpowiednio zaopiniowania lub uzgodnienia przez wojewódzkiego konserwatora zabytków.

Art. 71 ust. 1 i ust 2 - zakładają sprawowanie opieki nad zabytkami, w tym finansowanie prac konserwatorskich i budowlanych przy zabytku przez osoby fizyczne lub jednostki organizacyjne posiadające tytuł prawny do zabytku wynikający z prawa własności, użytkowania wieczystego, trwałego zarządu, ograniczonego prawa rzeczowego albo stosunku zobowiązaniowego.

Sprawowanie opieki nad zabytkami, w tym finansowanie prac konserwatorskich, restauratorskich i robót budowlanych przy zabytku, do którego tytuł prawny posiada jednostka samorządu terytorialnego, jest zadaniem własnym tej jednostki.

Art. 81 - określa możliwość udzielenia dotacji na prace konserwatorskie, restauratorskie lub roboty budowlane przy zabytku wpisanym do rejestru lub znajdującym się w gminnej ewidencji zabytków przez organ stanowiący gminy, na zasadach określonych w podjętej przez ten organ uchwale. Dotacja na prace konserwatorskie, restauratorskie i roboty budowlane zgodnie z art. 77 może obejmować nakłady konieczne na:

- 1) sporządzenie ekspertyz technicznych i konserwatorskich,
- 2) przeprowadzenie badań konserwatorskich lub architektonicznych,
- 3) wykonanie dokumentacji konserwatorskiej,
- 4) opracowanie programu prac konserwatorskich i restauratorskich,
- 5) wykonanie projektu budowlanego zgodnie z przepisami prawa budowlanego,
- 6) sporządzenie projektu odtworzenia kompozycji wnętrz,
- 7) zabezpieczenie, zachowanie i utrwalenie substancji zabytku,
- 8) stabilizację konstrukcyjną części składowych zabytku lub ich odtworzenie w zakresie niezbędnym dla zachowania tego zabytku,
- 9) odnowienie lub uzupełnienie tynków i okładzin architektonicznych albo ich

całkowite odtworzenie, z uwzględnieniem charakterystycznej dla tego zabytku kolorystyki,

- 10) odtworzenie zniszczonej przynależności zabytku, jeżeli odtworzenie to nie przekracza 50 % oryginalnej substancji tej przynależności,
- 11) odnowienie lub całkowite odtworzenie okien, w tym ościeżnic i okiennic, zewnętrznych odrzwi i drzwi, więźby dachowej, pokrycia dachowego, rynien i rur spustowych,
- 12) modernizację instalacji elektrycznej w zabytkach drewnianych lub w zabytkach, które posiadają oryginalne, wykonane z drewna części składowe i przynależności,
- 13) wykonanie izolacji przeciwwilgociowej,
- 14) uzupełnianie narysów ziemnych dzieł architektury obronnej oraz zabytków archeologicznych nieruchomości o własnych formach krajobrazowych,
- 15) działania zmierzające do wyeksponowania istniejących, oryginalnych elementów zabytkowego układu parku lub ogrodu,
- 16) zakup materiałów konserwatorskich i budowlanych, niezbędnych do wykonania prac i robót przy zabytku wpisanym do rejestru,
- 17) zakup i montaż instalacji przeciwwłamaniowej oraz przeciwpożarowej i odgromowej.

Dotacja może być udzielona w wysokości do 100 % nakładów koniecznych na wykonanie przez wnioskodawcę prac konserwatorskich, restauratorskich lub robót budowlanych przy zabytku wpisanym do rejestru lub znajdującym się w gminnej ewidencji zabytków. Łączna kwota dotacji udzielonych przez organ stanowiący gminy nie może przekraczać wysokości 100 % nakładów koniecznych na wykonanie tych prac lub robót. Organy uprawnione do udzielania dotacji prowadzą wykazy udzielonych dotacji oraz informują się wzajemnie o udzielonych dotacjach.

2. Uwarunkowania zewnętrzne ochrony zasobów dziedzictwa kulturowego.

2.1. Polityka państwa w dziedzinie ochrony dziedzictwa kulturowego.

2.1.1. Narodowa Strategia Rozwoju Kultury na lata 2004-2020.

Narodowy Program Kultury "Ochrona zabytków i dziedzictwa kulturowego".

Narodowa Strategia Rozwoju Kultury na lata 2004-2013¹ (w 2005 r. Ministerstwo Kultury przygotowało *Uzupełnienie Narodowej Strategii Rozwoju Kultury na lata 2004-2020*²) przyjęta została przez Radę Ministrów w dniu 21 września 2004 r., w ramach opracowywania strategicznych dokumentów programowych rozwoju społeczno-gospodarczego państwa.

Jest to rządowy dokument tworzący ramy dla nowoczesnego mecenatu państwa w sferze kultury, a przede wszystkim dla nowocześnie pojmowanej polityki kulturalnej, funkcjonującej w warunkach rynkowych, a także dla wspólnoty Polski z Unią Europejską.

Dziedzictwo zostało tu określone jako potencjał poszczególnych regionów, który sprzyjać ma wzrostowi konkurencyjności regionów dla turystów, inwestorów i mieszkańców. Zasadniczym celem strategicznym jest intensyfikacja ochrony i upowszechniania dziedzictwa kulturowego, w tym szczególnie kompleksowa poprawa stanu zabytków nieruchomych.

Strategia przyjęła następujące priorytety:

1. Wzrost efektywności zarządzania sferą kultury.
2. Wprowadzenie innowacyjnych rozwiązań w systemie organizacji działalności kulturalnej i w systemie upowszechniania kultury.
3. Zmniejszenie dysproporcji regionalnych w rozwoju kultury.
4. Wzrost uczestnictwa i wyrównanie szans w dostępie do szkolnictwa artystycznego, dóbr i usług kultury.
5. Poprawa warunków działalności artystycznej.
6. Efektywna promocja twórczości.
7. Zachowanie dziedzictwa kulturowego i aktywna ochrona zabytków.
8. Zmniejszenie luki cywilizacyjnej poprzez modernizację i rozbudowę infrastruktury kultury.

Dokumentami służącymi wdrażaniu Narodowej Strategii Rozwoju Kultury w sferze materialnej spuścizny kulturowej Polski są narodowe programy kultury, między innymi *Narodowy Program Kultury „Ochrona zabytków i dziedzictwa kulturowego”*, którego celem jest poprawa stanu i dostępności zabytków poprzez:

---

¹ Treść Strategii została opublikowana w Biuletynie Informacji Publicznej pod bezpośrednim adresem: bip.mkidn.gov.pl/media/docs/Narodowa_Strategia_Rozwoju_Kultury.pdf

² Treść Uzupełnienia Strategii została opublikowana w Biuletynie Informacji Publicznej pod bezpośrednim adresem: bip.mkidn.gov.pl/media/docs/050617nsrk-uzupelnienie.pdf

- a) tworzenie warunków instytucjonalnych, prawnych i organizacyjnych w sferze dokumentacji i ochrony zabytków,
- b) kompleksową rewaloryzację zabytków i ich adaptację na cele społeczne,
- c) zwiększenie roli zabytków w rozwoju turystyki i przedsiębiorczości,
- d) tworzenie zintegrowanych narodowych produktów turystycznych,
- e) promocję polskiego dziedzictwa kulturowego w Polsce i za granicą,
- f) wzmocnienie zasobów ludzkich w sferze ochrony zabytków,
- g) podnoszenie świadomości społecznej dotyczącej dziedzictwa kulturowego,
- h) zabezpieczenie zabytków i archiwaliów przed nielegalnym wywozem za granicę.

W programie przyjęto następujące priorytety:

Priorytet 1. Aktywne zarządzanie zasobem stanowiącym materialne dziedzictwo kulturowe.

Realizowane działania mają na celu materialną poprawę stanu zabytków, ich adaptację i rewitalizację oraz zwiększenie dostępności do nich mieszkańców, turystów i inwestorów. Realizacja działań pozwoli na zwiększenie atrakcyjności regionów, a także wykorzystanie przez nie potencjału związanego z posiadanym dziedzictwem kulturowym. Najważniejsze działania to między innymi:

Działanie 1.2. Kompleksowa rewaloryzacja zabytków i ich adaptacja na cele kulturalne, turystyczne, edukacyjne, rekreacyjne i inne cele społeczne.

Działanie 1.3. Zwiększenie roli zabytków w rozwoju turystyki i przedsiębiorczości poprzez tworzenie zintegrowanych narodowych produktów turystycznych.

Priorytet 2. Edukacja i administracja na rzecz ochrony i zachowania dziedzictwa kulturowego.

Działanie 2.1. Rozwój zasobów ludzkich oraz podnoszenie świadomości społecznej w sferze ochrony dziedzictwa kulturowego.

Działanie będzie realizowane dzięki podnoszeniu wykształcenia kadr zatrudnionych w sferze ochrony dziedzictwa kulturowego. Ponadto będą podejmowane działania mające na celu podnoszenie zainteresowania społeczeństwa problematyką ochrony zabytków poprzez m. in. ochronę, dokumentację, popularyzację dziedzictwa kultury ludowej oraz aktywizację społeczności wiejskich, np. poprzez „Program ginące zawody”.

Działanie 2.2. Ochrona i zachowanie dziedzictwa kulturowego przed nielegalnym wwozem, wywozem i przewozem przez granice.

2.2. Wojewódzka polityka w dziedzinie ochrony dziedzictwa kulturowego.

2.2.1. Strategia rozwoju województwa wielkopolskiego do roku 2020.

17 grudnia 2012 r. został uchwalony (Uchwała nr XXIX/559/12³) przez Sejmik Województwa Wielkopolskiego dokument pn. „Strategia rozwoju województwa wielkopolskiego do 2020 roku. Wielkopolska 2020⁴” Dokument ten stanowi aktualizację poprzedniego, strategicznego dla Wielkopolski dokumentu, obowiązującego od grudnia 2005 roku.

Strategia określa uwarunkowania, cele i kierunki rozwoju województwa. Ustalenia zawarte w w/w dokumencie stanowią podstawę do sporządzenia planu zagospodarowania przestrzennego województwa, przez co mają bezpośredni wpływ na zachowanie i poprawę krajobrazu kulturowego.

Celem generalnym zaktualizowanej „Strategii rozwoju województwa wielkopolskiego” jest: *Efektywne wykorzystanie potencjałów rozwojowych na rzecz wzrostu konkurencyjności województwa, służące poprawie jakości życia mieszkańców w warunkach zrównoważonego rozwoju.*

Ma być on realizowany przy pomocy celów strategicznych i operacyjnych.

W ramach celu strategicznego 5 „Zwiększenie spójności województwa” określony został cel operacyjny 5.4. „Wsparcie terenów wymagających restrukturyzacji, odnowy i rewitalizacji” oraz cel operacyjny 5.6. „Wsparcie terenów o wyjątkowych walorach środowiska kulturowego”.

Środowisko kulturowe może być dla wybranych obszarów istotnym czynnikiem aktywizacji gospodarczej i budowania lokalnych przewag konkurencyjnych. Na wielu obszarach jest ono jedynym realnym czynnikiem wzrostu. Cel ten realizowany powinien być przede wszystkim przez następujące kierunki działań:

- kompleksowe programy rewitalizacji i aktywizacji gospodarczej wykorzystujące walory kulturowe,
- tworzenie parków kulturowych,
- promocja terenów o wybitnych walorach kulturowych,
- odnowa obiektów dziedzictwa kulturowego.

---

³ Treść Uchwały została opublikowana w Biuletynie Informacji Publicznej pod bezpośrednim adresem: www.bip.umww.pl/pliki/eradni/3/110/4328/15353/uchwala-xxix-559-2012.pdf

⁴ Treść Strategii została opublikowana w Biuletynie Informacji Publicznej pod bezpośrednim adresem: www.bip.umww.pl/pliki/eradni/3/110/4328/15354/uchwala-xxix-559-2012z.pdf

Cel strategiczny 8 „Zwiększanie zasobów oraz wyrównywanie potencjałów społecznych województwa” ma być realizowany poprzez cel operacyjny 8.7. „Kształtowanie skłonności mieszkańców do zaspokajania potrzeb wyższego rzędu”, gdzie wytyczono m. in. następujące kierunki działań:

- inwestycje poprawiające stan infrastruktury kultury, sportu i rekreacji, bez barier dla osób niepełnosprawnych i starszych,
- inwestycje w przedsiębiorstwa świadczące usługi w zakresie kultury, sportu i rekreacji,
- wspieranie wzrostu czynnego lub biernego udziału kultury w życiu mieszkańców,
- aktywizacja i wsparcie pozarządowych podmiotów oraz organizacji turystycznych i kulturalnych,
- odbudowa i utrzymanie materialnego dorobku kultury i dziedzictwa regionu.”

oraz cel operacyjny 8.10. „Ochrona i utrwalanie dziedzictwa kulturowego”.

Jednym z fundamentów kapitału społecznego jest tożsamość regionalna, otwartość na inne kultury oraz tolerancja. Bez poczucia tożsamości i znajomości własnej kultury nie można budować więzi społecznych. Rozwój społeczny, w tym tożsamość kulturowa, jest ważnym czynnikiem kształtowania konkurencyjności regionu. Wielkopolska może być regionem, który nie tylko wspiera wewnętrzny rozwój kulturalny, ale również przyciąga jednostki kreatywne, działające w przestrzeni kultury, poprzez stworzenie wizerunku regionu otwartego na mobilność idei oraz odmienne wzorce i wartości kulturowe. Cel ten realizowany powinien być przede wszystkim przez następujące kierunki działań:

- promocja kultury regionalnej,
- poprawa warunków dla utrwalania tożsamości oraz upowszechniania dorobku kultury lokalnej i regionalnej,
- ochrona i zachowanie dziedzictwa kulturowego oraz historycznego regionu,
- rozwój cyfrowego systemu zarządzania dobrami kultury,
- wsparcie rozwoju kultury jako jednego z kreatywnych sektorów gospodarki regionu i rozwój przedsiębiorczości w tej dziedzinie,
- wzmocnienie pluralizmu kulturowego jako rozwojowej przeciwwagi dla dziedzictwa kulturowego regionu, odpowiedzialnego za stałe elementy kultury,
- stymulacja przepływu treści kulturowych (transfer międzykulturowy) oraz wewnętrznej innowacji w sferze kultury, jako niezbędnych czynników rozwoju kultury,

- zmniejszanie przestrzennych, społecznych i ekonomicznych dysproporcji w dostępie do kultury.

2.2.2. Plan zagospodarowania przestrzennego województwa wielkopolskiego.

Zasady kształtowania przestrzeni oraz kierunki zagospodarowania województwa określone zostały w obowiązującym planie zagospodarowania przestrzennego województwa wielkopolskiego uchwalonym Uchwałą Nr XLII/628/2001 Sejmiku Województwa Wielkopolskiego w dniu 26 listopada 2001 r. (Dz. U. Woj. Wlkp., nr 35 z 2002, poz. 1052) i zmienionym uchwałą Nr XLVI/690/2010 z dnia 26 kwietnia 2010 r (Dz. U. Woj. Wlkp., nr 155 z 2010, poz. 2953).

Podstawowym celem zagospodarowania przestrzeni województwa wielkopolskiego wg wskazanego powyżej dokumentu jest doprowadzenie do zrównoważonego rozwoju całego terytorium województwa, między innymi poprzez rozważne zarządzanie obszarem województwa oraz ochronę środowiska naturalnego i dziedzictwa kulturowego stanowiące jedno z trzech głównych założeń planu. W treści dokumentu wyrażone zostało uznanie dla wpływu bogactwa kulturowego Wielkopolski oraz elementów dziedzictwa kulturowego składających się na tożsamość kulturową Wielkopolan i niosących ze sobą ważny potencjał w rozwoju rekreacji i turystyki. Plan formułuje liczne ogólne zasady odnoszące się do kształtowania przestrzeni również z uwzględnieniem reguł dotyczących poszanowania dóbr kultury obecnych na obszarze województwa wielkopolskiego.

Jednym z najważniejszych elementów dziedzictwa kulturowego Wielkopolski są zachowane historyczne struktury przestrzenne miast i wsi, które znajdują bezpośrednie odzwierciedlenie w zagospodarowaniu przestrzennym całego regionu. Około XIII w. poprzez wprowadzenie powszechnie panujących w Europie norm przestrzennych i gospodarczych, zwanych prawem niemieckim, wykształciły się charakterystyczne przestrzenie miejskie. Elementami tych przestrzeni stały się rynki i place miejskie, ulice, pasma zieleni, doliny rzeczne, dominanty przestrzenne wież kościołów i ratuszy oraz zabudowa mieszkaniowa i usługowa, kształtowana w kwartałach. Zabytkowe założenia miast i miasteczek z okresu średniowiecznych lokacji, a także te powstałe w późniejszych okresach, są na ogół dobrze zachowane, czytelne w planach i stanowią ogromny dorobek kultury materialnej regionu. Przestrzenie otwarte Wielkopolski posiadają własną rozpoznawalną specyfikę. Jest ona związana nie tylko z fizjonomią terenu – przewaga krajobrazów równinnych, lecz również z tradycyjnie wysoką kulturą rolną. Powszechny w Wielkopolsce typ krajobrazu

komponowanego został ukształtowany świadomie, w wyniku działalności człowieka, przy zastosowaniu takich elementów jak: pielęgnowane przez lata aleje przydrożne, pasy zadrzewień śródpolnych i parki dworskie. Podobnie widocznymi w przestrzeni przejawami kultury wsi wielkopolskiej są układy przestrzenne wsi: ulicówki, owalnice, wielodrożnice – z akcentami dominant kościołów oraz tradycyjną zabudową. Regionalna tożsamość Wielkopolski na przestrzeni wieków tworzona była również dzięki kulturalnemu dziedzictwu mniejszości wyznaniowych. Istotna dla Wielkopolski była długotrwała obecność protestantyzmu datująca się od XVI w. Zachowane obiekty architektury, będące wyrazem kultury protestanckiej to przede wszystkim zbory oraz cmentarze.

Opisując barokowe obiekty zabytkowe Wielkopolski zwrócono uwagę m. in. na ważny dla krajobrazu kulturowego województwa kościół filipinów w Głogówku. Rangę Zespołu klasztornego Kongregacji Oratorium św. Filipa Neri, Gostyń – Głogówko podkreślono uznając go w 2008 r. za Pomnik Historii.

Wielkopolska jest regionem, w którym na szeroką skalę prowadzona jest działalność kulturalna. Charakteryzuje się ona różnorodnością oferowanych usług. Szczególne miejsca takiej działalności stanowią sanktuaria, m. in. Sanktuarium Matki Boskiej na Świętej Górze.

Jedną z istotnych cech określonych w planie, na którą należy położyć szczególny nacisk jest troska o dbanie i sukcesywnie rewaloryzowane środowisko kulturowe wzmacniające poczucie tożsamości z miejscem urodzenia oraz wpływające na podniesienie jakości ładu przestrzennego i przynoszące wymierne korzyści gospodarcze poprzez uzyskiwanie dochodów z turystyki. Najważniejsze nurty działania, mające na celu osiągnięcie optymalnego stanu środowiska kulturowego to:

- ochrona istniejących zasobów materialnych i duchowych,
- kreowanie nowych jakości w obrębie poszczególnych dziedzin składających się na kulturę, a zwłaszcza kreowanie nowej jakości przestrzeni,
- kształtowanie świadomości – upowszechnianie wiedzy o środowisku kulturowym Wielkopolski wśród mieszkańców regionu, kraju i za granicą.

W planie zagospodarowania przestrzennego województwa wielkopolskiego, szczególne znaczenie ma ochrona obszarowa, a więc ochrona całych układów przestrzennych miast i wsi, ochrona krajobrazów kulturowych w parkach kulturowych i w strefach kulturotwórczych, szlaków kulturowych oraz pojedynczych obiektów.

Z zapisanych w planie zagospodarowania przestrzennego województwa wielkopolskiego zadań za najistotniejsze działania podejmowane w ramach ochrony dóbr kultury i dziedzictwa narodowego uznano:

- zwiększenie nakładów na ochronę dziedzictwa kulturowego, zarówno w budżecie państwa, jak i w budżetach samorządowych,
- wpisanie do rejestru zabytków wszystkich zachowanych założeń i układów urbanistycznych,
- poszerzenie ewidencji zasobów dziedzictwa kulturowego województwa wielkopolskiego. Konieczne jest umożliwienie publicznego dostępu do ewidencji w formie elektronicznej,
- dalsze prowadzenie archeologicznych badań osadniczych,
- wzbogacanie dokumentacji dotyczącej obiektów dziedzictwa kulturowego, w szczególności: opisów, szkiców, map i opracowań obiektów oraz digitalizacji danych i ich udostępnianie w formie elektronicznej,
- promocję szlaków kulturowych, parków kulturowych, pomników historii, a także obiektów wpisanych na listy dziedzictwa europejskiego,
- podnoszenie wizerunku województwa jako produktu turystycznego, poprzez prawidłową informację turystyczną w celu dotarcia do określonych atrakcji turystycznych.

Plan wyznacza również zasady ochrony układów urbanistycznych i ruralistycznych, proponuje utworzenie nowych parków kulturowych oraz wytyczenie szlaków kulturowo – historycznych. Wśród propozycji utworzenia szlaków pątnicznych wymienia się m.in. szlak prowadzący do sanktuarium na Świętej Górze.

Dla kształtowania przestrzeni miejskich przyjęto m.in. następujące zasady:

- ochrona dziedzictwa kulturowego, tożsamości i tradycyjnych elementów środowiska miejskiego, takich jak: zabytkowe dzielnice, budynki, dominanty przestrzenne, panoramy, tereny zielone i tereny otwarte; respektowanie zaleceń wynikających z przepisów ochronnych i poszerzanie ochrony prawnej,
- wykorzystywanie atutów wynikających z ukształtowania terenu, osi widokowych, dominant przestrzennych, panoram,
- podnoszenie wymogów architektonicznych, szczególnie w stosunku do obiektów realizowanych na obszarach śródmieść oraz w pobliżu terenów o najwyższych walorach kulturowych i przyrodniczych,

- podejmowanie opracowań planistycznych dotyczących rewaloryzacji przestrzeni miejskich.

Dla kształtowania obszarów wiejskich przyjęto m. in. następujące zasady:

- ochrona charakterystycznych układów ruralistycznych oraz zespołów sakralnych, pałacowo-parkowych, folwarków, ochrona zabytkowych budynków mieszkalnych, gospodarczych, wiatraków, remiz, szkół, kuźni, młynów, gorzelni i innych elementów specyficznych dla architektury wiejskiej np. kapliczek i krzyży,
- poszanowanie kształtowanej tradycyjnie różnorodności form osadnictwa wiejskiego w poszczególnych rejonach,
- twórcze wykorzystywanie wzorców architektury lokalnej przy formułowaniu warunków dla projektowanej zabudowy, odwoływanie się do architektury regionalnej Wielkopolski, preferowanie rodzimych materiałów budowlanych oraz tradycyjnych elementów małej architektury.

W planie przedstawione zostały propozycje wpisu na Listę Dziedzictwa Światowego UNESCO oraz uzupełnienia listy Pomników Historii.

Jako działania niezbędne do postrzegania Wielkopolski jako regionu atrakcyjnego kulturowo, przyjęto też promowanie wiedzy o środowisku kulturowym regionu, działalność środowisk twórczych oraz stowarzyszeń miłośników zabytków, organizowanie jarmarków, pokazów tradycyjnego rzemiosła, konkursów związanych z tematyką regionalną, promowanie gwary, obyczajów, potraw, strojów, lansowanie folklorystycznych zespołów tanecznych, także w ramach szeroko rozumianej promocji gmin.

„Program Opieki nad Zabytkami Gminy Piaski na lata 2017-2020” zgodny jest z wyznaczonymi w ww. Planie celami polityki przestrzennej, zasadami ich realizacji oraz przyjętymi kierunkami działań polityki przestrzennej w zakresie ochrony dziedzictwa kulturowego.

2.2.3. Wielkopolski Regionalny Program Operacyjny na lata 2014-2020

Wielkopolski Regionalny Program Operacyjny na lata 2014-2020 (WRPO 2014+)⁵ jest podstawowym programem stworzonym w celu zmniejszenia różnic gospodarczych, społecznych i infrastrukturalnych Wielkopolski, a tym samym mający wpływ na poprawę konkurencyjności i spójności województwa przy zrównoważonym wykorzystaniu

---

⁵ Treść WRPO została opublikowana na stronie internetowej pod bezpośrednim adresem: https://www.funduszeuropejskie.gov.pl/media/4554/uszczegolowienie_wrpo_2014_2020.pdf

specyficznych cech gospodarczych, środowiskowych, kulturowych i społecznych regionu. Podstawowe obszary działania to innowacyjna i konkurencyjna gospodarka, społeczeństwo informacyjne, energia, środowisko, transport, rynek pracy, włączenie społeczne, edukacja i infrastruktura dla kapitału ludzkiego. Na program składa się 9 osi priorytetowych podzielonych na poszczególne działania oraz poddziałania. Program współfinansowany jest z Europejskiego Funduszu Społecznego oraz Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego. Łączna kwota przeznaczona na jego finansowanie wynosi 2,4 mld euro.

Tematy związane z ochroną dziedzictwa kulturowego zawarte są w osi priorytetowej 4. Środowisko, w ramach działania 4.4. „Zachowanie, ochrona, promowanie i rozwój dziedzictwa naturalnego i kulturowego”. Celem szczegółowym priorytetu jest zwiększenie atrakcyjności obiektów kultury regionu. Działania w tym priorytecie będą odpowiadały na zdiagnozowane wyzwania, jakimi są konieczność zachowania oraz przywracania właściwego stanu zasobów kulturowych w Wielkopolsce. Interwencja w ramach tego priorytetu będzie nastawiona na inwestycje chroniące jego stan. Wsparcie skierowane będzie na ochronę, zachowanie i zabezpieczenie obiektów tego dziedzictwa, na zakup trwałego wyposażenia oraz na konserwację i zabezpieczenie (muzealiów, zbiorów bibliotecznych, w tym starodruków), a także na rozwój regionalnej i lokalnej infrastruktury kultury oraz zapobieganie jej degradacji. Działania te pozwolą z jednej strony na zachowanie w dobrym stanie obiektów budowlanych dziedzictwa kulturowego, z drugiej strony pozwolą wzmocnić instytucje odpowiadające za konserwację i zabezpieczenie w nowoczesny sprzęt i wyposażenie umożliwiające efektywne prowadzenie prac konserwatorskich i zabezpieczających, co w efekcie będzie miało wpływ na poprawę stanu dziedzictwa kulturowego w regionie i jego ochronę.

Wsparcie skierowane zostanie zatem na poprawę infrastruktury instytucji kultury, bibliotek, archiwów i muzeów, obiektów zabytkowych, a także obiektów przemysłowych o wartościach historycznych. Przewiduje się również wsparcie wydarzeń kulturalnych wnoszących trwały wkład do zachowania dziedzictwa kulturowego regionu. Wsparcie instytucji kultury jest w tym przypadku ważną formą ochrony dziedzictwa niematerialnego.

Rozwój turystyki, będący jednym ze skutków realizacji przedsięwzięć w tym priorytecie inwestycyjnym będzie także bodźcem rozwojowym wzmocniającym przedsiębiorczość i wywołującym nowe inwestycje, stwarzając możliwości rozwoju gospodarczo-społecznego w wymiarach lokalnym i szerzej, w skali całego województwa. Efektem pozaekonomicznym realizacji inwestycji będzie wzmocnienie tożsamości

mieszkańców regionu, co zaowocuje zwiększeniem szans na zachowanie dziedzictwa kulturowego dla przyszłych pokoleń.

WRPO określa przykładowe typy projektów w ramach poszczególnych poddziałań, które mogą liczyć na wsparcie finansowe oraz definiuje podmioty mogące być beneficjentami Programu.

2.2.4. Program Opieki nad Zabytkami Województwa Wielkopolskiego na lata 2017-2020

Program Opieki nad Zabytkami Województwa Wielkopolskiego przyjęty został Uchwałą Nr XXXVIII/901/17 Sejmiku Województwa Wielkopolskiego z dnia 27 listopada 2017 r. (Dz. Urzędowy Woj. Wielkopolskiego z 2017 r., poz. 8118). Głównym zamierzeniem Programu jest określenie warunków organizacyjnych i finansowych w zakresie leżącym w kompetencjach Samorządu Województwa Wielkopolskiego, służących polepszeniu stanu zachowania zasobów lokalnego dziedzictwa kulturowego oraz krajobrazu kulturowego Wielkopolski.

Program szeroko charakteryzuje bogate dziedzictwo kulturowe Wielkopolski od czasów przedhistorycznych, poprzez wieki średnie aż do nowożytności. Z nazwy wymienia się w niniejszym Programie tylko najcenniejsze wielkopolskie zabytki. Z terenu gminy Piaski m. in. uznany za Pomnik Historii zespół klasztorny Kongregacji Oratorium św. Filipa Neri w Gostyniu-Głogówku; wymienia się również pałac w Podrzeczu i Bodzewie. Analizie poddano poszczególne formy ochrony zabytków, podając ich statystyki. Następnie przedstawiono zabytki nieruchome wpisane do rejestru zabytków będące w posiadaniu Województwa Wielkopolskiego bądź Wojewódzkich Samorządowych Jednostek Organizacyjnych. Ocenie poddany został stan zachowania tych obiektów, prace remontowe w nich wykonane i planowane.

Po dokonaniu analizy zasobu określono cele programu oraz sposoby ich realizacji. Główne założenia programu to przede wszystkim:

- 1) działania zmierzające do poprawy stanu zachowania zabytków poprzez opiekę nad zabytkami nieruchomymi, opiekę nad zabytkami ruchomymi, opiekę nad zabytkami archeologicznymi oraz opiekę nad dziedzictwem niematerialnym, czyli m. in. realizacja prac remontowych, renowacyjnych i konserwatorskich w obiektach zabytkowych czy prowadzenie badań archeologicznych wynikających z programów badawczych,

- 2) ochrona zabytków z uwzględnieniem krajobrazu kulturowego i dziedzictwa archeologicznego, monitoring,
- 3) podejmowanie działań zwiększających atrakcyjność zabytków,
- 4) promocja dziedzictwa kulturowego województwa wielkopolskiego,
- 5) upowszechnianie wiedzy o regionie,
- 6) wskazywanie potencjalnych źródeł finansowania.

3. Zasoby dziedzictwa i krajobrazu kulturowego gminy Piaski

3.1. Charakterystyka gminy Piaski

Gmina Piaski położona jest w południowo-zachodniej części województwa wielkopolskiego, pośrodku północnej części powiatu gostyńskiego. Od strony zachodniej graniczy z gminą Gostyń, od południa z gminą Pępowo i Krobia, od strony wschodniej z gminą Borek Wlkp. i Pogorzela, a od strony północnej z gminą Dolsk w powiecie śremskim.

Powierzchnia gminy wynosi 100,7 km², a liczba mieszkańców przekracza 8,5 tysiąca (8625 osób w 2016 r.). 72% powierzchni stanowią użytki rolne i sady, łąki – 5%, lasy – 14%, wody zajmują niecały 1%, tereny mieszkaniowe i komunikacyjne to 7% powierzchni, a mniej niż 1% stanowią nieużytki. Przez gminę przebiega linia kolejowa Leszno-Jarocin i nieczynny szlak kolejowy Gostyń- Krobia. Najważniejszym traktem komunikacyjnym jest droga krajowa nr 12, przy której rozlokowane jest centrum administracyjne gminy, które stanowi wieś Piaski zamieszkała przez ponad 3 tysiące mieszkańców. Na terenie gminy znajduje się 16 sołectw i 12 miejscowości niesołeckich.

Teren gminy położony na styku dwóch prowincji. Część północna gminy należy do Pojezierzy Południowobałtyckich (makroregionu Pojezierze Leszczyńskie i mezoregionu Pojezierze Krzywińskie), część południowa natomiast należy do Nizin Środkowopolskich (makroregion Nizina Południowowielkopolska i mezoregion Wysoczyzna Kaliska). Ukształtowanie powierzchni terenu jest zróżnicowane jedynie w północnej i zachodniej części gminy. Powierzchnia wysoczyzny morenowej rozcięta jest tu przez pradolinę Obry i Kani z całym systemem dolin bocznych. Wynika to z położenia w strefie marginalnej ostatniego zlodowacenia, w fazie najdalszego jego zasięgu (faza leszczyńska). Gmina Piaski prawie w całości położona jest w zlewni Kanału Obry i odwadniana jest za pośrednictwem szeregu drobnych cieków. Zachodnia część gminy odwadniana jest przez płynącą szeroką pradolina rzekę Kanię, a wschodnia, płynącą dnem głębokiego rozcięcia erozyjnego rzekę Dąbrówkę.

Teren gminy jest bogaty w walory przyrodniczo-krajobrazowe. Mimo niezbyt urozmaiconej rzeźby terenu, występują tu bardzo atrakcyjne krajobrazy i malownicze obszary. Na nizinym terenie spotkać można niewielkie wzgórza morenowe, bogate w roślinność kompleksy leśne, a także urokliwe obszary nad rzeką Dąbrówką oraz doliną Obry. Jest to obszar bezziorny. Brak uciążliwego przemysłu sprawia, że gmina Piaski jest czysta ekologicznie i atrakcyjna pod względem krajoznawczym. Są tu doskonałe warunki dla uprawiania turystyki pieszej i rowerowej. Okazją do zapoznania się z walorami przyrodniczymi i kulturowymi gminy są trasy turystyczne oraz ścieżki dydaktyczne.

Teren gminy Piaski jest obszarem typowo rolniczym, obecnie nie ma tu żadnego miasta, 100 % mieszkańców mieszka na wsi. A na tych wsiach zachwycają urokliwe kościółki czy dwory i pałace otoczone parkami. O urodzie regionu decydują bezkresne pola, dróżki, zadrzewienia śródpolne oraz obszary chronione (przyrodnicze i kulturowe). Jedyną miejscowość Piaski, o miejskim rodowodzie, zdecydowanie wyróżnia się spośród pozostałych wsi, nie tylko rangą administracyjną ale i zagospodarowaniem przestrzennym.

3.2. Rys historyczny gminy Piaski

W okresie średniowiecza ziemie obecnej gminy Piaski wchodziły w skład powstałej prawdopodobnie około poł. XIII w. kasztelanii krobskiej, przeniesionej później do pobliskiego Karca. Stanowiły jednak już od zarania swych historycznych dziejów domenę rozwijającej się własności prywatnej i kościelnej. Włości panującego należały tu wtedy do wyjątków. Niewielkiej roli, jaką odgrywała gospodarka książęca dowodzą pochodzące z ok. XII w. nieliczne tylko osady służebne. Ślad po jednej z nich, osadzie trudniącej się posługami łowieckimi, zachował się w nazwie miejscowej Strzelce Wielkie i Małe. Kościelną własnością w średniowieczu było na przykład, znane ze średniowiecznych źródeł pisanych, Drzęczewo.

Podobnie jak w całym kraju, ogromny wpływ na przeobrażenia w obrębie osadnictwa wiejskiego i reorganizacji włości feudalnych wywarła kolonizacja na prawie niemieckim. Odcisnęła swe piętno m. in. na rozplanowaniu i wyglądzie zewnętrznym wsi. Dla tych terenów szczególnie charakterystyczne były owalnice, gdzie od centrum (placu, stawu) rozchodziły się drogi w różnych kierunkach. Zabudowa była zwarta i ciasna. Przykładem tego typu wsi jest Podrzecze czy Bodzewo.

Własność ziemską, wsie i grunty, często zmieniały właściciela. Przeważali właściciele prywatni, m. in. Gostyńscy, Radzewscy, Szczanieccy, Unrugowie, Koszutscy. Po nadaniach dla klasztoru świętogórskiego część wsi stała się własnością kościelną.

W 1668 r., na fali kontrreformacji, Adam Konarzewski, ówczesny właściciel Gostynia, osadził na skraju obecnej gminy Piaski, na Świętej Górze niedaleko Gostynia, mnichów z kongregacji św. Filipa Nereusza, zwanych filipinami i bogato ich uposażył. Umożliwiło to zakonowi i spadkobiercom Konarzewskiego wystawienie z czasem okazałego kościoła oraz kompleksu budynków klasztornych.

Szczególną rolę we wzroście zaludnienia regionu odegrała lokacja nowego miasta – obecnych Piasków. Piaski nie stały się ośrodkiem miejskim z rzeczywistej potrzeby, ale dla zaspokojenia ambicji kasztelana śremskiego, dziedzica wsi Strzelce Wielkie i Smogorzewo, Karola Koszutskiego. W 1773 r. osadził on na piaszczystym pustkowiu kilkunastu osadników dając początek nowej osadzie. 15 stycznia 1775 r. uzyskał on od Stanisława Augusta odpowiedni przywilej lokacyjny przyznający osadzie prawa miejskie i nazwę. Dokument lokacyjny nadawał Piaskom, a właściwie Piasecznej Górze (nazwa Piaski została wprowadzona dopiero w 1842 r.) rozległe przywileje. Miasto rozwijało się jednak wolno, a ośrodek nie nabrał nigdy większego znaczenia, gdyż nie było tu warunków, które by uzasadniały jego organizację i funkcjonowanie. Dodatkowo jego powstanie wywołało zdecydowany opór właścicieli pobliskich miasteczek, szczególnie Gostynia. Jan Nepomucen Mycielski złożył nawet uroczysty protest przeciw lokacji Piasków, wpisany do akt grodzkich poznańskich, kościańskich i gostyńskich. Mimo interwencji, nawet w Warszawie, protest ten nie odniósł skutku.

Do Piasków, dzięki korzystnym warunkom stworzonym przez właściciela, ściągająca ludność w większości pochodzenia niemieckiego. Choć Karol Koszutki sam był katolikiem, nie uzależniał zgody na osiedlenie się od przekonań religijnych. Widząc przewagę wyznawców luteranizmu ufundował im nawet zbór. W odróżnieniu od innych miast regionu (Gostynia, Krobi czy Ponieca), gdzie obowiązywał zakaz osiedlania się Żydów, dziedzic Piasków od początku powstania miasta wyraził chęć ich przyjęcia. W r. 1793 w Piaskach zamieszkiwało 378 osób, z czego – przyjmując kryterium wyznaniowe – 50% było Niemcami, a aż 30% było Żydów. Miasto liczyło 55 domów mieszkalnych, dysponowało kościołem luterzańskim i szkołą.

Posiadanie miasta było źródłem stosunkowo wysokich i różnorodnych dochodów. Władza miejska koncentrowała się w rauszu, gdzie działały urzędy, m. in. wójtowski (sądownictwo) i burmistrzowski (władza wykonawcza). Podstawą działalności gospodarczej miast było rzemiosło cechowe. Tutaj szczególnie rozwijało się płóciennictwo (cech płócienników powstał w 1779 r.) i tkactwo. Jeszcze większe znaczenie miała wytwórczość piwa i trunków. W tak maleńkich Piaskach obok 42 innych rzemieślników występowało 16

piwowarów i 10 gorzelników, których działalność (zwłaszcza właścicielowi miasta) przynosiła ogromne zyski. Funkcjonowało tu aż 11 szynków i 3 karczmy. Duże znaczenie miało też młynarstwo. Zboże mielono wyłącznie w wiatrakach, które stawiano na wzgórzach wokół miasta. Spora liczba wiatraków znajdowała się również na wsiach, np. w Bodzewie. Kwitł też handel, głównie dzięki przedsiębiorczości liczego tutaj żywołu żydowskiego, 8 razy w roku odbywały się jarmarki. Część ludności miasta trudniła się rolnictwem. Zabudowa miejska była w przewadze drewniana, szczególnym zagrożeniem dla niej były pożary. W dobie Polski szlacheckiej zarówno miasta jak i wsie cierpiały wielokrotnie z powodu klęsk elementarnych, zarazy, konfliktów zbrojnych i przemarszów wojsk.

Po utracie przez Polskę niepodległości na rzecz pruskiego zaborcy kasacji uległy dobra zakonne, a majątki szlacheckie zorganizowane w klucze (m. in. z najzamożniejszymi tutaj szelejewskim czy godurowskim) silnie odczuwały pruski fiskalizm. Obraz wsi zmienił się po wprowadzeniu reformy uwłaszczeniowej. Spowodowało to powstanie kilku nowych wsi oraz od 1 poł. XIX w. nowych folwarków szlacheckich. Skomasowano wszystkie grunty, odseparowano chłopskie od folwarcznych, wiele wsi przebudowano przestrzennie. Skutkiem tego majątki szlacheckie znacznie powiększyły swój areał ziemi uprawnej oraz unowocześniły. Po tym czasie zaczęto stawiać w nich okazałe rezydencje właścicieli i zabudowania gospodarcze, które sprostać miały nowym wyzwaniom.

Piaski, tak jak i inne miasta regionu, w ciągu XIX w. rozwijały się nadal, następował też w nich wyraźny wzrost liczby ludności, od 324 mieszkańców w 1816 r. do 592 w 1861 r. Skład narodowościowy w zasadzie się nie zmienił. Wieś była nadal w większości „polska”, jedynie w mieście Piaski spory odsetek stanowili Niemcy i Żydzi przeważając nad Polakami. Wielkie znaczenie dla dalszego rozwoju miast miało wprowadzenie w 1833 r. nowej ordynacji miejskiej. W jej wyniku miasta, także Piaski, od 1836 r. przestały być miastami szlacheckimi uzyskując znaczną samodzielność. Po zamknięciu granic pomiędzy zaborami upadło rzemiosło sukiennicze. Zaczęły więc wśród mieszkańców dominować tradycyjne rzemiosła miejskie. Coraz też większa ilość mieszkańców zajmowała się rolnictwem i hodowlą. Miasto stało się ośrodkiem typowo usługowym dla agraryzującego się regionu.

W 1887 r. utworzono powiat gostyński, w którym znalazł się obszar obecnej gminy Piaski. Ludność regionu stale się powiększała, przy czym największy wzrost zanotowano w Piaskach, mimo że wyemigrowała stąd znaczna liczba Żydów. Znaczny przyrost ludności pomiędzy 1871 a 1905 r. o 119 % (z 649 do 1419) był zapewne wynikiem napływu proletariatu wiejskiego osiedlającego się tu dla bliskości chłonnego rynku pracy jakim stawał się coraz prężniej rozwijający się pobliski Gostyń. Struktura wyznaniowa w Piaskach

znacznie się zmieniała: od ok. 40% katolików i ewangelików oraz 20% Żydów w 1871 r., aż po 80% katolików, 15% ewangelików i 5% Żydów w 1905 r. Mimo ogólnego uprzemysłowienia w rejonie, do Piasków ono nie zawitało. Notuje się tu jedynie istnienie cegielni. Ważne stało się uruchomienie w 1888 r. linii kolejowej Leszno-Jarocin. W mieście funkcjonuje w tym czasie jedynie drobny handel, ale miasto się zmienia, choćby przez wybrukowanie wszystkich głównych ulic i wybudowanie, co prawda dopiero w 1897 r., ratusza. W 1895 r. na wzgórzu pod Piaskami otwarty został szpital Marysin prowadzony przez zakon bonifratrów (włączony w 1912 r. w granice administracyjne miasta). Według spisu z 1921 r. w Piaskach było 169 murowanych i pokrytych dachówką domów mieszkalnych, a zamieszkiwało je 1653 mieszkańców. W 1934 r. Piaski utraciły prawa miejskie i stały się swego rodzaju podgostyńskim osiedlem robotniczym. Po II wojnie światowej Piaski stały się ośrodkiem władz i administracji szczebla gminnego. Dokonały się tu później znaczne przeobrażenia, najbardziej widoczne w rozwoju przestrzennym miejscowości, m. in. poprzez wybudowanie całych miniosiedli jednorodzinnych domków mieszkalnych okalających stare zabytkowe centrum.

3.3. Zabytki nieruchome o najważniejszym znaczeniu dla gminy Piaski

W myśl art. 6 Ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami za zabytki nieruchome uznaje się krajobraz kulturowy, układy urbanistyczne i ruralistyczne, zespoły budowlane, dzieła architektury i budownictwa, dzieła budownictwa obronnego, obiekty techniki, cmentarze, parki, ogrody i inne formy zaprojektowanej zieleni, miejsca upamiętniające wydarzenia historyczne bądź działalność wybitnych osobistości lub instytucji.

Pod względem bogactwa dóbr kultury Gmina Piaski należy do stosunkowo zasobnych. Jest to gmina typowo rolnicza i to widoczne jest także w strukturze obiektów zabytkowych na jej terenie. Praktycznie nie ma tu obiektów stanowiących zabytki związane z terenami zurbanizowanymi, większość jest dowodem doskonałej kondycji majątności wiejskich, po których zachowały się liczne i różnorodne pozostałości materialne oraz szczególnie cenne i wielowyznaniowe zabytki sakralne.

Z terenu gminy w rejestrze zabytków figuruje jeden wpis obszarowy, który obejmuje dawne założenie urbanistyczne miejscowości Piaski. Indywidualnie do rejestru wpisano łącznie 45 pozycji, zarówno samodzielnych jak i w ramach zespołów, w tym:

- Obiekty użyteczności publicznej: szpitale (przyklasztorne) – 2

- Obiekty sakralne: kościoły – 3; kaplice – 2; dzwonnice - 1; wikariaty i plebanie – 1; wieloelementowe zespoły klasztorne - 2
- Cmentarze – 2
- Pałace i dwory – 5
- Parki – 7; ogrody - 1
- Budynki folwarczne: spichlerze – 7; lamus – 1; obiekty mieszkalne – 2
- Zajazdy – 1
- Wiatraki - 1
- Inne: ogrodzenia, bramy – 2; kapliczki – 2; bud. gospodarcze – 3.

Poniżej wymienione i krótko scharakteryzowane zostały wszystkie zabytki znajdujące się na terenie gminy Piaski, które zostały wpisane do rejestru zabytków (wg. miejscowości w kolejności alfabetycznej).

1. Spichlerz folwarczny w Bodzewku

nr rej. 1385/A z dnia 09.02.1993 r.

Budynek wzniesiony w latach 1850-1880 na terenie podwórza folwarcznego. Wolnostojący, murowany z cegły, otynkowany, posadowiony na podmurówce z kamienia polnego, z ceglana rolką na wierzchu. Dwukondygnacyjny, podpiwniczony, nakryty dachem naczółkowym, dwuspadowym, krytym dachówką, z użytkowym poddaszem. Stropy drewniane, belkowe, wsparte rzędem drewnianych stolców. Podłogi drewniane. Schody wewnętrzne drewniane, drabiniaste, z balustradą, zewnętrzne z cegły. Otwory okienne zamknięte prosto, nie przeszklone, okratowane, z drewnianymi okiennicami od wewnątrz. Otwory drzwiowe zamknięte prosto, jednoskrzydłowe, deskowe. Główne drzwi wejściowe klepkowe, dwuwarstwowe, o układzie klepek romboidalnym, nabite ćwiekami. Bryła budynku zwarta, elewacje płasko opracowane, poszczególne kondygnacje wydzielone płaskim gzymsem. Elewacje szczytowe dwuosiowe, elewacje frontowe pięciosiowe. Budynek jest charakterystycznym dla południowej Wielkopolski przykładem XIX-wiecznych, murowanych spichlerzy folwarcznych.

2. Zespół pałacowo-parkowy w Bodzewie

nr rej. 1560/A z dnia 30.09.1995 r.

Położony w centrum wsi. W skład zespołu wchodzi park krajobrazowy z 2 poł. XIX w. oraz pałac z 1900-1915 r. usytuowany we wschodniej części parku. Pałac dwukondygnacyjny, podpiwniczony, wzniesiony na rzucie prostokąta, o zwartej, prostej bryle. Posadowiony na wysokim cokole, murowany, z cegły, otynkowany, nakryty dachem krytym dachówką. Elewacje symetryczne, frontowa i tylna ośmiosiowe, na osiach otwory okienne. Na osi symetrii elewacji ogrodowej półkolisty taras z balustradą i schodami prowadzącymi do ogrodu oraz 4 filarami wspierającymi balkon II kondygnacji. W połaci dachu dwuosiowa

mansarda zwieńczona trójkątnym frontonem. Na osi wejście do budynku poprzedzone portykiem. Pałac o skromnym wystroju architektonicznym, prezentuje typ prowincjonalnego budownictwa o charakterze rezydencjonalnym. Pałac wzniesiony został z inicjatywy Fundacji Dla Wdów i Sierot Po Pastorach Niemieckich. Po II wojnie światowej pełnił funkcję przytułku, od lat 50. XX w. znajduje się w nim Dom Dziecka.

Na zachód od pałacu rozciąga się niewielki park o charakterze krajobrazowym. Zadrzewienie parkowe występuje wokół jego granic, w centrum parku rozległa polana. W starodrzewie parkowym występują dęby, lipy i kasztanowce.

Spichlerz w Bodzewku Drugim

Pałac, ob. Dom Dziecka w Bodzewie

3. Dwa spichlerze - najcenniejsze elementy zespołu folwarcznego w Bodzewie nr rej. 1386/A i 1384/A z dnia 09.02.1993 r.

Budynek starszego spichlerza z 1850 r. usytuowany jest przy podwórzu folwarcznym bliżej pałacu. Obiekt wolnostojący, założony na rzucie prostokąta, murowany, z cegły, otynkowany. Budynek trójkondygnacyjny, nakryty dachem dwuspadowym kryty dachówką, z użytkowym poddaszem, podpiwniczony. Na podmurówce z kamienia polnego łamanego z ceglana rolką na wierzchu posadowione są ceglane ściany. Sklepienie piwnicy kolebkowe, na pozostałych kondygnacjach stropy drewniane, belkowe, wsparte rzędem drewnianych stolców. Podłogi drewniane, deskowe. Schody zewnętrzne, poprzedzające główne wejście, z cegieł, z metalową balustradą, wewnętrzne drewniane, drabiniaste. Otwory okienne zróżnicowane, w opaskach. W piwnicy i w I kondygnacji zamknięte prosto, w II kondygnacji zamknięte łukiem pełnym, w III odcinkiem łuku. Część otworów przeszklona, część z wewnętrznymi okiennicami. Otwory drzwiowe zamknięte prosto, z drzwiami drewnianymi. Główne drzwi obite blachą zdobioną ukośną kratownicą. Bryła budynku zwarta, elewacje szczytowe 2 osiowe z blendami okiennymi, pozostałe elewacje 5 osiowe z oknami. Kondygnacje wydzielone podwójnym gzymsem prostym. Na osi symetrii pseudoryzalit z otworem drzwiowym podkreślonym rodzajem tympanonu. Obiekt charakterystyczny dla budynków spichrzowych z 1 poł. XIX w. wykorzystujących wpływy architektury klasycystycznej.

Drugi spichlerz, z 1908 r., usytuowany nieco dalej od pałacu, w ciągu zabudowy gospodarczej podwórza. Wzniesiony na rzucie prostokąta, pierwotnie dwuprzjazdowy, niepodpiwniczony, trójkondygnacyjny, z użytkowym poddaszem, nakryty spłaszczonym

dachem dwuspadowym krytym papą. Murowany, z cegły, o wążku krzyżowym, nieotynkowany. Stropy drewniane, wsparte na 2 rzędach stolców. Podłogi drewniane, deskowe, schody drewniane z balustradami. Otwory okienne zamknięte odcinkiem łuku. Okna dwuskrzydłowe, okratowane. Wrota drewniane dwuskrzydłowe, zamknięte odcinkiem łuku. Brył budynku zwarta, prosta. Elewacja szczytowa gładka. Kondygnacje wydzielone gzymsami. Obiekt w swojej bryle, rozwiązaniu elewacji i detalach architektonicznych jest typowy dla XX-wiecznej zabudowy folwarcznej.

Spichlerz z 1850 r. w Bodzewie

Spichlerz z 1908 r. w Bodzewie

4. Wiatrak kozłak usytuowany w Bodzewie, przy drodze do Pępowa

nr rej. 1125/A z dnia 29.05.1988 r.

Wzniesiony w 1760 r. Podstawę wiatraka stanowi kozioł wsparty na fundamencie z kamienia polnego i podmurówce z cegły. Pozostała konstrukcja wiatraka nie zachowała się do dnia dzisiejszego. Według danych archiwalnych był to obiekt postawiony na planie prostokąta o boku długości ok. 5 m, z dachem dwuspadowym pokrytym gontem.

5. Spichlerz folwarczny w Drzęczewie

nr rej. 1387/A z dnia 09.02.1993 r.

Budynek spichlerza z 1850 r. znajdujący się na terenie podwórza folwarcznego to obiekt wolnostojący, murowany, z cegły, częściowo otynkowany, założony na rzucie prostokąta, dwukondygnacyjny, z użytkowym, dwupoziomowym poddaszem, podpiwniczony, nakryty dachem dwuspadowym krytym eternitem. Ściany posadowione na podmurówce z kamienia polnego z ceglana rolką na wierzchu. Stropy drewniane, wsparte rzędem drewnianych stolców. Otwory okienne prostokątne, w opaskach z tynku, przeszklone, zakratowane. Otwory drzwiowe zamknięte prosto, do piwnicy odcinkiem łuku. Drzwi główne klepkowe o romboidalnym układzie desek, nabite ćwiekami. Podłogi na I kondygnacji cementowe, pozostałe drewniane. Schody wewnętrzne drewniane drabiniaste, przed wejściem głównym z polnych kamieni. Bryła budynku prosta, zwarta, elewacje płaskie, szczytowe 2 osiowe, pozostałe 4 osiowe. Kondygnacje wydzielone gzymsami. Spichlerz jest przykładem typowego południowo-wielkopolskiego XIX wiecznego magazynu zbożowego.

6. Zespół klasztorny Kongregacji Oratorium św. Filipa Neri na Świętej Górze w Głogówku

nr rej. 570 z dnia 19.05.1956 r.

Tradycja Świętej Góry jako miejsca kultu Maryjnego sięga XV wieku. Istniała tu wówczas kaplica, później szachulcowy kościółek. Po sprowadzeniu w XVII w. Filipinów rozpoczęto budowę drewnianego klasztoru.

Zespół budynków barokowych i późnobarokowych, wzniesionych z fundacji Adama Konarzewskiego i jego następców, złożony jest z kościoła – Sanktuarium Matki Bożej Świętogórskiej Róży Duchownej, połączonego z nim korytarzowym przejściem klasztoru, ogrodu z bramami, dawnego szpitala, kaplicy przy cudownym źródle oraz (na terenie gm. Gostyń) u stóp wzniesienia budynków dawnego zajazdu zw. Nadolnikiem.

Sanktuarium Matki Bożej Świętogórskiej Róży Duchownej.

Klasztor filipinów na świętej Górze

Kościół wznoszony z przerwami w latach 1675-1758 na wzór kościoła Santa Maria della Salute w Wenecji, wg. projektu Baltazara Longheny (?) i Pompeo Ferrariego (kopuła). W budowie uczestniczyli m. in. arch. Jerzy i Jan Catenaci. Monumentalna barokowa świątynia wzniesiona została na planie centralnym. Do ośmiobocznej nawy z obejściem przylega prostokątne prezbiterium i 6 kaplic bocznych. Nad nawą wznosi się posadowiona na bębnie kopuła. Kaplice nakryte są kolebkami, a obejście – sklepieniami krzyżowymi. Kopułę zdobią freski Jerzego Wilhelma Neunhertza z 1746 r., pokazujące sceny z życia św. Filipa Neri. Zewnątrz fasada zachodnia i wschodnia ściana prezbiterium zwieńczone wieżyczkami o blaszanych hełmach z arkadowymi prześwitami. Fasada rozczłonkowana kolumnami dźwigającymi przełamujące się belkowanie; na osi portal flankowany kolumnkami; ponad nim i po bokach nisze w ozdobnych obramieniach z kamiennymi rzeźbami. Kopuła na wysokim opilastrowanym tamburze, czasza kryta blachą miedzianą zwieńczona smukłą latarnią nakrytą bogato profilowanym hełmem. Elewacje kaplic podzielone belkowaniem na dwie kondygnacje zwieńczone trójkątnymi szczytami. Przed kruchtą taras z ażurową balustradą dostępny przez troje promieniście założonych schodów. Bogate – głównie barokowe i rokokowe – jest wyposażenie wnętrza świątyni. W ołtarzu głównym z 1. poł. XVIII w. znajduje się cudowny obraz Matki Boskiej z 1540 r., wykonany temperą na desce, z panoramą Gostynia w tle. Ozdobne ołtarze znajdują się także w kaplicach bocznych. W

zakrystii uwagę zwracają rokokowe meble, harmonijnie skomponowane z architekturą wnętrza. Pod kościołem znajdują się krypty grobowe.

Mur kościelny z ok. poł. XVIII w. ceglany, nieotynkowany, rozczłonkowany lizenami i płycinami. Otwór bramny flankowany filarami z przerwany falistym frontonem, na którym kamienne figury Wiary i Nadziei; między filarami krata nadświetla. Po bokach bramy przejścia zamknięte arkadami.

Klasztor wzniesiony w latach 1732-1748 wg. projektu arch. Pompeo Ferrariego. Murowany, piętrowy, na rzucie czworoboku zamykającego kwadratowy wirydarz, który otaczają na obu kondygnacjach krużganki nakryte sklepieniami kolebkowo-krzyżowymi i kolebkowymi. Od zewnątrz elewacje rozczłonkowane lizenami a narożniki skrzydeł opilastrowane. W elewacji frontowej ściany czołowe skrzydeł bocznych pozornie zryzalitowane, zwieńczone wolutowymi szczytami. Na osi kwadratowa wieżyczka o ściętych narożach zwieńczona blaszany hełmem z prześwietem arkadowym. Portal główny ujęty kolumnami, zwieńczony belkowaniem i oknem w dekoracyjnym obramieniu. W wirydarzu klasztornym, pośrodku studnia przykryta drewnianym ośmiobocznym dachem zwieńczonym cebulasto, wspartym na ośmiu filarkach. Na iglicy chorągiewka z datą 1657 r.

Mur klasztoru z bramą wjazdową z 2 poł. XVIII w. o koszowym łuku arkady zaakcentowanym parą ukośnie ustawionych filarków, w których półkoliste wnęki. Sień przejazdowa kryta drewnianym belkowanym stropem.

Dawny szpital zbudowany w XVIII w. murowany, parterowy, na rzucie wydłużonego prostokąta z dwiema sieniami na przestrzał, zwieńczony czterospadowym dachem. W elewacji frontowej dwie wystawki szczytowe.

Kaplica murowana, na rzucie prostokąta, nakryta dachem dwuspadowym z ośmioboczną wieżyczką. Przed kaplicą mur z 1781 r. zbudowany w czworobok ze studnią w cylindrycznym obmurowaniu przykrytym stożkowym daszkiem z popiersiem św. Tomasza.

Dawny zajazd klasztorny, tzw. Nadolnik zbudowano w 2 poł. XVIII w. Złożony z domu mieszkalnego i dawnej stajni. Główny budynek mieszkalny na rzucie prostokąta, z sienią na osi, nakryty dachem mansardowym. Stajnia, ob. dom nakryta dachem czterospadowym.

Na mocy rozporządzenia Prezydenta RP z dnia 26 lutego 2008 r. zespół klasztorny na Świętej Górze został wpisany na listę **pomników historii** ze względu na wartości historyczne, przestrzenne, architektoniczne i artystyczne oraz wartości niematerialne zespołu, który przetrwał jako jednolity stylowo i jest wyjątkowym przykładem pełnego baroku włoskiego w Polsce.

7. Park pałacowy w Godurowie

nr rej. 74 z dnia 02.05.1956 r.

Park założony w 2 poł. XVIII w. wokół nieistniejącego dziś pałacu (na miejscu którego wzniesiono współczesną rezydencję), z wykorzystaniem starych drzew rosnących przy pałacu. Park w stylu angielskim, w końcu XX w., zrewitalizowany. Przy północnej granicy blisko 7 ha parku zlokalizowane są 3 stawy.

8. Zajazd w Grabonogu

nr rej. 575/Wlkp/A z dnia 12.09.1969 r.

Dawny zajazd (obecnie dom nr 66) usytuowany jest przy rozwidleniu dróg prowadzących z Gostynia i Świętej Góry w kierunku południowym do Grabonogu i Podrzecza. Wybudowany został w 1 poł. XIX w. Jest murowany, parterowy, kryty dachem naczółkowym. Wnętrze przebudowane. Pierwotnie na osi była sień, a po jej bokach duża izba i gościnne pokoje.

Dwór w Grabonogu.

Park pałacowy w Godurowie

9. Zespół dworski w Grabonogu

nr rej. 565 z dnia 09.05.1956 i 564 z dnia 08.05.1956 r.

W skład zespołu wchodzi dawny dwór, który później stał się oficyną, jeden z budynków gospodarczych (lamus) w jego sąsiedztwie oraz park.

Dwór zbudowany został zapewne już ok. 1800 r. Klasycystyczny. Drewniany, konstrukcji szkieletowej wypełnionej gliną i cegłą, otynkowany. Wzniesiony na planie prostokąta, parterowy, pięciosiowy, z niewielką przybudówką. W fasadzie frontowej wydatny piętrowy ryzalit. Naroża boniowane. Elewacja ryzalitu ujęta dwiema parami drewnianych pilastrów podtrzymujących belkowanie doryckie, zwieńczona trójkątnym przyczółkiem. Dach czterospadowy, kryty gontem. Układ wnętrza niesymetryczny, częściowo zmieniony, w ryzalicie sień z parą drewnianych kolumniek podtrzymujących strop.

W dworze mieści się dziś Muzeum im. bł. E. Bojanowskiego.

Dwór otacza niewielki XIX-wieczny park w stylu krajobrazowym.

Na wschód od dworu położony jest lamus, dawny dworski budynek gospodarczy z 1 poł. XIX w. Murowany, otynkowany, parterowy, podpiwniczony, kryty dachem naczółkowym. Wzniesiony na planie prostokąta, o elewacjach ożywionych boniowaniem oraz czworobocznymi i półkolistymi płycinami.

10. Zespół budowlany i dawne założenie urbanistyczne miejscowości Piaski

nr rej. 1325/A z dnia 09.07.1992 r.

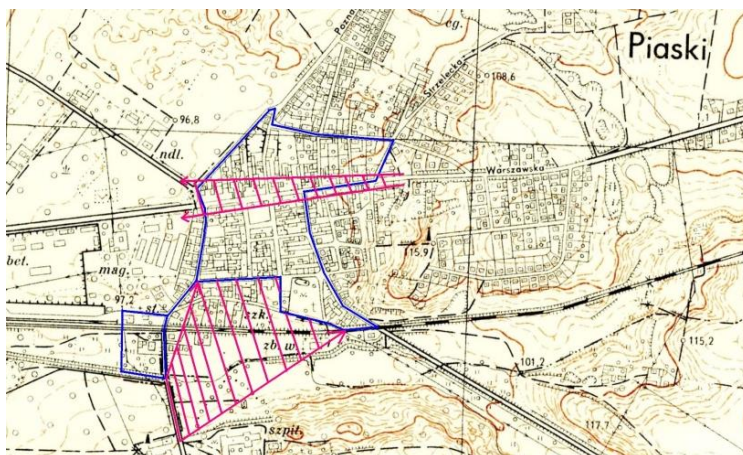
Do rejestru wpisany został obszar w granicach przebiegających następująco: od zachodu ulicą Leśną skracając w kierunku wschodnim w ulicę 27 Grudnia. Następnie w kierunku południowym ulicą Strzelecką, Warszawską do ulicy Św. Marcina. W kierunku południowym ulicą Św. Marcina do przejazdu kolejowego. Od przejazdu kolejowego w kierunku zachodnim wzdłuż południowej granicy zespołu kościelnego do ulicy Dworcowej. Ulicą Dworcową w kierunku południowo-zachodnim, skracając następnie w kierunku północnym w ulicę H. Sienkiewicza aż do ulicy Leśnej.

W granicach objętych ochroną konserwatorską znajdują się następujące zespoły:

- dawny układ urbanistyczny miejscowości
- zespół kościelny
- zespół budynków dworcowych.

Ponadto ochroną obejmuje się otoczenie w formie obszarów ekspozycji:

- panoramy miasta widocznej z ul. Warszawskiej [od nr 41] w kierunku zachodnim,
- panoramy miasta (z dominantą bryły kościoła) widocznej z ulicy Dworcowej w kierunku północno-wschodnim.

Granice obszaru wpisanego do rejestru zabytków

*(z uwzględnieniem zewnętrznej, obrzeżnej zabudowy ulic granicznych) – zaznaczone kolorem niebieskim;
obszar ekspozycji objęty ochroną (panoramy miasta) – zaznaczone kolorem czerwonym*

Miejscowość rozwinięta wzdłuż drogi Gostyń-Borek Wlkp. Oparta w części wschodniej o tzw. Piaskową Górę. Od zachodu i północy utrzymana w obrębie pierwotnego założenia urbanistycznego. Strona północna i wschodnia rozbudowana w końcu XIX i XX w. Ośrodkiem rozplanowania jest czworoboczny rynek z wylotami ulic w narożnikach. Przyrynkowa siatka ulic regularna, o parterowej bezstylowej zabudowie o charakterze małomiasteczkowym z XIX i XX w. W południowo-wschodniej części miejscowości usytuowany jest zespół dawnego kościoła luterńskiego, ob. katolickiego.

11. Zespół dawnego kościoła ewangelickiego w m. Piaski

nr rej. 885/Wlkp/A z dnia 25.01.1957 r. i z 20.02.2013 r.

Zabytkowy zespół sakralny tworzą: kościół, dawny cmentarz przykościelny i

dzwonnica.

Kościół parafialny pw. Niepokalanego Serca Maryi został zbudowany w latach 1775 - 1782 z fundacji ówczesnego właściciela miasta Karola Koszutkiego jako luteranski. Orientowany, konstrukcji szkieletowej wypełnionej gliną i cegłą, otynkowany, z dachem dwuspadowym. Salowy, z prezbiterium zamkniętym wielobocznie i kwadratową wieżą od zachodu krytą blaszanym hełmem z czworoboczną drewnianą latarnią. Wewnątrz dwukondygnacyjne empory.

Dzwonnica z 1 poł. XIX w., drewniana, oszalowana. Wzniesiona na planie kwadratu, ściany lekko pochyłe, dach namiotowy kryty gontem.

Ewangelicki zbór okala dawny ementarz przykościelny, użytkowany do 1945 r., później przekształcony w park. Wzdłuż jego zachodniej granicy zachował się fragment zabytkowego ceglanoego muru ogrodzeniowego z bramą.

Kościół poewangelicki w Piaskach.

Szpital OO. Bonifratrów w Piaskach-Marysinie

12. Zespół szpitala i klasztoru OO. Bonifratrów w m. Piaski-Marysin

nr rej. 1415/A z dnia 01.06.1993 r.

Neogotycki zespół szpitala i klasztoru OO. Bonifratrów w Piaskach-Marysinie, zaprojektowany przez architektów wrocławskich z udziałem lokalnych budowniczych stanowi zwarte i jednorodne stylowo założenie przestrzenno-architektoniczne doskonale współgrające z rozwiązanaą kwestią funkcjonalno-użytkową. Jego wzniesienie w latach 1893-95 z fundacji Marcelego Zóltowskiego z Godurowa i późniejsza rozbudowa na początku XX w. stanowiły w okresie zaborów akt patriotyczny zarówno przez sam fakt założenia w owym czasie nowego polskiego klasztoru jak i ogromnego zaangażowania polskiego ziemiaństwa i okolicznej ludności w dzieło budowy.

Zabytkowy zespół budowlany oraz układ przestrzenny zespołu wznoszonego od końca XIX do początku XX w. tworzą:

- budynek szpitala i klasztoru z 1893-95 r., rozbud. w 1908-09 r.,
- kaplica z 1905-07 r.,
- budynek szpitalny z 1903-04 r.,
- budynek mieszkalno-gospodarczy ze spichlerzem z 1893-94 r.,
- budynki gospodarcze z 1893-94 r.,

- kostnica z 1916 r.,
- kapliczka słupowa z 1905 r. przed fasadą szpitala,
- park z XIX - pocz. XX w. w o pow. 6.40 ha wraz z usytuowanym na jego terenie cmentarzem zakonnym z k. XIX w.

Obiekty budowlane skupione są głównie wokół prostokątnego dziedzińca, z których dominującą rolę odgrywa budynek szpitala i klasztoru wraz z przylegającą do niego kaplicą. Po stronie południowej dziedzińca usytuowane są zabudowania mieszkalno-gospodarcze. Na wschód od kompleksu zabudowań, na stoku skarpy rozciąga się park przyklasztorny z cmentarzem. Budynki zespołu murowane, na kamiennie-ceglanych cokołach, nieotynkowane, oblicowane cegłą klinkierową, przekryte dachami dwuspadowymi, krytymi dachówką. Budynek szpitala i klasztoru założony na rzucie litery H, podpiwniczony, dwukondygnacyjny z użytkowym poddaszem. Fasada jedenastoosiowa z umieszczonym z boku ostrołukowym portalem, środkowa część elewacji podkreślona międzyokiennymi lizenami, w partii dachu zwieńczona szczytem z ostrołukową, schodkową blendą i niszą z figurą. Okna umieszczone w płytkich niszach, zamknięte łukami odcinkowymi, z powtarzającymi ich bieg odcinkami gzymsów nadokiennych. Kondygnacje dzielone gzymsami kordonowymi z cegły na kant, gzyms koronujący arkadkowy. W dachach wystawki. Kaplica - orientowana, założona na rzucie prostokąta, dwuprzęsłowa z chórem i zamkniętym trójbocznie prezbiterium, oszkarpowana. Sklepienie krzyżowe wsparte na dwóch filarach, okna ostrołukowe. W części zachodniej dachu murowana sygnaturka. Wyposażenie neogotyckie, w oknach prezbiterium figuralne witraże. Pozostałe zabudowania mieszkalno-gospodarcze i szpitalne jedno- i dwukondygnacyjne z detalem architektonicznym będącym powtórzeniem i uproszczeniem form z budynku głównego.

Położony na wschód od zabudowań, na skarpie, las w k. XIX i 1 ćw. XX w przekształcony został w park przyklasztorny z drzewostanem sosnowym uzupełnionym innymi gatunkami drzew (m.in. kasztanowce, dęby, lipy). Stanowi park typu leśnego. Na jego terenie w k. XIX w założono cmentarz zakonny z zachowanymi m.in. nagrobkami braci Bonifratrów z lat 1932-78 i księży emerytów z 1 poł. XX w.

13. Zespół pałacowy w Podrzeczu wraz z elementami kolonii mieszkalnej

nr rej. 1382/A z dnia 23.02.1973 r. (pałac i park);
792/Wlkp/A z dnia 13.03.2013 r. (domy)

Pałac wzniesiony ok. 1848 r., w stylu neogotyckim, dla Mikołaja Beliny-Węsierskiego, usytuowany jest w centralnej części rozległego parku krajobrazowego. Murowany z cegły, na cokole licowanym kamieniem, nieotynkowany, w całości podpiwniczony. Plan niesymetryczny, oparty o prostokąt, z ryzalitem na osi głównego wejścia, z dostawionym do niego portykiem w przyziemi z ostrołukowymi arkadami i narożnymi filarami ujętymi szkarpami. W narożu, na prawo od wejścia trójkondygnacyjna wieża na planie sześciokąta zwieńczona ażurową balustradą ze sterczynami, mieszcząca klatkę schodową. W elewacji tylnej dwa pięcioboczne ryzality o zróżnicowanych wielkościach, kolejny prostokątny przy ścianie bocznej. Po lewej stronie od wejścia kolejny pięcioboczny ryzalit z tarasem. Bryła rozczłonkowana o zróżnicowanej wysokości. Zasadniczo jednokondygnacyjna z niewysokim poddaszem i podpiwniczeniem. Wieża oraz ryzalit w sąsiednim narożniku zwieńczone

attykami. Część środkowa elewacji ogrodowej ze schodkowym szczytem. W części dachu liczne, ozdobne kominy. Elewacja frontowa dziesięcioosiowa, niesymetryczna.

Park w niezmiennym układzie. Przecięty w połowie drogą dojazdową do pałacu (i dalej na podwórze folwarczne), przed którym usytuowano owalny zajazd. W drzewostanie dominuje jesion, od strony frontowej pałacu drzewa liczniejsze i starsze. Ścieżki spacerowe zatarte, z tyłu pałacu ich brak, a park przechodzi w łąkę.

Na zachód od zespołu pałacowo-parkowego, za drogą, mieściła się kolonia mieszkalna pracowników folwarcznych. Dwa domy, nr 4 i 5, zostały objęte ochroną konserwatorską. Budynek nr 4 (dwojak) murowany, otynkowany, parterowy z użytkowym poddaszem. Kryty dachem czterospadowym, uskokowym z wysuniętym okapem i wycinanymi kroksztynami. Na osi fasady drewniany ganek w formie trójkolumnowego portyku wspierającego oszalowany szczyt. Budynek nr 5 (czworak) murowany, parterowy, z użytkowym poddaszem, otynkowany. Kryty dachem mansardowym z wysuniętym okapem na wycinanych kroksztynach. W dachu od frontu wystawka zamknięta trójkątnym szczytem; po bokach w dolnej połaci dachu okna powiekowe. Oba budynki powstały na pocz. XX w. i są świadectwem charakterystycznego dla tego okresu „stylu dworskowego” w budownictwie.

Pałac w Podrzeczu

Spichlerz w Smogorzewie

14. Elementy zespołu dworsko-folwarcznego w Smogorzewie

nr rej. 1570/A z dnia 10.11.1995 r. (park);
1148/A z dnia 05.10.1989 r. (bud. folwarczne)

Zespół rezydencjonalny w Smogorzewie tworzył pierwotnie dwór i park. Dziś XIX wieczny dwór już nie istnieje (rozebrany w 2008 r.). Niewielki, trzyhektarowy park dworski założony został w 2 poł. XIX w. Położony jest na stoku. Rozciąga się na południe od zabudowań folwarcznych. Drzewostan jego tworzą dęby, buki, klony, jesiony, lipy, topole, sosny, świerki i kasztanowce. Rosną one w zmieszaniu jednostkowym, a topola grupowo. Układ komunikacyjny dziś już zatarty. W parku liczne, wtórne głązy narzutowe. Park nieogrodzony, zaniedbany.

Z zabudowań folwarcznych najwartościowsze są dwa spichlerze, z których jeden został zamieniony w obiekt inwentarski. Spichlerz oraz chlewnia (dawny spichlerz) powstały w latach 1860-1900. Są połączone łącznikiem (nowym w miejsce starego). Założone na planie prostokąta, dwukondygnacyjne, z użytkowym poddaszem, nakryte dachem dwuspadowym.

Stropy odcinkowe (stajnia) i drewniane (spichlerz). Ceglane ściany zostały posadowione na podmurówce z kamienia polnego łamanego. Otwory okienne zamknięte łukiem pełnym, w poziomie poddasza trójarkadowe blendy. Otwory drzwiowe zamknięte łukiem odcinkowym. Ściany frontowe flankowane ryzalitem pozornym przechodzącym w górnej kondygnacji w formę wieżyczki zwieńczonej dachem namiotowym. Ściany elewacji rozczłonkowane gzymsem i pilastrami. Oba budynki tworzą nietypowy w ramach zespołu folwarcznego przykład założenia magazynowego, przez co są szczególnie interesujące.

15. Kościół parafialny pw. św. Marcina Biskupa w Strzelcach Wielkich

nr rej. 1281/A z dnia 02.11.1971 r.

Jest to najstarszy kościół w gminie Piaski. Pierwsza świątynia, drewniana, ufundowana została w 1389 r. Obecny kościół wzniesiono w latach 1487-90 staraniem biskupa poznańskiego Uriela Górki. Restaurowany przed 1686 r. W 1902-3 r. powiększony przez dobudowanie transeptu i prezbiterium z zakrystiami. Wieżę, w stylu romańskim, wysokości ok. 23 m, dobudowano w 1862 r. Kościół orientowany. Murowany z cegły, otynkowany. Nawa późnogotycka, czteroprzęsłowa, nakryta pozornym sklepieniem wspartym na drewnianych słupach. Zewnątrz oszkarpowany. Wnętrze świątyni obfituje w zabytkowe wyposażenie. Przy kościele warto zwrócić uwagę na grobowiec rodziny Stablewskich z XVIII w.

Kościół parafialny w Strzelcach Wielkich

Dwór w Szelejewie

16. Budynek wikariatu, sali parafialnej z domem zarządcy dóbr kościelnych wraz z frontowym ogrodzeniem, podwórzem gospodarczym i ogrodem w Strzelcach Wielkich

nr rej. 595/Wlkp/A z dnia 18.01.2008 r.

Budynek wikariatu i sali parafialnej z domem zarządcy dóbr kościelnych zbudowany w 1903 r. usytuowany jest w centrum wsi, w sąsiedztwie kościoła parafialnego. Główna część budynku jednokondygnacyjna, z salą parafialną na planie prostokąta. Przylegająca od północy nieco część mieszkalna, dwukondygnacyjna. Obie części nakryte wysokim dachem

dwuspadowym naczółkowym z oknami powiekowymi. Od strony południowej dostawiona niższa przybudówka. Elewacje budynku tynkowane gładko i fakturowo, rozczłonkowane pilastrami, powyżej boniowanego przyziemia. Wystroju elewacji dopełniają: profilowany gzyms koronujący, opaski okienne i drzwiowe, sztukatorskie girlandy oraz ozdobne zwieńczenia otworów drzwiowych do sali w formie luku wklęsło- wypukłego. Pomieszczenia nakryte stropami drewnianymi z podsufitkami. Nad piwnicami odcinkowe sklepienia ceramiczne. Sala parafialna z podwyższonym stropem o przekroju trapezu z otwartą dolną częścią więźby dachowej z dekoracyjnymi elementami szyszek. Budynek poprzedzony jest od frontu ogrodem ozdobnym z ogrodzeniem z dekoracyjnie kutej kraty pomiędzy ceglanyimi słupkami nakrytymi dwu- i wielospadowymi daszkami, Podwórze gospodarcze stanowi zaplecze budynku od strony wschodniej.

17. Zespół pałacowy w Szelejewie

nr rej. 1507 z dnia 10.04.1974 r. (pałac i park),
606 (kaplica) i 604 (oficyna i spichrz) z dnia 01.02.1957 r.

Najstarszym obiektem w zespole jest barokowa kaplica położona na terenie parku, niedaleko pałacu. Ufundowana w 1647 r. przez Andrzeja Pogorzelskiego. Orientowana. Murowana, otynkowana. Salowa, zamknięta wielobocznie, zwieńczona stropem, z zakrystią i kruchtą. Dachy kryte gontem. Na nawie wieżyczka na sygnaturkę nakryta hełmem barokowym z wieloboczną latarnią.

Kolejnym zabytkowym budynkiem w parku jest pałac. Zbudowany w 1906 r. dla rodziny książąt Schonburg-Waldenburg jako pałacyk myśliwski w stylu angielskim. Murowany, otynkowany. Wzniesiony na planie wydłużonego prostokąta z, dostawionym po 1920 r., na osi czterokolumnowym portykiem z jońskimi kapitelami kolumn, z symetrycznym podjazdem z dwoma zejściami do parku. Przebudowa zmieniła styl obiektu na klasycystyczny. Dwukondygnacyjny, w całości podpiwniczony, na wysokim cokole, nakryty obecnie (po pożarze) płaskim czterospadowym dachem. Portyk zwieńczony trójkątnym tympanonem, w którego tle schodkowy szczyt korpusu. Powyżej kartusz herbowy fundatorów. Elewacja frontowa ujęta boniowaniem po bokach.

Pałac otacza ok. 4 ha park ogrodzony murem. Powstał w XVIII w., ale jego obecny kształt ustalony został po wybudowaniu pałacu. Przed pałacem, od frontu, rozległa polana stanowiąca oś widokową. Z tyłu pałacu rozległy dziedziniec z klombem pośrodku. W parku rośnie blisko 40 gatunków drzew z podstawowym zadrzewieniem lipowym (37%), klonowym, jesionowym i dębowym. Wyjątkowo mały udział mają w parku drzewa iglaste (1%). W parku brak pomnikowych drzew, jeden taki okaz - dąb rośnie poza obecnym parkiem, przy dawnym dworze.

W pocz. XIX w. na terenie majątku wzniesiono dwa obiekty w stylu klasycystycznym: dawny dwór, później będący oficyną oraz spichlerz pomiędzy starym dworem a wybudowanym później nowym pałacem, kompozycyjnie związany z dworem. Dwór murowany, otynkowany, parterowy, z nowszymi przybudówkami przy ścianach szczytowych, na planie prostokąta. Od frontu ganek zwieńczony trójkątnym szczytem wspartym na dwóch kolumnach. Dach naczółkowy. Spichlerz murowany, otynkowany, piętrowy, z piwnicami sklepieniami kolebkowo. Od frontu trzyosiowy płytki ryzalit, w którym wejście ujęte w

półkolumny. Między kondygnacjami profilowany gzyms. Bryłę spichlerza wieńczy dach naczółkowy.

3.4. Ewidencja zabytków (nieruchomych i archeologicznych).

Zabytki wpisane do rejestru oraz obiekty zabytkowe o wartości lokalnej stanowią gminną ewidencję zabytków. Zgodnie z zapisami ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami ewidencja jest podstawą do sporządzenia programów opieki nad zabytkami. Wójt prowadzi gminną ewidencję zabytków w formie zbioru kart adresowych zabytków nieruchomych z terenu gminy. W ewidencji powinny być ujęte: zabytki nieruchome wpisane do rejestru zabytków oraz inne zabytki nieruchome znajdujące się w wojewódzkiej ewidencji zabytków, a także zabytki wyznaczone przez wójta w porozumieniu z wojewódzkim konserwatorem zabytków. Aktem prawnym, który reguluje zasady prowadzenia ewidencji zabytków przez poszczególne organy jest Rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 26 maja 2011 roku w sprawie prowadzenia rejestru zabytków, krajowej, wojewódzkiej i gminnej ewidencji zabytków oraz krajowego wykazu zabytków skradzionych lub wywiezionych za granicę niezgodnie z prawem. Rozporządzenie określa szczegółowo jak powinna wyglądać karta ewidencyjna i adresowa zabytku, zasady, na podstawie których obiekt zostaje wpisany bądź wykreślony z ewidencji oraz sposób gromadzenia zbioru dokumentów dla obiektów objętych ewidencją.

Obiekty ujęte w ewidencji (nie objęte indywidualnym wpisem do rejestru) mogą podlegać ochronie w dwojaki sposób: poprzez obszarowy wpis do rejestru zabytków oraz poprzez ustalenia dotyczące ochrony zapisane w miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego.

Gminna ewidencja zabytków gminy Piaski została wykonana w 2010 r. Zawiera ona karty zabytków nieruchomych, a także karty zabytków archeologicznych wpisanych do rejestru zabytków oraz karty zespołów stanowisk archeologicznych. Szczegółowy wykaz obiektów nieruchomych włączonych do gminnej ewidencji zabytków przedstawiony został w załączniku nr 1.

W związku z opracowywaniem niniejszego Programu, dokonano weryfikacji obiektów pod kątem ich istnienia. Stwierdzono 13% „ubytek” substancji zabytkowej w stosunku do „pierwotnej” wojewódzkiej ewidencji zabytków. Obiekty nieistniejące, mimo że formalnie figurują jeszcze w powyższej ewidencji, nie zostały ujęte w wykazie gminnej ewidencji zabytków. Należy tutaj dodać, iż aktualizacja gminnej ewidencji zabytków w przypadku włączenia nowych obiektów lub wyłączenia nieistniejących bądź takich, które utraciły walory

zabytkowe musi być prowadzona w porozumieniu z Wielkopolskim Wojewódzkim Konserwatorem Zabytków. W związku z powyższym, przygotowywany jest wniosek do WKZ o wykreślenie wzmiankowanych nieistniejących obiektów z ewidencji zabytków.

Niektóre z obiektów figurujących w gminnej ewidencji zabytków są znacznie przebudowane. Ich waloryzacja pod kątem zachowanych wartości zabytkowych i wnioskowanie o wykreślenie tych, które je utraciły, będzie zadaniem na kolejne lata. Natomiast obecnie posiadana przez Gminę ewidencja zabytków archeologicznych zostanie w okresie obowiązywania niniejszego Programu dostosowana do aktualnie obowiązujących przepisów.

3.5. Wykaz zabytków ruchomych na terenie gminy Piaski.

W Gminie Piaski zabytki ruchome wpisane do rejestru zabytków (wg wykazu udostępnionego przez WUOZ Del. w Lesznie, stan na 07.03.2018 r.) to wyłącznie zabytki sakralne, czyli wystrój i wyposażenie kościołów oraz kapliczki przydrożne. Są to:

- Głogówko – kościół klasztorny i klasztor księży Filipinów na Świętej Górze:
  - Pieta – wpis. dnia 01.06.1968 r. - nr rej. 472/Wlkp/B,
  - wyposażenie – 142 pozycje – wpis. dnia 02.11.1970 r. – nr rej. 473/Wlkp/B ,
  - wyposażenie – 128 pozycji – wpis. dnia 18.10.1997 r. - nr rej. 474/Wlkp/B,
  - (w ewidencji 556 pozycji).
- Piaski – Marysin - kościół klasztorny pw. Najświętszego Serca Jezusa:
  - wystrój i wyposażenie - 26 pozycji – wpis. dnia 30.03.2009 r. - nr rej. 148/Wlkp/B,
- Strzelce Wielkie – Kościół parafialny pw. Św. Marcina:
  - wyposażenie - 14 pozycji - wpis. dnia 29.03.1971 r. - 289/Wlkp/B,
  - wyposażenie - 73 pozycje – wpis. dnia 11.04.2013 r. - nr rej. 289/Wlkp/B,
  - (w ewidencji 88 pozycji),
  - ołtarz główny w kaplicy grobowej rodziny Stablewskich na cmentarzu przykościelnym – wpis. dnia 27.11.1971 r. - nr rej. 488/Wlkp/B,
- Szelejewo:
  - wyposażenie kaplicy – 6 pozycji – wpis. dnia 27.11.1971 r. - nr rej. 488/Wlkp/B,
  - Figura przydrożna św. Wawrzyńca (brak) – wpis. dnia 27.11.1971 r. - nr rej. 152/B,
  - Figura przydrożna św. Benona – wpis. dnia 27.11.1971 r. - nr rej. 151/B.

3.6. Zabytki archeologiczne.

Na osadnictwo, zarówno dziś jak i w pradziejach, ogromny wpływ mają warunki środowiskowe. Gmina Piaski to teren położony na styku dwóch prowincji. Część północna należy do Pojezierzy Południowobałtyckich, makroregionu Pojezierza Leszczyńskiego i mezoregionu Pojezierza Krzywińskiego. Część południowa natomiast należy do Nizin Środkowopolskich, makroregionu Niziny Południowowielkopolskiej i mezoregionu Wysoczyzny Kaliskiej. Ukształtowanie powierzchni terenu jest urozmaicone jedynie w północnej i zachodniej części gminy. Wynika to z położenia w strefie marginalnej ostatniego zlodowacenia, w fazie najdalejzego jego zasięgu (faza leszczyńska). Powierzchnia wysoczyzny morenowej rozcięta jest tu przez pradolinę Obry (biegnącą równoleżnikowo na północnej krawędzi gminy) z całym systemem dolin bocznych m. in. rzeki Kani (skraj zachodni gminy) i rzeki Dąbrówki (część wschodnia gminy). Z dolinami tych rzek wiąże się najgęstsze osadnictwo pradziejowe tego terenu. Pomiędzy dolinami rzecznyymi i dalej na południe, rozciąga się dosyć płaski, bezjeziorny teren równinny, o nieznacznej różnicy poziomów, poprzecinany niewielkimi ciekami naturalnymi i rowami odwadniającymi, w części zachodniej uchodzącymi do doliny Kani, a w części wschodniej do Dąbrówki. Centralna część terenu gminy, teren równinny, był obszarem o znacznie mniej korzystnych warunkach, głównie hydrograficznych, do rozwoju osadnictwa, co czytelne jest w dyspersji stanowisk archeologicznych.

Pokrywą glebową tworzą gleby gliniaste i bielice (teren równinny) oraz gleby bagienne i piaszczyste (doliny).

Dobre warunki glebowe i hydrograficzne sprawiły, iż na przestrzeni dziejów obszar dzisiejszej gminy Piaski cechowało intensywne osadnictwo. W materiałach archeologicznych reprezentowany jest niemal cały przekrój chronologiczny pradziejów - od środkowej i młodszej epoki kamienia, poprzez epokę brązu (stanowiska archeologiczne związane z ludnością kultury łużyckiej), okres wpływów rzymskich (osadnictwo związane z kulturą przeworską), wczesne i późne średniowiecze aż po czasy nowożytne.

Osadnictwo pradziejowe związane jest głównie z ciekami wodnymi i grupuje się przede wszystkim na krawędziach dolin rzecznych, wzdłuż cieków wodnych. Osadnictwo wczesnośredniowieczne i średniowieczne rozwija się również na wysoczyznach oraz wokół obecnych miejscowości wyznaczając tym samym ich metrykę. Na terenie gminy zauważa się wystąpienie szeregu skupisk stanowisk archeologicznych.

3.6.1. Zestawienie liczbowe zewidencjonowanych stanowisk archeologicznych łącznie z ich funkcją oraz krótką analizą chronologiczną

Podstawową i wiodącą metodą ewidencjonowania stanowisk archeologicznych jest ogólnopolski program badawczo-konserwatorski Archeologiczne Zdjęcie Polski (AZP). Systematyzuje on dotychczasowy zasób wiedzy o rozpoznaniu archeologicznym terenu, poprzez obserwację archeologiczną terenu oraz uwzględnianie informacji zawartych w archiwach, zbiorach muzealnych, instytucjach i publikacjach. Zbiór dokumentacji AZP, reprezentujący ewidencję zasobów archeologicznych, jest zbiorem otwartym i ciągle uzupełnianym w procesie archeologicznego rozpoznania terenu. Do zbioru włączane są informacje o wszystkich sukcesywnie odkrywanych reliktach przeszłości niezależnie od charakteru badań, a także wszystkie bieżące informacje weryfikujące lub uzupełniające dotychczasowe dane. W ten sposób dokumentacja stanowisk archeologicznych utworzona metodą AZP jest źródłem najbardziej aktualnej wiedzy o terenie.

Zarejestrowane zasoby archeologicznego dziedzictwa kulturowego na terenie gminy Piaski to 203 stanowiska archeologiczne (*(dane udostępnione przez Wojewódzki Urząd Ochrony Zabytków w Poznaniu, Delegatura w Lesznie - stan na październik 2017 r.)*). W obrębie tych stanowisk występuje 335 faktów osadniczych. Są to 4 grodziska, 9 cmentarzysk (kurhanowych i płaskich), 79 osad, 3 punkty osadnicze, 229 śladów osadnictwa oraz 11 innych. 8 stanowisk archeologicznych, czyli blisko 4%, zostało wpisanych do rejestru zabytków. Są to 3 grodziska, 1 cmentarzysko kurhanowe i 4 osady.

Osadnictwo to w obrębie poszczególnych stanowisk nie jest szczególnie intensywne, w 60% są to stanowiska jednoelementowe, czyli stanowią pozostałości z jednego okresu chronologicznego, na 26 % stanowisk odkryto ślady osadnictwa z dwóch okresów, a tylko 14% stanowisk to stanowiska wielokulturowe (3-5 faktów osadniczych), na których zachowały się pozostałości świadczące o ciągłości osadniczej na danym stanowisku.

Stanowiska położone są głównie na obrzeżach terenu gminy, przy krawędziach dolin rzecznych: Kani, Dąbrówki i Obry, a także (zdecydowanie mniej intensywnie) w sąsiedztwie niewielkich cieków, rozcinających wysoczyznę. Osadnictwo na tym terenie trwało nieprzerwanie od epoki kamienia, poprzez epokę brązu aż do średniowiecza i czasów nowożytnych.

Na terenie gminy zarejestrowano kilka skupisk stanowisk archeologicznych:

- (I) na wschód od Rębowa, wokół grodziska, skoncentrowało się osadnictwo wczesnośredniowieczne

- (II) niezbyt intensywna koncentracja osadnictwa pradziejowego i wczesnośredniowiecznego w rejonie Bodzewka
- z osadnictwem doliny Kani związanych jest kilka skupisk:
  - (III) na zachód od Podrzecza skupisko osad od kultury przeworskiej do średniowiecza;
  - (IV) skupisko osadnictwa wczesnośredniowiecznego (grodzisko z osadami) na północ od Podrzecza (po zachodniej stronie torów kolejowych);
  - (V) skupisko osadnictwa pradziejowego (osady i cmentarzyska kultury łużyckiej i przeworskiej) oraz z okresu wczesnego średniowiecza w widłach Kani i Starej Kani, na zachód od Grabonogu (po wschodniej stronie toru kolejowego);
- (VI) wokół Drzęczewa skoncentrowało się osadnictwo pradziejowe i wczesnośredniowieczne
- (VII) z pradoliną Obry związane jest skupisko osad kultury łużyckiej i z okresu wczesnego średniowiecza na północ od Smogorzewa
- z doliną Dąbrówki wiążą się kolejne skupiska osadnicze
  - (VIII) bardzo intensywne skupisko osadnictwa od epoki brązu po wczesne średniowiecze usytuowane jest na wschód od Smogorzewa
  - (IX) na północ i wschód od Godurowa rozlokowało się osadnictwo pradziejowe (szczególnie rozwinięte kultury przeworskiej z osadami i cmentarzyskiem) oraz wczesnośredniowieczne (grodzisko z towarzyszącymi osadami).

Najstarsze ślady osadnictwa na terenie gminy Piaski zostały zarejestrowane we wschodniej (Szelejewo) oraz zachodniej części gminy (Podrzecze, Grabonóg, Bodzewo, Bodzewko). Datowane są ogólnie na okres epoki kamienia. Z młodszego okresu tej epoki – neolitu (od 6/5 do 3 tysiąclecia p.n.e.) - znane są stanowiska głównie w północnej i zachodniej części terenu gminy. W Podrzeczu natrafiono prawdopodobnie na ślad kultury lendzielskiej, w Grabonogu i Smogorzewie zachowały się ślady osadnicze kultury pucharów lejkowatych, a w Grabonogu i Godurowie ślady osad kultury amfor kulistych. Ogółem znaleziska z epoki kamienia stanowią 8 % wszystkich zarejestrowanych faktów osadniczych.

Na kolejną epokę (wczesną epokę brązu) datowanych jest 6 śladów penetracji osadniczej w rejonie Godurowa i Grabonogu, m.in. pozostałości kultury przedłużyckiej (około 2 tys. lat p.n.e.) w postaci kurhanu w Grabonogu oraz kurhanu w Podrzeczu.

13 % faktów osadniczych związanych jest z kulturą łużycką datowaną od ok. 1400 – 400 p.n.e. Zarejestrowano ją na 43 stanowiskach. W rozproszeniu wystąpiła na całym obszarze gminy, lecz wyraźne zagęszczenie tego osadnictwa obserwuje się w rejonie Grabonogu i Smogorzewa, gdzie koncentruje się połowa z wszystkich stanowisk łużyckich. Obok osad tej kultury i mniejszych śladów tego osadnictwa zarejestrowano trzy cmentarzyska z tego horyzontu chronologicznego: dwa w rejonie Grabonogu oraz jedno przy Bodzewie.

Kolejny ważny okres w pradziejach związany jest z kulturą przeworską rozwijającą się w okresie przedrzymskim oraz Okresie Wpływów Rzymskich (ok. 200 p.n.e. – 400 n.e.), która również na terenie gminy odcisnęła swe piętno w postaci pozostałości osadnictwa. Zaistniała ona na 42 stanowiskach (12 % ogółu faktów osadniczych). Z tymi czasami wiąże ogromny skok cywilizacyjny, który można wiązać ze znaczną mobilnością ówczesnej ludności i dalekosiędnymi kontaktami handlowymi. We wszystkich sferach gospodarki, na czele ze znanymi już w końcowym okresie istnienia kultury łużyckiej umiejętnościami związanymi z metalurgią żelaza, w okresie wpływów rzymskich zanotowano ogromny postęp. Osady tej kultury zlokalizowane są w zasadzie podobnie jak kultura łużycka, na terenach związanych z dolinami rzek, głównie w rejonie Podrzecza i Grabonogu na zachodzie oraz w rejonie Smogorzewa, Godurowa i Szelejewa na wschodzie. Na pozostałym terenie wystąpiła pojedynczo i tylko w formie śladów tego osadnictwa. Cmentarzyska kultury przeworskiej odkryto jedynie w północnej części gminy: w Dręczewie, Godurowie i Grabonogu.

Najbogatsze osadnictwo tego terenu związane jest z okresem wczesnego średniowiecza. Zostało ono zarejestrowane na 93 stanowiskach (co stanowi 27 % wszystkich faktów osadniczych). W dużej części wykształca się ono w terenie posiadającym już wcześniej duże tradycje osadnicze, a więc głównie w dolinach rzecznych i ich zlewni. Jednak w okresie wczesnego średniowiecza zajmowane są nie tylko rejony dolin rzecznych ale i tereny wysoczyzny (choć w zdecydowanie mniejszym natężeniu ilościowym i jakościowym). W tym czasie kształtuje się obecny układ miejscowości, stanowiska średniowieczne i nowożytnie występujące w pobliżu obecnych miejscowości wyznaczają tym samym ich metrykę. Stosunkowo wcześniej, bo już około VIII w. dochodzi tu do wykształcenia się grodów, będących pierwszym przejawem feudalizacji tych obszarów i kształtowania się organizmów plemiennych i później państwowego. Wszystkie powstały w terenie z natury obronnym, podmokłym. W dolinie Dąbrówki powstał najstarszy niewielki gródek w Godurowie. Później wzniesiono gród (?) w Szelejewie oraz grody w Podrzeczu (dolina Kani) i Rębowie (Rów Bodzewski). „Wokół” grodów koncentrowało się osadnictwo otwarte w

postaci stałych, długotrwałych, rozległych osad (jak np. trzy osady w Podrzeczu wpisane do rejestru zabytków, czy osady w Grabonogu i Godurowie) jak i osadnictwo jedno- lub kilkudworcze czy wręcz sezonowe, którego obecność rozpoznaje się dziś w postaci bardzo licznych śladów tego osadnictwa. Od XI-XII w. tereny tutejsze stanowiły domenę rozwijającej się własności prywatnej i kościelnej. Włości panującego należały tu wtedy do wyjątków. Ślad po osadach służebnych (trudniących się posługami łowieckimi) zachował się jedynie w dwóch nazwach miejscowych – Strzelcach Wielkich i Strzelcach Małych (utraconych zresztą przez monarchę na rzecz rycerstwa w XV w.). Przejściowo książęce były również Szelejewo i Grabonóg. Około połowy XIII w. zaczęto tworzyć sieć parafialną. Najstarszy kościół (siedziba parafii) na terenie gminy Piaski powstał w Strzelcach Wielkich (1389 r.). Na terenie gminy nie rozpoznano jak dotychczas żadnego z cmentarzysk wczesnośredniowiecznych (zarówno pogańskich jak i chrześcijańskich).

Praktycznie wszystkie stanowiska archeologiczne (w świetle badań AZP) zarejestrowane są poza terenem zabudowanym. Jednak należy mieć na uwadze, że mające nawet po kilkaset lat wieś nie zawsze powstawały w próżni, lecz wyrosły na bazie starszego osadnictwa, które rejestrowane jest nieraz tuż przy zabudowaniach. Pod dzisiejszą zabudową wsi mogą więc zalegać, nie do końca rozpoznane jeszcze, historyczne warstwy osadnicze (od okresu lokacji) oraz potencjalne zabytki archeologiczne (także pradziejowe i wczesnodziejowe – zważywszy na ich występowanie na przyległych obszarach - oraz nowożytny).

Wiele wsi gminy Piaski ma średniowieczną metrykę. Pierwsze wzmianki w źródłach pisanych o miejscowościach pochodzą: Drzęczewo (1258 r.), Grabonóg (1275 r.), Rębowo (1293 r.), Smogorzewo (1305 r.), Strzelce Wielkie (1310 r.), Szelejewo (1310 r.), Bodzewo (1337 r.), Podrzecze (1337 r.), Godurowo (1417 r.). Z osadnictwem i działalnością gospodarczą średniowiecznych i nowożytnych wsi związane są ich ślady rejestrowane na 42 stanowiskach późnośredniowiecznych (13 % faktów osadniczych) i 32 stanowiskach, na których wystąpiły materiały nowożytny (blisko 10 % faktów osadniczych).

Do odkrywania nowych, nieznanych kart historii gminy mogą przyczyniać się nie tylko planowe prace badawcze, ale także wszelkiego rodzaju inwestycje (prace ziemne), gminne czy prywatne.

3.6.2. Stanowiska archeologiczne wpisane do rejestru zabytków

Na terenie gminy Piaski do rejestru zabytków wpisano 8 stanowisk archeologicznych

(3 grodziska, 4 osady oraz 1 kurhan).

- Godurowo, st. 1, AZP 63-29/109
Nr rejestru 294/Wlkp/C z dnia 10.08.1989 r.
Grodzisko z okresu wczesnego średniowiecza z fazy B/C-E (VII-XII w.)
- Grabonóg, st. 33, AZP 64-29/20
Nr rejestru 295/Wlkp/C z dnia 06.03.1992 r.
Kurhan kultury przedłużyckiej z wczesnej epoki brązu.
- Podrzecze, st. 1, AZP 64-28/43
Nr rejestru 289/Wlkp/C z dnia 10.08.1989 r.
Grodzisko z okresu wczesnego średniowiecza z fazy C/D (IX-XII w.)
- Podrzecze, st. 1 a, AZP64-28/44
Nr rejestru 290/Wlkp/C z dnia 10.08.1989 r.
Osada z okresu wczesnego średniowiecza z fazy A/B-D (VI/VII-X w.)
- Podrzecze, st. 2, AZP 64-28/45
Nr rejestru 291/Wlkp/C z dnia 10.08.1989 r.
Osada z okresu wczesnego średniowiecza z fazy D/E (X-XI w.)
- Podrzecze, st. 3, AZP 64-28/46
Nr rejestru 292/Wlkp/C z dnia 10.08.1989 r.
Osada z okresu wczesnego średniowiecza z fazy C/D (IX-XI w.), osada z okresu wczesnego średniowiecza z fazy F (XIII-XIV w.), osada z okresu późnego średniowiecza (XIV-XV w.)
- Podrzecze, st. 13, AZP 64-28/56
Nr rejestru 293/Wlkp/C z dnia 10.08.1989 r.
Osada kultury przeworskiej z późnego okresu lateńskiego - wczesnego okresu wpływów rzymskich (I w. p.n.e.-II w. n.e.)
- Rębowo, st. 1, AZP 65-29/8
Nr rejestru 46 z dnia 25.09.1959 r.
Grodzisko z okresu wczesnego średniowiecza [z fazy C-D (IX-XI w.)].

Ostatnio prowadzone są na tym terenie badania archeologiczne na jednym ze stanowisk archeologicznych wpisanych do rejestru zabytków – stan. Podrzecze 13. Są to badania wykopaliskowe związane z zagospodarowaniem działek budowlanych przeznaczonych pod budownictwo jednorodzinne (domy, infrastruktura). Prowadzi się je na kilku działkach, na skraju stanowiska archeologicznego, w stosunkowo niewielkim zakresie przestrzennym, uzależnionym od warunków inwestycyjnych, które mimo tego, przysłużą się

do rozpoznania stanu zachowania substancji zabytkowej stanowiska oraz w znacznym stopniu wzbogacą wiedzę o zabytkach archeologicznych.

Ochrona dziedzictwa archeologicznego powinna być prowadzona zgodnie z zasadą zrównoważonego rozwoju, według której obecny poziom cywilizacyjny umożliwia wykorzystanie potencjału kulturowego, ekonomicznego i społecznego dziedzictwa archeologicznego bez umniejszania szans przyszłych pokoleń na jego poznanie i obcowanie z autentycznymi, nienaruszonymi zabytkami przeszłości. W przypadku nieodnawialnych zasobów dziedzictwa archeologicznego oznacza to w jak najszerszym stopniu ochronę in situ, czyli w miejscu ich pierwotnego występowania, przez zachowanie ich dla przyszłych pokoleń w stanie możliwie nienaruszonym.

W przypadku stanowisk archeologicznych wpisanych do rejestru zabytków istnieje więc generalnie zakaz prowadzenia wszelkich robót budowlanych oraz przemysłowych na ich terenie. Wszelkie planowane w tych miejscach inwestycje wymagają już na etapie koncepcji uzgodnienia z WKZ, który określi warunki dopuszczające do realizacji inwestycji, a w przypadku uzyskania takiej możliwości, ustalenia szczegółowego zakresu i rodzaju niezbędnych badań archeologicznych.

3.6.3. Wykaz stanowisk archeologicznych o własnej formie krajobrazowej

Na terenie gminy zarejestrowano następujące stanowiska archeologiczne o własnej formie krajobrazowej.:

- grodzisko w Godurowie

Grodzisko wklęsłe z wałem poprzecznym i fosą, o silnie zatartych kształtach.
Średnica 50x45-50 m.

Położone w obrębie pola uprawnego i łąki, ulega silnej niwelacji.

- grodzisko w Podrzeczu

Grodzisko wklęsłe, bardzo słabo rysujące się w terenie. Średnica ok. 60 m. W wale nasyp kamienny.

Położone na polu uprawnym, zniwelowane.

- grodzisko w Rębowie

Grodzisko wklęsłe, owalne, słabo czytelne w terenie.

Położone w obrębie pola uprawnego, silnie zniwelowane.

- kurhan w Grabonogu

Duży kurhan o średnicy 22 m.

Położony w obrębie pola uprawnego i nieużytku, ulega niwelacji.

3.7. Krajobraz kulturowy. **(Obszarowe wpisy do rejestru zabytków).**

Na terenie gminy Piaski do rejestru zabytków wpisano jeden obszar. Dotyczy on historycznej przestrzeni zurbanizowanej - **Zespół budowlany i dawne założenie urbanistyczne miejscowości Piaski**. W ramach tego wpisu, obok ochrony układu przestrzennego i historycznej zabudowy, ochroną obejmuje się także wyróżnione panoramy tych zespołów.

Oprócz wymienionego wyżej obszaru znajdującego się pod ochroną konserwatorską, na terenie gminy odnotować należy szereg wpisów zespołów przestrzennych, które również noszą znamiona wpisów obszarowych. Należą do nich wpisy do rejestru zabytków zespołów rezydencjonalnych, niekiedy też z folwarcznymi: w Bodzewie, Grabonogu, Podrzeczu, Smogorzewie i Szelejewie.

Podobny charakter mają wpisy zespołów sakralnych: zespół klasztorny filipinów na Świętej Górze w Głogówku, zespół dawnego kościoła ewangelickiego w Piaskach, , zespół klasztorny bonifratrów w Piaskach-Marysinie oraz zespół kościoła parafialnego w Strzelcach Wielkich.

Na terenie gminy nie istnieją parki kulturowe i nie planuje się ich utworzenia.

3.8. Zabytki stanowiące własność gminy Piaski

Obiekty wpisane do rejestru zabytków:

Gmina Piaski nie jest właścicielem żadnego z zabytków nieruchomych wpisanych indywidualnie do rejestru. Trzeba jednak podkreślić, że pod jej „opieką” znajduje się znaczny teren miejscowości Piaski w obrębie obszarowego wpisu do rejestru zabytków historycznego układu urbanistycznego – ciągi komunikacyjne, place, skwery, czyli ogólnodostępna przestrzeń wpływająca nie tylko na funkcjonalność, ale i na estetykę miejscowości.

W latach 2008-2011 dokonano rewitalizacji Rynku. W ramach tej inwestycji wymieniono nawierzchnie Rynku wraz z lokalizacją obiektów małej architektury i renowacją szaty roślinnej. Nowe nawierzchnie uzyskały kolory w „barwach jesieni” głównie złoto-grafitowe. Pośrodku Rynku ustawiono figurę na wysokim postumencie. W narożniku placu rynkowego zainstalowano fontannę. Dodatkowo wymieniono nawierzchnie chodników na ulicach przyległych: ul. Szkolnej i 6-go Stycznia.

Rynek w Piaskach wczoraj (lata 50-te XX w.) i dziś (2017 r.)

Stała dbałość o wspólną przestrzeń jest ważnym aspektem działalności Gminy. Zadbane otoczenie jest istotne zarówno dla mieszkańców miejscowości i gminy, ale także dla przejeżdżających i turystów.

Obiekty figurujące w ewidencji zabytków:

1. Drzęczewo I – szkoła, ob. świetlica i lokale mieszkalne,
2. Grabonóg 4 – karczma, ob. świetlica i lokal mieszkalny,
- 3 i 4. Lipie 25 i 26 – domy dawnych pracowników folwarcznych,
5. Piaski, ul. Dworcowa 3 – pastorówka, ob. dom,
6. Piaski, ul. 6 Stycznia 1 – ratusz,
7. Piaski, ul. Szkolna 1 – szkoła,
8. Piaski, ul. Szpitalna 3 – budynek straży pożarnej,
9. Podrzecze 29 – szkoła, ob. świetlica
10. Rębowo 19 – szkoła, ob. świetlica i lokal mieszkalny
11. Strzelce Wielkie 83 – dwór, ob. przedszkole,
12. Strzelce Wielkie 82 – część mieszkalna przy oborze folwarcznej,
13. Szelejewo I 87 – szkoła, ob. przedszkole.

Obiekty wpisane do ewidencji zabytków są na bieżąco remontowane, aby utrzymać ich substancję w możliwie jak najlepszym stanie. Remonty odbywają się w miarę potrzeb i możliwości finansowych gminy.

W ostatnich latach przeprowadzono prace remontowe i modernizacyjne świetlicy wiejskiej i lokalu mieszkalnego w Grabonogu nr 4 (2011 r.) w zakresie: zmiana pokrycia dachu, remont elewacji, założenie instalacji odgromowej, roboty remontowe wewnętrzne, instalacja wod-kan i instalacja elektryczna. W budynkach w Lipiu (nr 25 i 26) wyremontowano dachy (2015 r.), natomiast w Drzęczewie I wyremontowano połowę dachu

(2016 r.). Świetlica wiejska w Podrzeczu przeszła gruntowną modernizację w 2012 r. W budynku w Rębowie nr 19 (2017 r.) wykonano remont dachu i elewacji świetlicy wiejskiej (roboty rozbiórkowe, ciesielskie i pokrywcze; instalacja odgromowa; remont drewnianych elementów elewacji i altan; wymiana stolarki okiennej, roboty budowlane wewnętrzne oraz odnowienie elewacji). W budynku szkoły, przy ul. Szkolnej 1 w Piaskach wykonano (2017 r.) prace remontowe w obrębie dachu budynku. Zakres przeprowadzonych prac to: roboty rozbiórkowe, remont kominów ponad dachem, roboty ciesielskie, roboty pokrywcze, instalacja odgromowa, remont wnętrza warsztatów terapii zajęciowej, wydzielenie ppoż. poddasza od pozostałej części budynku, wymiana stolarki okiennej poddasza.

3.9. Zabytki nie stanowiące własności gminy Piaski

Z uwagi na fakt, iż wszystkie obiekty zabytkowe wpisane do rejestru oraz zdecydowana większość figurujących w ewidencji nie stanowią własności gminy, Gmina Piaski nie ma możliwości bezpośredniego sprawowania opieki nad tymi zabytkami, a co za tym idzie wpływać także na sposób ich użytkowania. Natomiast działania pośrednie, wynikające z ustawy, jak również polityki Gminy, polegają na:

- prowadzeniu edukacji na poziomie szkół podstawowych na terenie gminy w zakresie informacji o zasobie zabytków i krajobrazu kulturowego regionu oraz możliwościach ich ochrony,
- promowaniu wśród mieszkańców gminy i przybywających tu gości najcenniejszych zabytków,
- wspieraniu przy współudziale Urzędu Ochrony Zabytków poczynań związanych z właściwym utrzymaniem i zagospodarowaniem zabytków i ich otoczenia.

Jedyną formą bezpośredniego udziału w opiece nad zabytkami z terenu gminy Piaski nie będącymi własnością gminną jest udzielanie dotacji na prace konserwatorskie.

Uchwałą Rady Gminy Piaski nr VI/29/2011 z dnia 30.03.2011 r. przyjęto zasady i tryb postępowania przy udzielaniu i rozliczaniu dotacji na prace konserwatorskie, restauratorskie lub roboty budowlane przy zabytku znajdującym się na terenie gminy Piaski wpisanym do rejestru zabytków.

Dotacja może być udzielona w wysokości do 100 % nakładów koniecznych na wykonanie przez wnioskodawcę prac konserwatorskich, restauratorskich lub robót budowlanych, których katalog określa Ustawa o ochronie zabytków (por. punkt 1.2.3.

niniejszego Programu), bez pokrycia kosztów wykonania dokumentacji technicznej i uzyskania innych dokumentów koniecznych do rozpoczęcia i przeprowadzenia prac. Dotacja jest udzielana wyłącznie podmiotom, które posiadają tytuł prawny do władania obiektem wynikający z prawa własności, użytkowania wieczystego, trwałego zarządu, ograniczonego prawa rzeczowego lub stosunku zobowiązaniowego. Łączną kwotę dotacji w danym roku budżetowym określa każdorazowo uchwała budżetowa. Udzielenie dotacji następuje na podstawie złożonego wniosku. Przy rozpatrywaniu wniosków o udzielenie dotacji uwzględnia się następujące kryteria:

- 1) promowanie kultury oraz historii gminy- preferowane są obiekty wzbogacające ofertę turystyczną i kulturalną gminy,
- 2) stan zachowania obiektu,
- 3) fakt kontynuowania prac w przypadku prac już rozpoczętych,
- 4) wysokość zaangażowania własnych środków.

Zasady udzielania dotacji oraz terminy składania wniosków określa szczegółowo Uchwała, opublikowana na stronie internetowej Gminy.

W związku z nowelizacją Ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (Dz. U. 2017 poz. 1595) ww. Uchwała zostanie zmieniona i dostosowana do aktualnie obowiązujących zapisów Ustawy, które rozszerzają katalog obiektów, na które można wnioskować o wsparcie finansowe. Do tej pory dotacje na prace konserwatorskie mogły być udzielane jedynie obiektom wpisanym do rejestru zabytków, obecnie (po nowelizacji Ustawy) także obiektom znajdującym się w gminnej ewidencji zabytków.

W ostatnich latach Gmina Piaski wydatkowała na dotacje kwoty w wysokości:

Rok	Kwota w zł.	Beneficjent	Zakres wykonanych prac
2013	10 000,00	Parafia Rzymsko-katolicka pw. Niepokalanego Serca Maryi w Piaskach	zmiana sposobu ogrzewania kościoła z węglowego na olejowe
	15 000,00	Kongregacja Oratorium św. Filipa Neri w Głogówku	prace konserwatorskie w Bazylice przy ołtarzach stiukowych w kaplicach pw. św. Jana Nepomucena i św. Antoniego Padewskiego - etap 3.
	15 000,00	Kongregacja Oratorium św. Filipa Neri w Głogówku	wykonanie izolacji przeciwwilgociowej pionowej fundamentów oraz renowacja cokołu Bazyliki
	10 000,00	Parafia Rzymsko-katolicka pw. św. Marcina Biskupa w Strzelcach Wielkich	wymiana pokrycia dachowego wieży kościoła wraz z naprawą konstrukcji oraz deskowania

2014	20 000,00	Parafia Rzymsko-katolicka pw. św. Marcina Biskupa w Strzelcach Wielkich	wykonanie nowych tynków elewacji zewnętrznej kościoła
	16 500,00	Kongregacja Oratorium św. Filipa Neri w Głogówku	wykonanie izolacji przeciwwilgociowej pionowej fundamentów oraz renowacja cokołu Bazyliki - etap 2
2015	35 000,00	Kongregacja Oratorium św. Filipa Neri w Głogówku	wykonanie konserwacji schodów i elementów kamiennych przy wejściu głównym do kościoła
2016	44 817,91	Kongregacja Oratorium św. Filipa Neri w Głogówku	wykonanie konserwacji elementów kamiennych przy wejściu głównym do kościoła – etap 2
2017	5 000,00	Parafia Rzymsko-katolicka pw. św. Marcina Biskupa w Strzelcach Wielkich	naprawa i renowacja drzwi zewnętrznych w kościele
	135 000,00	Kongregacja Oratorium św. Filipa Neri w Głogówku	wykonanie prac konserwatorskich w Bazylice przy ołtarzu głównym i ołtarzu bocznym pw. Matki Bożej Bolesnej

W latach obowiązywania niniejszego Programu opieki nad zabytkami (2018-2021) Gmina nadal jest gotowa wspierać finansowo prace konserwatorskie i remonty zabytków zgodnie z zapotrzebowaniem i jej możliwościami finansowymi. W przypadku złożenia kolejnych wniosków, zostaną one rozpatrzone przez Radę Gminy Piaski i w uzasadnionych przypadkach spełniających kryteria naboru, w zależności od posiadanych środków, zostanie przyznana dotacja na prace konserwatorskie, restauratorskie i roboty budowlane przy obiekcie zabytkowym.

Istotną formą pomocy jaką Gmina może służyć i służy w kwestii opieki nad zabytkami jest wsparcie finansowe i pomoc w organizacji imprez odbywających się w zabytkach oraz promujących te zabytki. W gminie Piaski taką okazją jest Festiwal Muzyki Oratoryjnej „Musica Sacromontana” odbywający się corocznie w Bazylice na Świętej Górze w Głogówku, która posiada bogatą, wielowiekową tradycję muzyczną. Organizatorem festiwalu jest Stowarzyszenie Miłośników Muzyki Świętogórskiej im. Józefa Zeidlera w Głogówku.

3.10. Dziedzictwo niematerialne

W związku z olbrzymim zainteresowaniem na świecie kwestią kultury duchowej, kultury ludowej i dziedzictwem naszych przodków, w 2003 r. Konferencja Generalna UNESCO przyjęła Konwencję w sprawie ochrony niematerialnego dziedzictwa kulturowego. Zgodnie z definicją zawartą w Konwencji dziedzictwem niematerialnym są: „praktyki,

wyobrażenia, przekazy, wiedza i umiejętności (...) które wspólnoty, grupy i, w niektórych przypadkach, jednostki uznają za część własnego dziedzictwa kulturowego, przekazywane z pokolenia na pokolenie, stale odtwarzane przez wspólnoty i grupy w relacji z ich otoczeniem, oddziaływaniem przyrody i ich historią, która zapewnia im poczucie tożsamości i ciągłości”. Konwencja jest pierwszym międzynarodowym traktatem, który stwarza ramy prawne, administracyjne i finansowe, umożliwiające prowadzenie ochrony niematerialnego dziedzictwa kulturowego oraz podnoszenia świadomości jego rangi i znaczenia w życiu społecznym. Konwencja zaleca Państwom-Stronom wprowadzenie rozwiązań na poziomie krajowym wspierających kultywowanie i ochronę tego dziedzictwa. Do września 2016 r. Konwencję ratyfikowało 170 państw, wśród nich Polska (w 2011 r. jako 135 państwo). Przystępując do Konwencji zobowiązała się do tworzenia inwentarzy niematerialnego dziedzictwa kulturowego, a w proces jego identyfikacji i ochrony włączania grup, wspólnot i jednostek z nim związanych.

Dziedzictwo niematerialne w rozumieniu Konwencji UNESCO obejmuje:

1. Tradycje i przekazy ustne, w tym język jako nośnik niematerialnego dziedzictwa kulturowego,
2. Sztuki widowiskowe,
3. Zwyczaje, rytuały i obrzędy świąteczne,
4. Wiedzę i praktyki dotyczące przyrody i wszechświata,
5. Umiejętności związane z rzemiosłem tradycyjnym .

W 2013 r. została uruchomiona w Polsce Krajowa lista niematerialnego dziedzictwa kulturowego, prowadzona przez Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego we współpracy z Narodowym Instytutem Dziedzictwa. Lista ma charakter wyłącznie informacyjny i zawiera opis zamieszczonych na niej zjawisk, ich rys historyczny, informacje o miejscu występowania, znaczeniu dla praktykujących je społeczności, a także materiały fotograficzne. Zgłoszenie elementu niematerialnego dziedzictwa kulturowego musi zawsze odbywać się przy szerokim zaangażowaniu społecznym tzw. depozytariuszy i za ich świadomą i dobrowolną zgodą.

Do 2017 r. na Krajowej liście⁶ umieszczono 25 zjawisk z najróżniejszych regionów Polski, m. in. szopki krakowskie, flisactwo ulanowskie, hafciarstwo kaszubskie, gwara warmińska czy z terenu południowej Wielkopolski uroczystości odpustowe ku czci św. Rocha

---

⁶ http://niematerialne.nid.pl/Dziedzictwo_niematerialne/Krajowa_inwentaryzacja/Krajowa_lista_NDK/

z obrzędem błogosławieństwa zwierząt w Mikstacie, tradycje dudziarskie w Wielkopolsce oraz najważniejsze w kontekście niniejszego Programu - **Tradycje kulturowe Biskupizny**.

Biskupizna to mikroregion folklorystyczny obejmujący dwanaście wsi wokół Krobi (10 w gm. Krobia, 1 w gm. Gostyń oraz 1 wieś w gminie Piaski – **Rębowo**). Obszar ten od XIII do XVIII wieku stanowił własność biskupów poznańskich, co dało początek nazwie regionu. Pod rządami poznańskich biskupów chłopom pańszczyźnianym w tzw. kluczu krobskim żyło się łżej niż na sąsiednich terenach, będących dobrami szlacheckimi. W wyniku tej sytuacji w biskupianach zaczęło wykształcać się pewne poczucie odrębności i kształtować się zaczął charakterystyczny biskupiański folklor, który zachował się do dnia dzisiejszego i przejawia się poprzez zachowane tradycyjne tańce, muzykę (m. in. sztuka gry na dudach), zwyczaje i obrzędy oraz najbardziej charakterystyczny element - stroje ludowe.

Bardzo ważnym elementem ochrony niematerialnego dziedzictwa kulturowego w społeczeństwie jest prowadzenie na szeroko zakrojonej skali działań, związanych z edukowaniem przede wszystkim młodego pokolenia w zakresie tej tematyki. Dziedzictwo kulturowe akumuluje i przechowuje wielorakie wartości: intelektualne, moralne, społeczne, religijne czy estetyczne. Wartości własnego dziedzictwa są nam najbliższe i najcenniejsze, kształtują nas i wpływają na nasze decyzje.

Rolą władz samorządowych jest m. in. pielęgnowanie wszelkich zastanych przejawów tego dziedzictwa niematerialnego jak i tworzenie warunków do budowania nowych form tożsamości kulturowej. Służą temu m. in. wydarzenia kulturalne odbywające się w gminie.

Na terenie gminy Piaski funkcjonują także zespoły działające pod patronatem Gminnego Ośrodka Kultury w Piaskach: Zespół Śpiewaczy „Tęcza”, Kapela Podwórkowa „Piaskowanie” oraz Kapela Ludowa „Malinczoki”, pielęgnujące z dużym zaangażowaniem niematerialne tradycje i odnoszące wiele sukcesów na przeglądach twórczości artystycznej. W Gminnym Ośrodku Kultury w Piaskach co roku odbywają się regionalne przeglądy zespołów śpiewaczych.

Na terenie gminy funkcjonują organizacje, których celem jest działanie zorientowane na rozwój gminy oraz zwiększenie jej atrakcyjności, m. in. Stowarzyszenie Miłośników Świętogórskich Zabytków, Stowarzyszenie Miłośników Muzyki Świętogórskiej im. Józefa Zeidlera oraz Stowarzyszenie Zielona Kohorta w Grabonogu, które wspiera rozwój nowoczesnego rolnictwa, a także popularyzuje ekologię oraz ochronę dziedzictwa historycznego i kulturowego wsi.

4. Uwarunkowania wewnętrzne opieki nad zasobami dziedzictwa kulturowego.

4.1. Stan zachowania zabytków nieruchomych i archeologicznych. Główne postulaty konserwatorskie. Zagrożenia.

Stan zachowania zabytków nieruchomych (stan na październik 2017 r.)

<i>Miejscowość</i>	<i>Obiekt</i>	<i>Własność</i>	<i>Stan zachowania</i>
Bodzewko II	Spichlerz	Państwowa	2
Bodzewo	Pałac (Dom dla sierot), ob. Dom Dziecka	Powiat Gostyński	4
Bodzewo	Park	Powiat Gostyński	4
Bodzewo	Spichlerz z 1850 r.	Państwowa	2
Bodzewo	Spichlerz z 1908 r.	Państwowa	3
Bodzewo	Wiatrak	Prywatna	1
Dręczewo II	Spichlerz	Państwowa	2/3
Głogówko	Kościół p.w. Niepokalanego Poczęcia NMP i św. Filipa Neri	Kościelna	4
Głogówko	Klasztor	Kościelna	3/4
Głogówko	Szpital, ob. dom nr 2	Kościelna	3
Głogówko	Ogrodzenie kościoła z bramą	Kościelna	4/5
Głogówko	Ogrodzenie klasztoru z bramą	Kościelna	4
Głogówko	Kaplica ze studnią i cudownym źródłem	Kościelna	3/4
Godurowo	Park pałacowy	Prywatna	5
Grabonóg	Zajazd, ob. dom nr 66	Prywatna	2
Grabonóg	Dwór, ob. muzeum	Powiat Gostyński	4
Grabonóg	Park	Powiat Gostyński	4
Grabonóg	Lamus	Powiat Gostyński	4
Piaski	Kościół ewangelicki, ob. rzym.-kat. p.w. Niepokalanego Serca Maryi	Kościelna	4
Piaski	Dzwonnica	Kościelna	3/4
Piaski	D. cmentarz przykościelny	Kościelna	4
Piaski - Marysin	Klasztor ze szpitalem	Kościelna	4/5
Piaski - Marysin	Kaplica	Kościelna	4
Piaski - Marysin	Pawilon szpitalny	Kościelna	4
Piaski - Marysin	Budynek mieszkalno-gospodarczy	Kościelna	4
Piaski - Marysin	Budynek gospodarczy ze spichlerzem	Kościelna	4

<i>Miejscowość</i>	<i>Obiekt</i>	<i>Własność</i>	<i>Stan zachowania</i>
Piaski - Marysin	Kostnica	Kościelna	4/5
Piaski - Marysin	Kapliczka słupowa	Kościelna	4/5
Piaski - Marysin	Park leśny z cmentarzem zakonnym	Kościelna	4
Podrzecze	Pałac	Prywatna	3/4
Podrzecze	Park	Prywatna	3
Podrzecze	Dwojak, ob. dom nr 4	Prywatna	4
Podrzecze	Czworak, ob. dom nr 5	Prywatna	4
Smogorzewo	Park dworski	Prywatna	2
Smogorzewo	Spichlerz	Państwowa	3/4
Smogorzewo	Stajnia (dec. chlewnia)	Państwowa	3/4
Strzelce Wielkie	Kościół p. w. św. Marcina	Kościelna	3/4
Strzelce Wielkie	Wikariat z salą parafialną i domem zarządcy, z ogrodem i ogrodzeniem	Kościelna	4/5
Szelejewo	Pałac	Prywatna	4
Szelejewo	Park	Prywatna	4
Szelejewo	Kaplica	Prywatna	4/5
Szelejewo	Dwór, później oficyna	Prywatna	5
Szelejewo	Spichlerz	Prywatna	3/4

LEGENDA (kryteria oceny stanu zachowania):

- 1 - Bardzo zły (nie kwalifikuje się już do remontu, ruina)*
- 2 - Zły (wymaga remontu kapitalnego, grozi katastrofą budowlaną, najczęściej są to obiekty nieużytkowane. Pozostawienie bez remontu w najbliższych latach może doprowadzić do ruiny)*
- 3 - Dostateczny (wymaga remontu zabezpieczającego)*
- 4 - Dobry (wymaga bieżących prac remontowych)*
- 5 - Bardzo dobry (nie wymaga napraw ewentualnie wymagane są drobne naprawy).*

Z zabytków wpisanych do rejestru, stan zachowania substancji zabytkowej 19 % obiektów określić można jako więcej niż dobry czy nawet bardzo dobry, stan 41 % obiektów – jako dobry, stan 26 % obiektów – jako dostateczny lub prawie dobry, stan 12 % obiektów – określić można jako zły, a 1 obiekt (2%) jest w stanie bardzo złym - w stanie szczątkowym. Tak więc ogólny obraz stanu zachowania zabytków nieruchomości nie przedstawia się najgorzej. Kondycja techniczna ponad połowy piaskowskich zabytków jest zadowalająca. Wprawdzie tylko nieliczne nie wymagają prac remontowych, ale znaczna część obiektów zachowana jest w stanie dobrym, co niewątpliwie jest zasługą ich właścicieli. Wiele budynków wymaga jedynie bieżących prac remontowych i bieżącej konserwacji. Na drugim biegunie jest jednak grupa obiektów, w większości nieużytkowanych, w bardzo złym stanie,

szczególnie obiektów gospodarczych folwarcznych na czele z zespołem folwarcznym w Bodzewie.

Urbanistyka i ruralistyka. Budynki użyteczności publicznej.

Stan zachowania substancji zabytkowej (nie utożsamianej ze stanem technicznym) dawnego układu urbanistycznego jako zespołu nie jest najlepszy. Analizując rejestr zabytków zauważa się, że na obszarze byłego miasta Piaski objętego ochroną konserwatorską, przy zachowanym czytelnym układzie przestrzennym, kształtowanym przez wieki, nie ma indywidualnych wpisów obiektów mieszkalnych. Są za to obiekty użyteczności publicznej – w centrum to zespół kościoła poewangelickiego zabudowujący układ urbanistyczny. Wniosek z tego taki, że najcenniejszy jest tutaj historyczny układ, a zabudowa wielokrotnie wymieniana, nie zawsze posiada najwyższe wartości artystyczne, nie umniejszając ich wartościom historycznym czy naukowym. Dodatkowo zmianie, w ramach zabudowy, ulegają też jej poszczególne elementy, takie jak stolarka drzwiowa i okienna oraz pokrycia dachowe. Największym problemem miast położonych przy historycznych szlakach są przebiegające przez te ośrodki trasy komunikacyjne o dużym nasileniu ruchu, powodujące znaczne zniszczenia obiektów zabytkowych. Problemu tego nie udało się jeszcze rozwiązać w przypadku Piasków, choć od wielu lat planowane jest wybudowanie obwodnicy w ciągu drogi krajowej nr 12, która być może w najbliższych latach zostanie zrealizowana. Kolejnym problemem jest wprowadzanie do historycznych miast nowoczesnej zabudowy, także wielokubaturowej. Proces ten należy szczególnie kontrolować, obiekty dysharmonijne modernizować lub likwidować. Nowa zabudowa w obrębie historycznych zespołów powinna być dostosowana do architektury zabytkowej, aby nie dopuścić do zniekształcania lub zatarcia relacji przestrzennych w wyniku zasłonięcia nowymi elementami (również reklamami). Relacje urbanistyczne zakłócają się również w wyniku zmiany proporcji, związanej przeważnie z przerostem formy elementów nowo projektowanych. Zagrożeniem jest też intensywna eksploatacja w warunkach braku konserwacji prowadzącej do technicznego zużycia oraz nieodpowiednia wymiana materiałów (na dostępne i tanie). Niedopuszczalna powinna także być zmiana wielkości działki przynależnej, wprowadzanie bądź likwidowanie zabudowy gospodarczej, ogrodzeń, zieleni użytkowej i ozdobnej, itp. Piaski, być może ze względu na skalę i rangę ośrodka, szczęśliwie ustrzegły się tych działań, ale obecnie należy stale podejmować jak najszerszej zakres działania w celu kontynuacji rewitalizacji tej miejscowości, której celem jest ożywienie gospodarcze i społeczne, poprawa funkcjonalności, estetyki, wygody użytkowania i jakości życia w rewitalizowanym zespole. Proces

rewitalizacji to przedsięwzięcie wieloletnie polegające na porządkowaniu „starej tkanki” urbanistycznej, remontach i adaptacji budynków, pracach konserwatorskich, przebudowie infrastruktury, regeneracji placów, małej architektury, restauracji terenów zielonych, poprawie funkcjonalności ruchu kołowego. W najbliższym czasie planuje się opracowanie Lokalnego Programu Rewitalizacji.

Gmina Piaski oprócz 12 częściowych miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego (we wszystkich zapisano działania związane z ochroną dziedzictwa kulturowego, zwłaszcza archeologicznego) nie posiada ogólnego planu będącego prawem miejscowym. Szczególnie istotny jest brak miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego historycznego centrum.

Przy ulicach, na skwerach, w parkach wiejskich istnieje ryzyko dewastowania lub obumierania zieleni. Potrzebna jest stała pielęgnacja i uzupełnianie ubytków.

Zespół klasztorno-szpitalny oo. Bonifratrów w Piaskach-Marysinie, w którym mieści się Bonifraterskie Centrum Rehabilitacji pw. Św. Benedykta Menni, a także Ośrodek Interwencji Kryzysowej, to obiekty użyteczności publicznej, które poprzez swoją działalność, ale i przez to, że są dobrze zachowane i utrzymywane w dobrej kondycji, na bieżąco konserwowane i remontowane, a otoczenie pieczołowicie pielęgnowane, stanowią wspaniałą wizytówkę i dominantę południowej części Piasków.

Architektura sakralna. Cmentarze.

Stan zachowania kościołów jest dobry. Wszystkie w miarę dostępnych środków są poddawane pracom konserwatorskim. Wszystkie obiekty są użytkowane w pierwotnym przeznaczeniu sakralnym. Również otoczenia kościołów są zadbane, na bieżąco pielęgnowane. Zespół klasztorny na Świętej Górze jest wizytówką gminy Piaski, choć z racji położenia na granicy z sąsiednim Gostyniem, także i z nim identyfikowanym. W kościele na bieżąco prowadzona jest renowacja architektury oraz wyposażenia. Aktualnie może się poszczycić pieczołowicie wyremontowanymi właśnie organami, które są duszą każdej świątyni poprzez ubogacanie liturgii i tworzenie klimatu modlitwy. Oprócz organów gruntowną konserwację przeszły też trzy stiukowe ołtarze w bazylice, rewitalizacji poddany został ołtarz polowy, zagospodarowano dla celów pielgrzymkowych ogrody klasztorne. Przylegający doń parking (na razie częściowo) zyskał nowe oblicze, został zmodernizowany i stanowi godne i wygodne otoczenie służące wiernym oraz turystom i pielgrzymom. Także w usytuowanym przy nim dawnym szpitalu rozpoczęły się prace konserwatorskie. Zauważalna jest więc dbałość najróżniejszych środowisk o najwspanialszy zespół zabytkowy w gminie.

Swój wkład w dzieło utrzymania tego zabytku w jak najlepszym stanie ma także Gmina Piaski, zarówno finansowy jak i organizacyjno-promocyjny.

Kościół parafialny w Piaskach, poewangelicki, wzniesiony w bardzo malowniczej konstrukcji szachulcowej jest ozdobą miejscowości. Równie zachwycające są, jakże inne, marysińskie ceglane obiekty klasztorno-szpitalne, również w stanie ogólnym dobrym.

Nieco gorzej jest z kościołami wiejskimi. Kościół parafialny pw. św. Marcina Bpa w Strzelcach Wielkich jest najstarszy w gminie. Położony malowniczo na wzgórzu, w otoczeniu rozległego, nieczynnego dziś cmentarza, także, choć może w mniejszej skali, jest na bieżąco remontowany. Ostatnio naprawiono elewacje i drzwi wejściowe, odświeżenia wymagałyby jednak wnętrza. Otoczenie (cmentarz) jest jednak nieco zaniedbane. Także ogrodzenie kościoła wymagałoby rewitalizacji. Natomiast kaplica w parku podworskim w Szelejewie, pełniąca nieustannie funkcje sakralne dla miejscowej ludności parafii pw. MB Pocieszenia, utrzymana jest w bardzo dobrym stanie.

Zadowolający stan kościołów wynika przede wszystkim z faktu ciągłego użytkowania oraz w miarę regularnych prac konserwatorsko-budowlanych. Pomimo ustawicznie czynionych starań obiekty kościelne i klasztorne stale wymagają drobnych napraw, m.in. napraw zawilgoconych tynków przyziemia.

W ewidencji konserwatorskiej znajduje się 7 cmentarzy, 2 wpisano do rejestru zabytków. Stan zachowania cmentarzy katolickich, zwłaszcza użytkowanych, nie budzi zastrzeżeń (Piaski, Strzelce Wielkie), problemem może być tylko dokonywana ze względów bezpieczeństwa eliminacja starego zadrzewienia. Cmentarze w zespołach zabytkowych także są w dobrym stanie. Dawny cmentarz przykościelny, ewangelicki, w Piaskach jest dziś parkiem, cmentarze przyklasztorne w Marysinie i Głogówku są zadbane. Jedynie nieczynny cmentarz przykościelny w Strzelcach Wielkich, pięknie położony na stokach wzniesienia, całościowo wymagałby prac porządkowych, choć obok grobów zapomnianych jest jeszcze wiele grobów, którymi opiekują się bliscy. Jedyny w gminie cmentarz żydowski w Piaskach, usytuowany w rejonie ob. ul. Słowackiego, jest zniszczony, obecnie zagospodarowany zabudową jednorodzinną.

Zespoły rezydencjonalno-parkowe. Zabudowania folwarczne.

Na terenie gminy znajduje się 5 pałaców i dworów wpisanych do rejestru zabytków. Ich stan techniczny jest różny, choć co należy szczególnie podkreślić w większości dobry i bardzo dobry, wynikający z przeznaczenia obiektu a także formy własności. Dobrze użytkowanymi obiektami rezydencjonalnymi są: pałac w Bodzewie i dwór w Grabonogu,

które są zarządzane przez Powiat Gostyński oraz pałac i dawny dwór, pż. oficyna pałacowa w Szelejewie, które są własnością prywatną (różną). Pałac w Szelejewie, zawsze dobrze utrzymywany, ostatnio przeszedł w ręce spadkobierców ostatnich właścicieli i należy mieć nadzieję, że stan ten nie ulegnie zmianie. Natomiast w gorszym stanie jest od dawna nieużytkowany pałac w Podrzeczu i niestety, z braku zainteresowania aktualnego właściciela, jego stan stale się pogarsza.

Stan parków na terenie gminy jest generalnie dobry. W większości z nich w miarę potrzeb prowadzone są prace sanitarne i porządkowe. Zalecane jest prowadzenie dalszych prac porządkowych i pielęgnacyjnych na ich terenie, przy większych ingerencjach po uzgodnieniu z WKZ zakresu prac, aby nie dopuścić do ich degradacji. Do najcenniejszych należą założenia parkowe w Godurowie, Grabonogu oraz Szelejewie, a także w mniejszej skali w Bodzewie. Natomiast najgorzej wyglądają parki tam, gdzie albo rezydencje są w złym stanie, albo ich nie ma, jak w przypadku Smogorzewa (własność prywatna), który wymaga uprzątnięcia i rewaloryzacji.

Problemy związane z utrzymaniem budynków folwarcznych wynikają głównie ze złego stanu ich zachowania, braku środków na remonty, niedostosowaniem do nowych technologii produkcji, a także trudności ze znalezieniem właściwego nowego sposobu ich użytkowania. W celu prawidłowej ochrony zespołów folwarcznych należałoby pomyśleć o przystosowaniu ich do nowych funkcji, zachowując dawną kompozycję podwórza oraz charakter zabudowy. Problemem są aktualnie sprawy własnościowe, obiektami zarządzają zwykle najemcy, którym nie zależy na ogromnych nakładach inwestycyjnych w nie swój majątek (Bodzewko). Niektóre zespoły folwarczne są także nieużytkowane (Bodzewo).

Chociaż o walorach zabytkowych gminy Piaski decyduje przede wszystkim architektura sakralna, to architektura rezydencjonalna zespołów pałacowo-parkowo, utrzymana w większości w dobrym stanie może dodatkowo wpływać na wzbogacenie oferty turystycznej. Dlatego przy prowadzeniu działań promocyjnych, zwraca się uwagę na właściwe wykorzystanie istniejących zasobów zabytkowych na cele użytkowe, zgodnie z zasadami ochrony i opieki nad zabytkami.

Budownictwo przemysłowe, gospodarcze i inne.

Zabytkowych budynków przemysłowych nie ma wiele w gminie. Wiatrak w Bodzewie, przy drodze do Pępowa, to jedyny taki obiekt. Potencjalnie bardzo malowniczy element krajobrazu, zachowany jest dziś w stanie szczątkowym.

Zabytki archeologiczne.

W myśl art. 6 pkt. 3 Ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (Dz. U. z 2017 r., poz. 2187 z późn. zm.) wszystkie zabytki archeologiczne – bez względu na stan zachowania podlegają ochronie i opiece.

Najlepiej zachowane są stanowiska archeologiczne położone na nieużytkach, terenach niezabudowanych oraz terenach zalesionych, gdzie ingerencja człowieka w substancję zabytkową stanowiska jest najmniejsza. Stan zachowania nawarstwień kulturowych w obrębie stanowisk najczęściej jest trudny do określenia. Ustala się go przy okazji badań rozpoznawczych (powierzchniowych i sondażowych), planowych badań naukowych czy badań ratowniczych przy realizacji inwestycji.

Stan zachowania stanowisk archeologicznych wpisanych do rejestru zabytków:

<i>Miejscowość, nr stan.</i>	<i>Obszar AZP</i>	<i>Obiekt</i>	<i>Stan zachowania</i>
Godurowo, st. 1	63-29/109	grodzisko	grodzisko znacznie zniwelowane, lecz jeszcze czytelne, wymaga oznakowania.
Grabonóg, st. 33	64-29/20	kurhan	wymaga badań sondażowych w celu ustalenia stanu zachowania substancji zabytkowej
Podrzecze, st. 1	64-28/43	grodzisko	grodzisko znacznie zniwelowane, bardzo słabo czytelne, wymaga oznakowania.
Podrzecze, st. 1 a	64-28/44	osada	położona na polach użytkowanych rolniczo, wymaga badań sondażowych w celu ustalenia stanu zachowania.
Podrzecze, st. 2	64-28/45	osada	położona na polach użytkowanych rolniczo, wymaga badań sondażowych w celu ustalenia stanu zachowania.
Podrzecze, st. 3	64-28/46	osada	położona na polach użytkowanych rolniczo, wymaga badań sondażowych w celu ustalenia stanu zachowania.
Podrzecze, st. 13	64-28/56	osada	substancja zabytkowa zachowana w bardzo dobrym stanie. Stanowisko częściowo przebadane wykopaliskowo
Rębowo, st. 1	65-29/8	grodzisko	grodzisko położone na polu użytkowanym rolniczo, stale niszczone, wymaga zmiany sposobu zagospodarowania terenu

Stanowiska archeologiczne nie wpisane do rejestru zabytków, ujawnione głównie podczas badań AZP, stanowią podstawową i najliczniejszą grupę, która składa się na archeologiczne dziedzictwo kulturowe. Odkryte na terenie gminy Piaski stanowiska położone są w zdecydowanej większości na terenach rolniczych (ornych). Istotne zagrożenie dla zachowania substancji zabytkowej stanowisk archeologicznych zlokalizowanych w obrębie pól uprawnych stanowi głęboka orka. Orka powoduje destrukcję warstw i obiektów kulturowych, lecz w chwili obecnej zniszczenia te osiągnęły zapewne poziom, który nie powinien ulec zdecydowanemu pogorszeniu w ciągu najbliższych lat, choć użycie coraz nowocześniejszego ciężkiego sprzętu może tę destrukcję przyspieszyć.

Niektóre zagrożenia pojawiły się w ciągu ostatnich lat, jak na przykład działalność tzw. poszukiwaczy skarbów z wykrywaczami metali, których rozmiarów nie potrafimy ocenić. Działalność ta szczególnie zagraża cmentarzyskom i grodziskom czy grobom wojennym. W myśl znowelizowanej w 2017 r. Ustawy o ochronie zabytków nielegalne poszukiwania ukrytych lub porzuconych zabytków są uznawane za przestępstwa.

W ostatnich kilku latach obserwuje się ogromny przyrost gruntów zagospodarowywanych pod budownictwo jednorodzinne, zlokalizowane głównie na obrzeżach dotychczasowej zabudowy. Na większości tych terenów, dotychczas najbardziej dostępnych do badań AZP, zarejestrowano stanowiska archeologiczne, które przy realizacji tych inwestycji są narażone na zniszczenie.

Przebudowa układów urbanistycznych i ruralistycznych (jak również założeń pałacowo-parkowych) prowadzi często do naruszenia średniowiecznych i nowożytnych nawarstwień kulturowych. W związku z tym wszystkie prace ziemne wymagają jednoczesnego prowadzenia badań archeologicznych. Wyniki badań często stanowią jedyną dokumentację następujących po sobie epizodów osadniczych na tym terenie. Pozwalają skorygować, uszczegółwić i potwierdzić dane ze źródeł pisanych. Pozyskany w trakcie badań materiał ruchomy umożliwia uzupełnienie danych o kulturze materialnej mieszkańców. Zabytkowy układ urbanistyczny byłego miasta Piaski jest wpisany do rejestru zabytków, nakazuje to szczególną ochronę nawarstwień kulturowych w jego obrębie (średniowiecznych – przedlokacyjnych i nowożytnych).

Zagrożeniem dla dziedzictwa archeologicznego jest też rozwój turystyki, zwłaszcza nad rzekami, jeziorami i w obszarach leśnych. Tereny te obecnie atrakcyjne pod względem rekreacyjnym, często były również okupowane przez ludzi w pradziejach i wczesnym średniowieczu. Dostęp do wody, który stanowił podstawę egzystencji osadniczej, umożliwił tworzenie niezwykle licznych osad o metryce sięgającej od epoki kamienia po czasy nowożytne.

Aktualnie zagrożeniem dla stanowisk archeologicznych są głównie inwestycje budowlane i przemysłowe, silny rozwój budownictwa mieszkalnego, głównie jednorodzinnego na obrzeżach istniejących wsi, budowa dróg, uzbrajanie terenu. A zatem podstawowym zagrożeniem dla stanowisk archeologicznych oraz nawarstwień kulturowych są wszelkie inwestycje związane z zabudowaniem i zagospodarowaniem terenu, które wymagają prowadzenia prac ziemno-budowlanych (zarówno szerokopłaszczyznowych jak i wąskoprzestrzennych). Należą do nich między innymi planowane na najbliższe lata inwestycje na terenie gminy:

- Budowa kanalizacji deszczowej wraz z przebudową ulic przyległych do rynku w Piaskach – Rynek, ul. 6 Stycznia, ul. Dworcowa, Gwarna, Szkolna,
- Budowa świetlicy wiejskiej w Strzelcach Małych,
- Budowa ścieżek i szlaków rowerowych, m. in. na nasypach kolejowych na trasie Gostyń-Grabonóg-Bodzewko Pierwsze oraz Strzelce Wielkie – Szelejewo - Pogorzela,
- Budowa kanalizacji sanitarnej w Szelejewie I i Strzelcach Wielkich,
- Rozbudowa i modernizacja układu komunikacyjnego w różnych miejscowościach gminy,
- Budowa obwodnicy Piasków w ciągu drogi krajowej nr 12,
- Budowa zbiornika wodnego „Podrzecze”.

W celu ochrony stanowisk archeologicznych i nawarstwień kulturowych podczas inwestycji związanych z zabudowaniem i zagospodarowaniem terenu, ważne jest określenie zasad ochrony zabytków archeologicznych wpisanych do rejestru zabytków oraz ujętych w gminnej ewidencji zabytków lub przeznaczonych do ujęcia w gminnej ewidencji zabytków, w planach zagospodarowania przestrzennego, warunkach zabudowy i inwestycjach celu publicznego oraz respektowanie przez inwestorów zapisów dotyczących ochrony zabytków archeologicznych w opiniach i decyzjach Wielkopolskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków. Dla ochrony archeologicznego dziedzictwa kulturowego prace ziemne w strefie ochrony konserwatorskiej stanowisk archeologicznych wymagają prowadzenia badań archeologicznych w zakresie uzgodnionym z Wojewódzkim Urzędem Ochrony Zabytków w Poznaniu, Delegaturą w Lesznie, na które inwestor winien uzyskać pozwolenie konserwatora zabytków.

Do najważniejszych zadań związanych z ochroną zabytków archeologicznych należy:

- przeciwdziałanie niszczeniu stanowisk archeologicznych i nawarstwień kulturowych, poprzez uwzględnianie przy ustalaniu warunków zabudowy opinii i decyzji Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków,
- zachowanie i rewaloryzacja stanowisk o własnej formie krajobrazowej (grodzisk), która nie może jednak wiązać się z ingerencją w ich strukturę,
- stosowanie nieinwazyjnych technik badawczych stanowisk,
- edukacja mieszkańców gminy na temat wartości znalezisk archeologicznych i potrzeby ich zachowania.

4.2. Relacje gminnego programu opieki nad zabytkami z dokumentami wykonanymi na poziomie gminy.

4.2.1. Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego.

Od dnia 14 września 2009 r. obowiązuje uchwalone przez Radę Gminy Piaski *Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy Piaski* (Uchwała nr XXXV/234/2009 w sprawie: uchwalenia zmiany Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy Piaski).

W trakcie sporządzania studium rozpoznano uwarunkowania rozwoju przestrzennego, które dotyczyły m in. stanu funkcjonowania środowiska przyrodniczego, sieci osadniczej, uzbrojenia terenu, a także uwarunkowania społeczno-ekonomiczne oraz uwarunkowania wynikające z obowiązujących przepisów. Na podstawie zidentyfikowanych uwarunkowań dokonano podsumowania poprzez wyróżnienie czynników sprzyjających oraz zagrażających rozwojowi gminy. Przeglądu uwarunkowań oraz waloryzacji pod kątem możliwości rozwoju dokonano w odniesieniu do całości gminy jak i poszczególnych jednostek osadniczych.

Na terenie gminy wyznaczono strefy ochrony konserwatorskiej oraz objęto ochroną pojedyncze obiekty zabytkowe. Ochronie konserwatorskiej podlegają:

- we wsi Piaski

strefa A – obejmuje układ przestrzenny dawnego miasta wraz z zespołem sakralnym i zespołem budynków kolejowych,

strefa B – obejmuje przedmieście rozwijające się od początku XX wieku na północ od ulicy Warszawskiej tj. ciągi zabudowy mieszkalnej wzdłuż ulic: Sprzeczej, Nowej, Słowackiego, Poznańskiej, Wąskiej, Strzeleckiej,

strefa ochrony ekspozycji E obejmuje: - ciąg zabudowy wzdłuż głównego traktu komunikacyjnego od strony wschodniej wzdłuż ulicy Warszawskiej w kierunku zachodnim – Gostyńskiej, - teren poprzedzający panoramę miejscowości w widoku pomiędzy drogą do Marysina, a historycznym układem przestrzennym, - obszar przyległy do północnej krawędzi głównej drogi (ulicy Warszawskiej) odległy ok. 2 km na wschód od centrum miejscowości – w którym widać sylwetę Świętej Góry,

strefa ochrony krajobrazu K – obejmuje obszar położony na południe i wschód od miejscowości Piaski aż po Strzelce Wielkie tj. obszar położony na wschód od drogi do Grabonogu (od jej skrzyżowania w kierunku zachodnim) – stok, na którym stoi Marysin, dalej dolina rzeczki i przeciwległy stok aż do ulicy Warszawskiej; Strefa ochrony krajobrazu od strony

ulicy Warszawskiej obejmuje obszar, w którym rozciąga się szeroki widok na kościół w Strzelcach Wielkich oraz park i szpital w Marysinie.

- we wsi Bodzewko:

strefa A – spichlerz w zespole folwarcznym

strefa B – podwórze folwarczne wraz z kolonią mieszkalną – dwór z reliktem parku – układ przestrzenny.

- we wsi Bodzewo:

strefa A – zespół pałacowo – parkowy, w tym: pałac i park – dwa spichlerze w podwórzu folwarcznym

strefa B – układ przestrzenny wsi.

- we wsi Dręczewo II:

strefa A – spichlerz w zespole folwarcznym,

strefa B – zespół folwarczny – układ przestrzenny.

- we wsi Godurowo:

strefa A – park dworski krajobrazowy

strefa B – zespół folwarczny – układ przestrzenny

strefa K – ochrony krajobrazu wokół parku.

- we wsi Grabonóg:

strefa A – zespół dworski tj. dwór, pałac, park i „lamus”,

strefa B – teren podwórza folwarcznego i kolonii mieszkalnej – układ przestrzenny

- we wsi Podrzecze:

strefa A – obejmuje pałac, park, kolonię mieszkalną i zabudowę wzdłuż zachodniej krawędzi podwórza folwarcznego;

strefa B – obejmuje teren podwórza folwarcznego w zespole pałacowym – układ przestrzenny.

- we wsi Rębowo:

strefa B – która obejmuje układ przestrzenny wsi.

- we wsi Smogorzewo:

strefa A – budynek stajni z wozownią i spichlerz położone na terenie wschodniego podwórza

strefa B – zespół dworsko – parkowy – fragment wsi po zachodniej stronie drogi – układ przestrzenny

strefa K – strefa ochrony krajobrazu po zachodniej stronie drogi naprzeciw parku dworskiego.

- we wsi Strzelce Wielkie:

strefa A – zespół kościelno – cmentarny

strefa B – cmentarz parafialny – fragment zabudowy wsi – układ przestrzenny

strefa K – strefa ochrony krajobrazu po wschodniej stronie miejscowości.

- we wsi Szelejewo:

strefa A – zespół pałacowo – parkowy, w tym: pałac, park, dawny dwór (obecnie oficyna), kaplica, bramy oraz stróżówka i podwórze gospodarcze – spichlerz

strefa B – budynek młyna folwarcznego - część zabudowy folwarcznej i dawne ogrody – układ przestrzenny - część zabudowy wsi – układ przestrzenny - stacja kolejowa

- Święta Góra – Głogówko

strefa A - cały zespół urbanistyczny kościoła i klasztoru oo. Filipinów.

- Ponadto na terenie sołectw Podrzecze, Rębowo, Godurowo i Grabonóg wyznaczone zostały strefy ścisłej ochrony archeologicznej [miejscowości, na których gruntach zlokalizowane są stanowiska archeologiczne wpisane do rejestru zabytków].

Studium w dalszej części precyzuje szczególne warunki zagospodarowania terenu (wymogi konserwatorskie), które obowiązują w wyznaczonych strefach ochrony konserwatorskiej:

a) W strefie konserwatorskiej „A” należy bezwzględnie zachować wszystkie obiekty wpisane do rejestru zabytków, a wszelkie działania inwestycyjne i zmiany w architekturze wymagają uzgodnień z WKZ na etapach koncepcji i projektu.

b) W strefie konserwatorskiej „B” należy zachować historyczny układ przestrzenny, w tym zachowanie podziału terenu na ulice, place i kwartały zabudowy oraz działki także gabaryty zabudowy, układ i kształt otoczenia, tradycyjne materiały i podziały architektoniczne elewacji.

c) W strefie ochrony krajobrazowej „K” należy zachować istniejący naturalny krajobraz, nie wprowadzać nowych obiektów kubaturowych i zachować szeroki widok na dominanty architektoniczne. Strefą tą objęto: Godurowo, Piaski - Marysin, Smogorzewo, Strzelce Wielkie.

d) W strefie ochrony ekspozycji „E” nie należy lokalizować obiektów mogących stać się dominantą architektoniczną lub wysokościową konkurującą z sylwetą zespołu sakralnego na Świętej Górze.

e) W strefie ochrony archeologicznej „W” obejmującej całą gminę, występuje zakaz prowadzenia prac ziemnych bez uzgodnienia konserwatorskiego oraz wymóg prowadzenia tych prac pod nadzorem archeologicznym.

Po zmianie Studium w 2009 r. rozszerzono kwestie ochrony konserwatorskiej, doprecyzowując jej zasady w następujący sposób:

W odniesieniu do obiektów objętych, zgodnie z ustawą z 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami, ochroną konserwatorską na mocy wpisu do rejestru zabytków, obowiązują następujące ustalenia:

- obejmuje się ochroną zabytki nieruchome wpisane do rejestru zabytków,
- w obiektach wpisanych do rejestru zabytków obowiązuje zakaz wyburzania, rozbudowy, nadbudowy, zmiany formy dachu oraz zmiany formy elewacji,
- wszelka działalność inwestycyjna dotycząca obiektów wpisanych do rejestru zabytków wymaga uzgodnienia ze strony Konserwatora Zabytków,
- prace budowlane, konserwatorskie, restauratorskie mogą być prowadzone jedynie w oparciu o wytyczne konserwatorskie, zgodnie z zatwierdzoną przez Konserwatora Zabytków dokumentacją,
- obiektom wpisanym do rejestru zabytków należy zapewnić właściwą ekspozycję, obowiązuje zakaz lokalizacji w ich otoczeniu obiektów wielkogabarytowych, stanowiących nieodpowiednią dominantę w otaczającym krajobrazie.

W odniesieniu do obszaru objętego ochroną konserwatorską na mocy wpisu do rejestru zabytków zespołu budowlanego i dawnego założenia urbanistycznego miejscowości Piaski obowiązują następujące ustalenia:

- ochroną obejmuje się: – układ przestrzenny, współtworzony przez sieć dróg, place, bloki zabudowy oraz działki wypełniające bloki, – historyczną zabudowę - w zakresie brył, kształtu dachów, kompozycji i wystroju elewacji obiektów, stolarki zewnętrznej oraz materiału budowlanego, – kształtowanie nowej zabudowy - w zakresie jej odpowiedniego wkomponowania w historyczną zabudowę, – małą architekturę;
- należy dążyć do maksymalnego zachowania charakteru, brył, wystroju elewacji i gabarytów historycznej zabudowy,
- rozbiórki poszczególnych obiektów dopuszcza się w przypadkach uzasadnionych, np.: po potwierdzeniu ich złego stanu technicznego, wykazaniu utraty przez nie wartości zabytkowych lub posiadania charakteru szpecącego historyczne otoczenie,

W odniesieniu do obszaru ochrony ekspozycji obowiązują następujące ustalenia:

- ochroną ekspozycji objęte są następujące tereny: – zespół klasztorny oo. filipinów na Świętej Górze na podstawie dokumentacji Strefy widokowe zespołu klasztornego Gostyń - Głogówko, opracowanej przez Grażynę Balińską w 1999 r. – na mocy decyzji w sprawie wpisania do rejestru zabytków zespołu budowlanego i dawnego założenia urbanistycznego miejscowości Piaski ochroną objęte zostały panoramy miasta: I - na osi wschód - zachód

miasta, wzdłuż ul. Warszawskiej, II - z dominantą kościoła z ul. Dworcowej w kierunku północno - zachodnim;

- na wskazanym obszarze dopuszcza się sytuowanie obiektów małogabarytowych, których lokalizacja i forma powinna być każdorazowo uzgadniana z Konserwatorem Zabytków.

W odniesieniu do zabytków ujętych w gminnej ewidencji zabytków obowiązują następujące ustalenia:

- zakazuje się wyburzenia,
- dopuszcza się jedynie niepowodujące uszczerbku na zabytku zmiany brył budynków polegające na rozbudowie, nadbudowie, zmianie kształtu dachu, również zmiany elewacji.

W odniesieniu do zabudowy folwarcznej obowiązują następujące ustalenia:

- ochroną obejmuje się: – historyczny układ przestrzenny, – zabytkową zabudowę (rozwiązania architektoniczne, bryłę, kształt dachu, materiał zachowanych obiektów budowlanych) - chronioną wg zasad ochrony odpowiadających statusowi poszczególnych zabytków - wpisanych do rejestru lub ujętych w ewidencji zabytków,
- istniejąca zabytkowa zabudowa powinna być poddana pracom remontowym oraz zabiegom konserwacji i restauracji,
- dopuszcza się nową zabudowę właściwie wkomponowaną w historyczne otoczenie: – kontynuującą istniejącą zabudowę wzdłuż granic podwórza gospodarczego, – nawiązującą do gabarytów oraz rozwiązań architektonicznych historycznych budynków, – wykonaną w tradycyjnym materiale (ściany murowane z cegły, pokrycie dachowe z dachówki lub blachodachówki w kolorze ceglastoczerwonym matowym);

W odniesieniu do kształtowania nowej zabudowy w sąsiedztwie obszarów i obiektów chronionych zaleca się żeby:

- nowa zabudowa powinna być kształtowana w nawiązaniu do regionalnej, tradycyjnej specyfiki budowlanej - odpowiednio wkomponowana w historyczne otoczenie i krajobraz, wykonana w materiale tradycyjnym, jednokondygnacyjna, z użytkowym poddaszem, nakryta symetrycznym dachem dwuspadowym lub wielospadowym o pokryciu z dachówki lub materiału dachówkopodobnego,
- również wystrój elewacji powinien nawiązywać do tradycyjnych rozwiązań,
- nie dopuszcza się lokalizowania masztów telefonii komórkowej oraz siłowni wiatrowych w pobliżu poszczególnych miejscowości.

W studium zwraca się uwagę na kwestie dotyczące dziedzictwa kulturowego i jego ochrony oraz ładu przestrzennego, które poruszane są m.in. przy temacie zabudowy, gdzie

postuluje się aby zwrócić większą uwagę na tradycje architektury regionalnej (zwłaszcza na wsi) i propagować ją wśród inwestorów, a także kontynuować zabudowę skupioną.

Jednak występujące na części terenów gminy ograniczenia przyrodnicze i konserwatorskie postrzegane są jako słabe strony gminy (negatywne tendencje skutkujące ograniczeniami rozwoju).

W podsumowaniu czynników sprzyjających i zagrażających rozwojowi gminy, jako czynniki sprzyjające rozwojowi uznano jedynie walory przyrodnicze koncentrując się na zachowaniu w północnej części gminy ponadprzeciętnych walorów przyrodniczo – krajobrazowych (zespoły łąkowo – leśne) i urozmaiconej rzeźbie terenu i sieci hydrograficznej sprzyjającej ukształtowaniu powiązań przyrodniczo – ekologicznych – łączniki ekologiczne oraz kompleksach leśnych o dużych walorach rekreacyjnych posiadających predyspozycje dla turystyki i rekreacji. Choć podkreśla się, że na terenie gminy Piaski niewiele jest obszarów korzystnych dla rozwoju turystyki, głównie z uwagi na brak jezior, a także większych kompleksów leśnych przydatnych pod te cele. Jedynie północna część gminy - rejon Dręczewa, Smogorzewa, Talar i Godurowa, ze względu na ponadprzeciętne walory przyrodnicze i krajobrazowe predysponowana jest do rozwoju różnych form turystyki. Są to tereny znajdujące się w granicach Krzywińsko - Osieckiego Obszaru Chronionego Krajobrazu.

Jedynie w przypadku miejscowości Głogówko, z zespołem klasztornym OO. Filipinów, upatruje się korzyści z istnienia obiektów zabytkowych, które są nie tylko atrakcyjne turystycznie, ale i dodatkowo, z uwagi na duży ruch pielgrzymkowy i organizację imprez religijnych są obiektami „turystyki kwalifikowanej” generującej rozwój pod kątem inwestycji turystycznych, choć obarczonych dużym obciążeniem w formie rygorystycznych wymogów konserwatorskich.

Identyfikacja głównych czynników jak również wyeksponowane atuty i słabości gminy doprowadziły do ustalenia celów oraz kierunków polityki gospodarczej i przestrzennej gminy, umożliwiającej aktywizację społeczno-gospodarczą gminy z uwzględnieniem m. in.: ładu przestrzennego, w tym urbanistyki i architektury, walorów architektonicznych i krajobrazowych, wymogów ochrony środowiska, w tym gospodarowania wodami i ochrony gruntów rolnych i leśnych, wymogów ochrony dziedzictwa kulturowego i zabytków oraz dóbr kultury współczesnej i potrzeb interesu publicznego. Stąd głównym celem rozwoju gminy jest: poprawa warunków życia jej mieszkańców oraz rozwój przedsiębiorczości w oparciu o istniejący potencjał społeczny i gospodarczy przy zachowaniu walorów przyrodniczo - krajobrazowych i kulturowych.

Kierunki rozwoju gminy koncentrują się na:

- 1) ochronie środowiska przyrodniczego, m. in. dla wykorzystania turystycznego i rekreacyjnego
- 2) rozwoju rolnictwa i obszarów wiejskich, z zasadniczą rolą Gminy w podejmowaniu:
  - inwestycji infrastrukturalnych,
  - promocji walorów krajobrazowych i zasobów kulturowych gminy w celu stworzenia nowych, dodatkowych źródeł dochodu, a więc turystyki i agroturystyki z wykorzystaniem walorów terenów chronionych: krajobrazu przyrodniczego i kulturowego, popularyzacja gospodarstw agroturystycznych jako jednej z możliwości restrukturyzacji rolnictwa, promocji w celu pozyskania turystów, poprzez opracowanie i sprzedaż biuletynów i folderów promujących walory turystyczne gminy,
  - kanalizowaniu ruchu turystycznego, oznakowaniu szlaków i ścieżek, skierowaniu ruchu do możliwie najciekawszych miejsc, promocji szlaków turystycznych i ścieżek rowerowych,
  - budowie bazy turystycznej, rozwoju bazy gastronomicznej (szczególnie przy głównych ciągach komunikacyjnych - stosowanie preferencji lokalizacyjnych),
- 3) działaniach stymulujących rozwój przedsiębiorczości.

4.2.2. Plan rozwoju lokalnego gminy Piaski.

21 czerwca 2016 r. Rada Gminy Piaski uchwaliła Plan rozwoju lokalnego Gminy Piaski na lata 2016-2023 (Uchwała nr XVIII/111/2016). Celem planu jest wyznaczenie długofalowych kierunków społeczno-gospodarczego rozwoju gminy i sposobów ich realizacji, których skutkiem ma być zapewnienie jak najlepszych warunków życia mieszkańcom oraz poprawa stanu środowiska naturalnego. Poprzez zaprezentowanie wizji rozwoju gminy, plan ten ma dodatkowo ułatwić pozyskiwanie środków finansowych na realizację różnorodnych zadań ujętych w programie.

Po rozpoznaniu sytuacji w gminie w odniesieniu do jej położenia, historii, sytuacji demograficzno-społecznej, infrastruktury społecznej i technicznej, potencjału gospodarczego oraz środowiska naturalnego i kwestii jego ochrony, dokonano analizy SWOT – silnych i słabych stron oraz szans rozwoju i zagrożeń powodujących ich ograniczenia. Zabytki potraktowane są w Planie jako element obszaru turystyki i kultury.

Obszar analizy	Silne strony	Słabe strony	Szanse	Zagrożenia
Turystyka	<ul style="list-style-type: none"> - duży potencjał turystyki krajoznawczej - turystyka religijna i pielgrzymkowa - zasoby turystyki jeździeckiej - specyfika potencjału: konie-bryczki, rzemiosło - dziedzictwo kulturalne i zasoby turystyczne (architektura sakralna, pałace, dwory, szlaki turystyczne) - rosnąca pozycja Festiwalu Zeidlerowskiego - postać bł. E. Bojanowskiego - Zlot Grup Rekonstrukcyjnych „Strefa Militarna” - infrastruktura sportowa i rekreacyjna - działająca Lokalna Grupa Działania w ramach LIDERA + 	<ul style="list-style-type: none"> - brak zaplecza turystycznego - niewystarczająca promocja, słaby dostęp do informacji turystycznej - brak spójnej strategii w zakresie rozwoju turystyki - niskie zasoby dla turystyki wypoczynkowej - niewystarczająca baza noclegowa i gastronomiczna, w tym gospodarstw agroturystycznych - niewielka ilość atrakcyjnych miejsc (brak potencjału dla turystyki masowej) i aktywnego wypoczynku - nieuregulowane sprawy własnościowe – pałace, dwory - niski udział turystyki w wartości produkcji lokalnej 	<ul style="list-style-type: none"> - rozwój turystyki festiwalowej - środki UE i z innych źródeł - potencjał wspólnych działań gmin NGO’s w zakresie turystyki, produktu regionalnego i rozwoju agroturystyki - działania organizacji pozarządowych - wysokie walory turystyczne ekosystemów - interesujące położenie dla niektórych typów turystyki - rozwój turystyki krajoznawczej, rowerowej, jeździeckiej - rozwój agroturystyki - partnerstwo z LGD „Gościnna Wielkopolska” 	<ul style="list-style-type: none"> - inne ośrodki turystyczne w atrakcyjniejszych regionach - wzrastająca konkurencja turystyczna i rywalizacja samorządów w Polsce w obszarze turystyki
Kultura	<ul style="list-style-type: none"> - bogate dziedzictwo kulturalne - liczne i atrakcyjne zabytki (sakralne) - festiwal Zeidlerowski - dni Piasków - Zlot Rekonstruktorów Historycznych „Strefa Militarna” - działający dom kultury i biblioteka - animatorzy, stowarzyszenia i fundacje organizujące i wspierające działalność kulturalną 	<ul style="list-style-type: none"> - brak imprezy promującej gminę - niska edukacja kulturalna - brak młodych wykwalifikowanych menagerów kultury - małe – słabe zaplecze wiejskich placówek kulturalnych - brak starań o wytworzenie nowych produktów (imprez, festiwali, przeglądów) – powielanie starych wydarzeń - niskie nakłady na promocję działań, wydarzeń i ludzi związanych z kulturą - słabo rozwinięty amatorski ruch artystyczny - niewykorzystanie lokalnych amatorów – artystów - dekapitalizacja infrastruktury kulturalnej 	<ul style="list-style-type: none"> - kulturalne produkty lokalne - wyszukanie produktów kulturalnych drzemających w regionie - możliwość pozyskania środków zewnętrznych - edukacja młodszych pokoleń - środki na kulturę w WRPO, Ministerstwie Kultury, Polskim Instytucie Filmowym - wspólne działania Instytucji kulturalnych i przedsiębiorców i NGO - rosnące zaangażowanie NGO’s 	<ul style="list-style-type: none"> - skromne środki finansowe - brak współpracy domów kultury z organizacjami pozarządowymi - traktowanie organizacji pozarządowych jako konkurencji - marginalizacja rodzimej lokalnej kultury - słaba infrastruktura

Turystyka jest dynamicznie rozwijającą się dziedziną gospodarki. Różnorodność walorów turystycznych i kulturowych powiatu i gminy jest istotnym, ale w niewielkim stopniu wykorzystywanym potencjałem rozwojowym. Wynika to ze słabości infrastruktury oraz z faktu, iż potencjały przyrodniczy i kulturowy w niewystarczającym stopniu przestrzegane są w kategoriach ekonomicznych oraz w kategoriach rynku pracy. Natomiast potencjał kulturowy i przyrodniczy tworzą korzystne warunki dla rozbudowy infrastruktury turystycznej. Według Strategii Rozwoju Turystyki w Województwie Wielkopolskim powiat gostyński, a więc i gmina Piaski dysponują bardzo dobrymi warunkami dla rozwoju turystyki krajoznawczej. Są to zasoby rangi krajowej. W jej skład wchodzi: dwory i pałace, szlaki religijne, szlaki kolejowe, tradycje zanikających rzemiosł i zawodów. Dobre warunki cechują wybrane formy turystyki kwalifikowanej: rowerowej, jeździeckiej.

Planowane interwencje w obszarze turystyki (w priorytecie - zwiększenie konkurencyjności gminy Piaski):

- poprawa infrastruktury turystycznej,
- wspieranie rozwoju agroturystyki,
- opracowanie, rozwijanie i promocja produktu turystycznego gminy we współpracy z Lokalną Grupą Działania „Gościńska Wielkopolska” i Powiatem Gostyńskim.

Planowane interwencje w obszarze kultury (w priorytecie - poprawa jakości życia):

- ochrona i promowanie dziedzictwa kulturowego,
- rozwój lokalnej infrastruktury kultury,
- rozpowszechnianie dorobku kulturalnego gminy,
- wspomaganie imprez kulturalnych, lokalnych twórców, zanikających tradycji i wyrobów,
- działania służące odkrywaniu, dokumentowaniu i upowszechnianiu wiedzy z zakresu historii Polski,
- wspieranie inicjatyw angażujących społeczności w działania poświęcone pielęgnowaniu i promowaniu lokalnego dziedzictwa i kultury,
- działania służące budowaniu rozwoju aktywności kulturalnej, społecznej i animacyjnej,
- budowanie tożsamości narodowej i dumy z przynależności do społeczności lokalnej,
- budowanie patriotyzmu lokalnego poprzez poznanie własnej historii, kultury, tradycji i atutów społeczno-gospodarczych.

Spośród wielu szczegółowych projektów zaplanowanych do realizacji w latach 2016-2023 na uwagę zasługują m. in. modernizacja budynku dawnego szpitala w zespole klasztornym w Głogówku, budowa ścieżek i szlaków rowerowych na nasypach kolejowych na trasie Gostyń-Grabonóg-Bodzewko Pierwsze oraz Strzelce Wielkie – Szelejowo -

Pogorzela, kształtowanie centrum wsi Rębowo poprzez zagospodarowanie stawu na cele rekreacyjne i promocyjne lokalnego folkloru, budowa i modernizacja świetlic wiejskich, rozbudowa i modernizacja układu komunikacyjnego w różnych miejscowościach gminy.

4.2.3. Plany Odnowy Miejscowości

Uchwałą Nr XXXVIII/246/2014, dnia 28 marca 2014 r., Rada Gminy Piaski zatwierdziła Plan Odnowy Miejscowości Piaski na lata 2014-2020. Natomiast 3 grudnia 2015 r. Rada Gminy Piaski podjęła Uchwałę nr XII/71/2015 w sprawie zatwierdzenia Planów Odnowy [pozostałych] Miejscowości na lata 2015 – 2022. Plany niniejsze objęły zatem wszystkie sołectwa w gminie Piaski: Bodzewo, Bodzewko, Drzęczewo Drugie, Drzęczewo Pierwsze, Godurowo, Grabonóg, Lipie, Michałowo, Piaski, Podrzecze, Rębowo, Smogorzewo, Strzelce Małe, Strzelce Wielkie, Szelejowo.

Plan Odnowy Miejscowości jest koniecznym załącznikiem do wniosku o dofinansowanie unijne z Programu Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2014-2020 w ramach działania „Odnowa i rozwój wsi”. Plany zawierają analizę zasobów miejscowości oraz ich waloryzację w aspekcie środowiska przyrodniczego, środowiska kulturowego, dziedzictwa religijnego i historycznego, obiektów i terenów. W aspekcie tworzenia Gminnego Programu Opieki nad Zabytkami, Plany Odnowy Miejscowości to ogromna baza wiedzy o poszczególnych wsiach, także historycznej. Na tej bazie ocenia się wieś dzisiaj i opracowuje się wizję stanu docelowego. Najważniejszą część Planu odnowy miejscowości stanowi opis planowanych zadań inwestycyjnych i przedsięwzięć aktywizujących społeczność lokalną w okresie co najmniej siedmiu lat od dnia przyjęcia planu odnowy miejscowości, w kolejności wynikającej z przyjętych priorytetów rozwoju miejscowości z podaniem szacunkowych kosztów ich realizacji. Plany Odnowy posłużą do podniesienia jakości i standardu życia wszystkich mieszkańców oraz przyczynią się do uatrakcyjnienia miejscowości.

Na szczególną uwagę zasługują zaplanowane zadania w miejscowości Głogówko związane z rozwojem turystyki pielgrzymkowej, które mają przyczynić się do zwiększenia liczby turystów, wzbogacenia estetyki i wyglądu zespołu klasztornego na Świętej Górze, podniesienia historycznej świadomości mieszkańców oraz do ogólnego wzrostu atrakcyjności miejscowości. Są to:

1. Odnowa zabytków – zachowanie dziedzictwa kulturowego (prace restauracyjne w Bazylice wraz z wyposażeniem),
2. Rewitalizacja budynku klasztornego i jego otoczenia,

3. Wykonanie II części parkingu przy Bazylice,
4. Przygotowanie miejscowości do ruchu turystycznego – budowa ścieżek i chodników
5. Przygotowanie bazy hotelarsko - gastronomicznej
6. Stworzenie muzeum na terenie Klasztoru.

Zadania związane z budową i oznakowaniem tras turystycznych oraz promocją oferty turystycznej wyznaczono m. in. w miejscowościach: Godurowo, Grabonóg, Lipie, Podrzecze, Smogorzewo, Strzelce Małe, Strzelce Wielkie, Szelejewo.

Natomiast zadania związane ze wzrostem atrakcyjności i poprawą estetyki miejscowości (m. in. budowa i remonty chodników, odnowa placów publicznych, utwardzenie dróg, upiększanie otoczenia obiektów użyteczności publicznej i obiektów zabytkowych) zostały wyznaczone we wszystkich miejscowościach. Inwestycje te procentować będą w przyszłości i przyczynią się także do zwiększenia atrakcyjności turystycznej tego obszaru.

Największą aktywność inwestycyjną gminy, aktywizującą jednocześnie najliczniejszą społeczność, zaplanowano w odniesieniu do miejscowości Piaski. Celem realizacji poprawy jakości życia mieszkańców zamierza się inwestować w rozwój infrastruktury komunalnej, poprzez budowę i modernizację chodników, przebudowę m.in. ulic Polnej i Topolowej, Sienkiewicza, dróg na os. Drzęczewo. Kształtowanie obszaru przestrzeni publicznej to np. zagospodarowanie nawierzchni ulic i ciągów pieszych wokół Rynku oraz ulicach przyległych, planowana budowa pomnika bł. Edmunda Bojanowskiego na Rynku, oświetlenie ciągów komunikacyjnych oraz tras pieszo-rowerowych. Dodatkowo zamierza się rozwijać infrastrukturę sportowo-rekreacyjną, potrzeby kulturalne zaspokoi się m.in. przez budowę muszli koncertowej z zapleczem.

Zaplanowane, bardzo liczne działania, zostaną zrealizowane do roku 2022 przy wykorzystaniu środków z wielu źródeł zarówno zewnętrznych jak i funduszu sołectkiego oraz środków gminnych, przy aktywnym poparciu i wkładzie własnym mieszkańców miejscowości.

4.2.4. Miejscowe plany zagospodarowania przestrzennego

Aktualnie na terenie gminy obowiązuje 12 planów miejscowych. Wszystkie zawierają odniesienia do zasad ochrony dziedzictwa kulturowego i zabytków. Zapisy w planach dotyczące ochrony zabytków w ogromnej większości odnoszą się do ochrony dziedzictwa archeologicznego.

Lp	MPZP	Nr Uchwały	Ochrona zabytków w planie
1.	Miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego „Osiedle Drzęczewo”	Uchwała Nr XVII/106/2000 Rady Gminy Piaski z dnia 27 kwietnia 2000 r.	Ustala się następujące zasady ochrony terenów objętych planem: ze względu na szczególne walory terenu objętego planem ustala się, że wszystkie prace projektowe i budowlane podlegają uzgodnieniu z Wojewódzkim Konserwatorem Zabytków (szczególnie wszystkie roboty związane z prowadzeniem prac ziemnych).
2.	Zmiana miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego „Osiedle Drzęczewo”	Uchwała Nr XXXII/183/2001 Rady Gminy Piaski z dnia 30 listopada 2001 r.	Zasady ochrony konserwatorskiej: 1. Obszar objęty zmianą planu położony jest w strefie „E” ochrony ekspozycji oraz strefie „W” ochrony archeologicznej, 2. Ustala się obowiązek zgłoszenia odkrycia archeologicznego, jego zabezpieczenia i powiadomienia Wojewódzkiej Służby Ochrony Zabytków, 3. Ustala się obowiązek uzgodnień wszelkich inwestycji na etapie projektowania z Wojewódzką Służbą Ochrony Zabytków, 4. Koszty prac wykopaliskowych ponosi inwestor.
3.	Miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego dla działki nr ewidencyjny 1037 w rejonie osiedla Drzęczewo w Piaskach	Uchwała Nr XXXVII/226 /2006 Rady Gminy Piaski z dnia 26 czerwca 2006 r.	Zasady ochrony dziedzictwa kulturowego i zabytków oraz dóbr kultury: „W przypadku odkrycia obiektów archeologicznych należy zabezpieczyć znalezisko i zgłosić ten fakt do Wielkopolskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków w Poznaniu”.
4.	Miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego dla działek nr ewidencyjny 59 i 138 w Bodzewie.	Uchwała Nr XXXVIII/230 /2006 Rady Gminy Piaski z dnia 7 września 2006 r.	Zasady ochrony dziedzictwa kulturowego i zabytków oraz dóbr kultury: „W przypadku odkrycia obiektów archeologicznych należy zabezpieczyć znalezisko i zgłosić ten fakt do Wielkopolskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków w Poznaniu”.
5.	Miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego w Drzęczewie w rejonie osiedla Drzęczewo	Uchwała Nr XXXIX/232 /2006 Rady Gminy Piaski z dnia 09 października 2006 r.	Zasady ochrony dziedzictwa kulturowego i zabytków oraz dóbr kultury: „W zakresie ochrony archeologicznej ustala się: 1) Inwestycje na etapie projektowania uzgodnić z Konserwatorem Zabytków, który określi ewentualną konieczność nadzoru archeologicznego, 2) W przypadku odkrycia obiektów archeologicznych należy zabezpieczyć znalezisko i zgłosić ten fakt do Wielkopolskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków w Poznaniu”.
6.	Miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego dla działki nr ewidencyjny 66/1 w Bodzewie.	Uchwała Nr XIX/120 /2008 Rady Gminy Piaski z dnia 14 marca 2008 r.	Zasady ochrony dziedzictwa kulturowego i zabytków oraz dóbr kultury: „W przypadku odkrycia obiektów archeologicznych należy zabezpieczyć znalezisko i zgłosić ten fakt do Wielkopolskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków w Poznaniu”.
7.	Miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego w rejonie ulicy Powstańców Wielkopolskich w	Uchwała Nr XIX/121/2008 Rady Gminy Piaski z dnia 14 marca 2008 r.	Zasady ochrony dziedzictwa kulturowego i zabytków oraz dóbr kultury: „Obszary oznaczone na rysunku planu symbolem 1MN, 1MN/U, 1E, 1KD-D obejmuje się strefą „W” ochrony archeologicznej, dla której ustala się obowiązek uzgodnienia wszelkich zamierzeń

	Piaskach.		inwestycyjnych z konserwatorem zabytków, który określi warunki dopuszczające do realizacji inwestycji: prowadzenie prac ziemnych pod nadzorem archeologicznym, prace dokumentacyjno-zabezpieczające, w przypadku zagrożenia obiektów archeologicznych i nawarstwień kulturowych przeprowadzenie badań wykopaliskowych – zgodnie z przepisami odrębnymi.”
8.	Miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego w rejonie ulicy Strzeleckiej w Piaskach.	Uchwała Nr XIX/122/2008 Rady Gminy Piaski z dnia 14 marca 2008 r.	Zasady ochrony dziedzictwa kulturowego i zabytków oraz dóbr kultury: „Obszary oznaczone na rysunku planu symbolem 1MN, 2MN, 3MN, 4MN, 1KD-D, 2KD-D, 1KDW obejmuje się strefą „W” ochrony archeologicznej, dla której ustala się obowiązek uzgodnienia wszelkich zamierzeń inwestycyjnych z konserwatorem zabytków, który określi warunki dopuszczające do realizacji inwestycji: prowadzenie prac ziemnych pod nadzorem archeologicznym, prace dokumentacyjno-zabezpieczające, w przypadku zagrożenia obiektów archeologicznych i nawarstwień kulturowych przeprowadzenie badań wykopaliskowych – zgodnie z przepisami odrębnymi.”
9.	Miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego Strzelce Wielkie I.	Uchwała Nr XXX/192/2009 Rady Gminy Piaski z dnia 23 lutego 2009 r.	Zasady ochrony dziedzictwa kulturowego i zabytków oraz dóbr kultury: „Obszar objęty planem obejmuje się strefą „W” ochrony archeologicznej, dla której ustala się obowiązek uzgodnienia wszelkich zamierzeń inwestycyjnych z konserwatorem zabytków, który określi warunki dopuszczające do realizacji inwestycji: prowadzenie prac ziemnych pod nadzorem archeologicznym, prace dokumentacyjno-zabezpieczające, w przypadku zagrożenia obiektów archeologicznych i nawarstwień kulturowych przeprowadzenie badań wykopaliskowych – zgodnie z przepisami odrębnymi.”
10.	Miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego w rejonie ulicy Warszawskiej w Piaskach.	Uchwała Nr XXX/193/2009 Rady Gminy Piaski z dnia 23 lutego 2009 r.	Zasady ochrony dziedzictwa kulturowego i zabytków oraz dóbr kultury: „Obszar oznaczony na rysunku planu symbolem U obejmuje się strefą „W” ochrony archeologicznej, dla której ustala się obowiązek uzgodnienia wszelkich zamierzeń inwestycyjnych z konserwatorem zabytków, który określi warunki konserwatorskie – zgodnie z przepisami odrębnymi.”
11.	Miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego Smogorzewo I.	Uchwała Nr XLVI/304/2010 Rady Gminy Piaski z dnia 28 czerwca 2010 r.	Zasady ochrony dziedzictwa kulturowego i zabytków oraz dóbr kultury: „Obszary oznaczone na rysunku planu symbolami 1MN, 2MN, 3MN, 4MN, 5MN, 6MN, 7MN, 1R, 1KD-Z obejmuje się strefą „W” ochrony archeologicznej, dla której ustala się obowiązek uzgodnienia wszelkich zamierzeń inwestycyjnych z konserwatorem zabytków, który określi warunki dopuszczające do realizacji inwestycji: prowadzenie prac ziemnych pod nadzorem archeologicznym, prace dokumentacyjno-zabezpieczające, w przypadku zagrożenia obiektów archeologicznych i nawarstwień kulturowych przeprowadzenie badań wykopaliskowych – zgodnie z przepisami odrębnymi.”
12.	Miejscowy plan zagospodarowania	Uchwała Nr XLVI/305/2010	Zasady ochrony dziedzictwa kulturowego i zabytków oraz dóbr kultury: „Obszary oznaczone na rysunku

	przestrzennego Grabonóg I.	Rady Gminy Piaski z dnia 28 czerwca 2010 r.	planu symbolem 1MN, 2MN, 3MN obejmuje się strefą „W” ochrony archeologicznej, dla której ustala się obowiązek uzgodnienia wszelkich zamierzeń inwestycyjnych z konserwatorem zabytków, który określi warunki dopuszczające do realizacji inwestycji: prowadzenie prac ziemnych pod nadzorem archeologicznym, prace dokumentacyjno-zabezpieczające, w przypadku zagrożenia obiektów archeologicznych i nawarstwień kulturowych przeprowadzenie badań wykopaliskowych – zgodnie z przepisami odrębnymi.”
--	----------------------------	---	--

Zapisy w miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego wynikają z treści zawartej w studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego i każdorazowo są uzgadniane z Wielkopolskim Wojewódzkim Konserwatorem Zabytków.

4.3. Szlaki turystyczne.

Jedną z istotniejszych form promocji dziedzictwa kulturowego i wykorzystania jego potencjału są szlaki turystyczne. Wyznaczone są głównie przez PTTK, ale także samorządy: powiatowe, gminne, stowarzyszenia, organizacje pozarządowe. Służą do uprawiania turystyki i stanowią produkt turystyczny łączący kraje, regiony, miejscowości oraz ich mieszkańców. Głównymi zadaniami inicjowanych i istniejących szlaków są: wspieranie społeczności lokalnych (rozwój lokalnej przedsiębiorczości, tworzenie miejsc pracy i dodatkowych źródeł dochodów, ochrona tradycyjnych zawodów), korzystanie z lokalnych zasobów (walorów przyrodniczych, kulturowych, bazy noclegowej i żywieniowej oraz innych produktów miejscowych), a także wspieranie i ochrona dziedzictwa przyrodniczego i kulturowego. Trasy szlaków w wielu przypadkach łączą się, pozwalając zarówno na koncentrowanie się na temacie wiodącym, jak i jednocześnie zwiedzanie obiektów o zróżnicowanej tematyce.

Przez gminę Piaski przebiega Trasa Rowerowa im. Kaspra Miaskowskiego, na którą składają się: długości ok. 3 km turystyczno-komunikacyjny szlak Piaski – Gostyń, z którego wjechać można w ścieżkę turystyczno-dydaktyczną o długości 16 km, która rozpoczyna się przy Szkole Podstawowej w Piaskach i prowadzi przez takie miejscowości jak: Piaski, Smogorzewo, Dręczewo I, Dręczewo II i Godurowo. Rowerzyści jadący tą trasą mogą obejrzeć „Szwajcarię Godurowską”, zatrzymać się przy 350-letnim dębie Kasper, koniecznie zatrzymać się przy najcenniejszym zabytku gminy - barokowym zespole klasztornym oo. Filipinów oraz we wsi rycerskiej Smogorzewo, w której urodził się poeta doby renesansu i baroku Kasper Miaskowski. Mijamy tu malowniczą dolinę rzeki Dąbrówki, łąki obrzańskie,

torfowiska oraz uprawy leśne. Można kontynuować podróż jadąc dalej w kierunku Borku Wlkp., trasą ścieżki powiatowej, a nawet dalej, w kierunku miejscowości Książ Wielkopolski.

Powiatowa Trasa Rowerowa, to godny polecenia szlak turystyczny promujący głównie obszary o dużych walorach przyrodniczych ważne dla celów rekreacyjno – poznawczych mieszkańców gminy, powiatu, a także potencjalnych dalekosiężnych turystów. . Do jej zorganizowania przyłączyło się Starostwo Powiatowe w Gostyniu, Nadleśnictwo Piaski oraz Samorządy w Borku Wlkp. i Piaskach. Trasa łączy ścieżkę rowerową im. Kaspra Miaskowskiego z wytypowanymi szlakami gmin Gostyń, Piaski i Borek Wlkp. Razem liczy 35 km, a wjechać na nią można zarówno z Gostynia, Piasków jak i Borku Wlkp. Na całej jej długości znajdują się cztery przystanki wypoczynkowe. Znajdują się tam również tablice informacyjne. Samorządy powiatu i trzech gmin proponują dwie trasy rowerowych wypraw: 1) Piaski – Osówiec – Wroniny – Liż – Stawiszyn (zapora na Pogonie) – Jeżewo – Jawory – Wycisłowo – Koszkowo – Grodnica – Osówiec – Piaski, 2) Borek Wlkp. – Jeżewo – Stawiszyn – Liż – Wroniny – Osówiec – Grodnica – Koszkowo – Wycisłowo – Jeżewo – Borek Wlkp. Trasa oznakowana jest żółtymi opaskami oraz znakami na pniach drzew. Rowerzyści jadący ścieżką mogą podziwiać mnóstwo przepięknych widoków. Teren trasy urozmaicony jest niewielkimi wzgórzami morenowymi, usadowionymi w kompleksie leśnym. Atrakcję turystyczną stanowią małe, urokliwe miejscowości przez które wiedzie trasa, a także ciekawe widoki krajobrazowe. Trasa przebiega tylko przez północną część gminy.

Kolejna trasa związana jest z osobą Edmunda Bojanowskiego i liczy 14 km. Rozpoczyna się w Gostyniu i prowadzi przez miejscowości, z którymi związany był błogosławiony: Głogówko, Grabonóg, Podrzecze, Krajewice. We wszystkich miejscowościach usytuowane są wspaniałe, godne obejrzenia, obiekty zabytkowe.

Typowo przyrodnicza jest trasa rowerowa do 3 rezerwatów, która przebiega jednak także przez miejscowości niezmiernie interesujące pod względem historyczno-kulturowo-sakralnym. Wyrusza z Piasków, przez Strzelce Wielkie i Szelejewo, dociera do Rezerwatu Bodzewko (skupienie lipy drobnolistnej w naturalnym środowisku), Rezerwatu Pępowo (fragment lasu mieszanego dębowo-bukowo-brekiniiowo-modrzewiowego) i Rezerwatu Czerwona Róża (las mieszany).

Na terenie gminy znajdują się również odcinki dłuższych szlaków, m. in. Międzynarodowy Szlak Rowerowy R-9 (EuroVelo 9) prowadzący od Bałtyku nad Adriatyk oraz Ziemiański Szlak Rowerowy, który liczy ok. 245 km i rozpoczyna się w Poznaniu. W gminie Piaski przebiega m.in. przez Głogówko, Grabonóg, Bodzewo, Bodzewko.

Obok najbardziej popularnych szlaków rowerowych i samochodowych wyznacza się także trasy piesze, konne czy nordic walking. W gminie Piaski wytyczono trasę nordic walking szlakiem błogosławionego Edmunda Bojanowskiego. Są trzy warianty trasy: długości od 7 do 15 km. Pętla zaczyna się w Grabonogu, biegnie przy cmentarzu i kościele parafialnym w Strzelcach Wielkich, dociera do Piasków (przez Marysin, obok kościoła parafialnego), i dalej na Świętą Górę w Głogówku.

Czynne szlaki turystyczne przebiegające przez gminę, promują cenne pod względem artystycznym budowle oraz założenia parkowo – rezydencjalne, wydarzenia historyczne, ślady dawnej i obecnej wytwórczości, obszary o dużych walorach przyrodniczych ważne dla celów rekreacyjno – poznawczych mieszkańców zarówno gminy, jak i powiatu, województwa, a także turystów z innych regionów Polski i Europy.

4.4. Chronione wartości przyrodnicze krajobrazu kulturowego.

Na terenie gminy Piaski znajdują się cenne przyrodniczo obszary, które należy chronić w celu zachowania mało zmienionych przez człowieka swoistych cech krajobrazu, mających znaczenie dla zachowania unikatowych typów środowiska. Ochrona przyrody w powiecie, to przede wszystkim ochrona zachowanych fragmentów terenu i zbiorowisk roślinnych zbliżonych do naturalnych.

A) REZERWATY PRZYRODY

Według definicji zawartej w ustawie o ochronie przyrody, rezerwat przyrody obejmuje obszary zachowane w stanie naturalnym lub mało zmienionym, ekosystemy, ostoje i siedliska przyrodnicze, a także siedliska roślin, siedliska zwierząt i siedliska grzybów oraz twory i składniki przyrody nieożywionej, wyróżniające się szczególnymi wartościami przyrodniczymi, naukowymi, kulturowymi lub walorami krajobrazowymi. Na terenie gminy znajduje się jeden rezerwat: „Bodzewko”. Jest to rezerwat leśny o powierzchni 1,26 ha położony jest w leśnictwie Siedlec, oddział 273f. Celem ochrony przyrody w rezerwacie jest zachowanie naturalnego lasu lipowego wraz z ekosystemem grądu środkowoeuropejskiego *Galio sylvatici-Carpinetum*.

B) OBSZARY CHRONIONEGO KRAJOBRAZU

Obszary chronionego krajobrazu (OChK) powołuje się w celu ochrony terenów ze względu na wyróżniający się krajobraz o zróżnicowanych ekosystemach, wartościowych ze względu na możliwość zaspokajania potrzeb związanych z turystyką i wypoczynkiem lub

pełniących funkcję korytarzy ekologicznych. Północna część gminy Piaski położona jest w obrębie Krzywińsko-Osieckiego Obszaru Chronionego Krajobrazu.

C) POMNIKI PRZYRODY

Na terenie gminy status pomników przyrody posiada 26 obiektów (GUS 2016). Ochroną w postaci pomników przyrody objęto zarówno okazy przyrody ożywionej jak i nieożywionej, okazałe pojedyncze drzewa oraz skupiska drzew czy głązy narzutowe. Są to najczęściej: dęby szypułkowe i lipy, m. in.:

1 dąb (zachowany jeden z dwóch figurujących w rejestrze) - na terenie leśnictwa Smogorzewo, W parku podworskim w Godurowie – 15 dębów szypułkowych, 4 lipy drobnolistne oraz 1 jesion wyniosły,

Na terenie Nadleśnictwa Piaski, w obrębie Bodzewko – 1 jarząb brekinia oraz 1 głąz narzutowy,

W Zaborni – 1 dąb (zachował się jeden z grupy trzech figurujących w rejestrze),

D) PARKI DWORSKIE I OGRODY

W ewidencji konserwatorskiej znajduje się 9 parków, z których najcenniejsze zostały wpisane do rejestru zabytków: 6 parków w zespołach dworskich oraz 1 park leśny.

5. Cele gminnego programu opieki nad zabytkami.

Sprawowanie opieki nad zabytkami przez władze samorządowe ma szczególny charakter. Przede wszystkim istniejące uwarunkowania prawne dają możliwość kreowania pewnej polityki w stosunku do obiektów zabytkowych i uprawniają organy samorządowe do podejmowania działań o odmiennym charakterze niż np. typowa dla właścicieli troska o utrzymanie obiektów zabytkowych w jak najlepszym stanie. Gmina, ze względu na prawny obowiązek ochrony wartości społecznie istotnych, posiada instrumenty umożliwiające budowanie i poszerzanie świadomości społecznej względem ochrony i opieki nad lokalnym dziedzictwem kulturowym. Ponadto poprzez prowadzone działania ma możliwość wskazywania kierunków rozwoju w stosunku do podmiotów prywatnych posiadających obiekty zabytkowe i kreowania polityki promocyjnej budującej wizerunek i prestiż gminy, także jako miejsca atrakcyjnego turystycznie nasyconego zachowanymi elementami kulturowymi. Wobec powyższego objęcie – ze strony Gminy Piaski – należyłą opieką zabytków, stanowi jeden z ważnych aspektów działalności lokalnego samorządu.

Powyższą politykę określać ma *Gminny program opieki nad zabytkami Gminy Piaski na lata 2018-2021*, dla realizacji którego priorytetowe jest osiągnięcie celów określonych w art. 87. ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opieki nad zabytkami, które przywołane zostały w punkcie 1.1. niniejszego Programu.

Na potrzeby *Gminnego programu opieki nad zabytkami* sformułowane zostały podstawowe priorytety, które poprzez realizowane w ich ramach działania w całości wypełniają cele ustawowe dla opracowywania gminnych programów opieki nad zabytkami. Są to:

Priorytet I – Ochrona i rewaloryzacja obiektów zabytkowych i budynków o wartościach lokalnych.

Priorytet II - Kształtowanie świadomości mieszkańców. Popularyzacja wiedzy o regionie. Edukacja w zakresie ochrony zabytków.

Priorytet III – Świadome kształtowanie krajobrazu kulturowego. Dążenie do zachowania ładu przestrzennego.

Priorytet IV - Promocja zabytków, krajobrazu kulturowego i tradycji lokalnej.

Priorytet V - Dziedzictwo kulturowe jako element rozwoju turystyki.

6. Kierunki działań dla realizacji celów gminnego programu opieki nad zabytkami. Podział na obszary, projekty, zadania.

Realizacji sformułowanych wyżej celów i założeń służyć będą następujące działania, które Gmina wykona w okresie obowiązywania Programu, a więc w latach 2018-2021:

6.1. Ochrona i rewaloryzacja obiektów zabytkowych i budynków o wartościach lokalnych.

6.1.1. Prowadzenie prac konserwatorskich, restauratorskich i budowlanych przy obiektach zabytkowych nieruchomych, do których Gmina Piaski posiada tytuł prawny. Zabezpieczenie i utrzymanie tych obiektów oraz ich otoczenia w jak najlepszym stanie; korzystanie z nich w sposób zapewniający trwałe zachowanie ich wartości.

Zadanie 1. Gmina Piaski nie jest właścicielem żadnego budynku wpisanego do rejestru zabytków. Jest natomiast właścicielem obiektów zabytkowych wpisanych do ewidencji

zabytków. Wszystkie te budynki znajdują się w zadowalającym stanie. Działania w najbliższych czterech latach to dbałość o to, aby ich kondycja nie uległa pogorszeniu poprzez regularnie dokonywane przeglądy techniczne i wykonywanie na bieżąco koniecznych napraw i remontów.

6.1.2. Dotacje celowe na sfinansowanie lub dofinansowanie prac konserwatorskich, restauratorskich lub budowlanych przy obiektach zabytkowych z terenu gminy Piaski wpisanych do rejestru zabytków lub znajdujących się w gminnej ewidencji zabytków nie stanowiących własności gminnej, w szczególności obiektów architektury i budownictwa, zabytków ruchomych i zabytków archeologicznych.

Zadanie 1. Coroczne podawanie do wiadomości na stronie internetowej Gminy Piaski i w innych mediach informacji o możliwości ubiegania się o taką dotację wraz z określeniem zasad udzielania dotacji.

Zadanie 2. Zmiana uchwały określającej zasady przyznawania dotacji celowej na prace przy obiektach zabytkowych w związku z nowelizacją Ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (Dz. U. 2017 poz. 1595).

Zadanie 3. Do czasu ww. zmiany udzielanie przez Radę Gminy Piaski, na wniosek Wójta Gminy Piaski, dotacji celowych na sfinansowanie lub dofinansowanie prac konserwatorskich na podstawie zasad udzielania dotacji określonych w *Uchwale Nr VI/29/2011 Rady Gminy Piaski z dnia 30 marca 2011 r. w sprawie określenia zasad udzielania dotacji na prace konserwatorskie, restauratorskie lub roboty budowlane przy zabytku znajdującym się na terenie Gminy Piaski wpisanym do rejestru zabytków*. Wnioski zainteresowanych podmiotów o dotację przyjmowane są do dnia 30 września roku poprzedzającego rok budżetowy, w którym przeprowadzi się zaplanowane prace.

Zadanie 4. Informowanie o innych zewnętrznych źródłach (zarówno publicznych jak i prywatnych) dofinansowania prac konserwatorskich, restauratorskich lub budowlanych przy obiektach zabytkowych.

Zadanie 5. Wieloaspektowa współpraca z właścicielami zabytków położonych na terenie gminy, doradztwo.

Zadanie 6. Rozpoznanie potrzeb i dofinansowanie prac renowacyjnych przy zabytkach małej architektury (krzyże przydrożne).

6.1.3. Badanie i dokumentacja dziedzictwa kulturowego.

Zadanie 1. Aktualizacja gminnej ewidencji zabytków.

Sporządzona gminna ewidencja zabytków w formie zbioru kart adresowych zabytków nieruchomości nie jest zbiorem zamkniętym, należy regularnie ją aktualizować. Do zadań z tym związanych, realizowanych na bieżąco i planowanych do wykonania w latach 2018-2021 należą:

- zakładanie nowych kart adresowych w uzgodnieniu z Wojewódzkim Urzędem Ochrony Zabytków dla zabytków dotychczas nierozpoznanych i nie uwzględnionych w ewidencji, a istotnych dla obrazu dziedzictwa kulturowego na terenie gminy,
- aktualizacja zmian stanu prawnego, takich, jak aktualne formy ochrony,
- systematyczne uzupełnianie kart adresowych o uzyskane nowe dane i aktualizowaną dokumentację fotograficzną w przypadku zmian w wyniku rozbiórek i remontów na większą skalę,
- propozycje skreślenia z ewidencji obiektów nieistniejących oraz takich, które utraciły wartości zabytkowe w wyniku modernizacji,
- udostępnianie opracowanych kart adresowych do celów projektowych i badawczych dla służb i podmiotów opracowujących wszelkie plany zagospodarowania przestrzennego czy inne programy: np. rewitalizacyjne, opieki nad zabytkami,
- zamieszczanie aktualnej ewidencji na stronach internetowych Urzędu Gminy.
- aktualizacja, zgodnie z Rozporządzeniem MKiDzN z dnia 26 maja 2011 r., istniejącej (wykonanej w 2010 r.) gminnej ewidencji zabytków archeologicznych oraz bieżące włączanie informacji (pozyskiwanych sukcesywnie z WUOZ) o wszystkich nowo odkrywanych reliktach przeszłości niezależnie od charakteru badań.

Zadanie 2. Specjalistyczne rozpoznanie poszczególnych obiektów, zespołów oraz obszarów zabytkowych związane z przygotowywanymi lub realizowanymi procesami inwestycyjnymi.

Zadanie 3. Prowadzenie prac inwestycyjnych w strefach ochrony archeologicznej pod nadzorem archeologicznym.

6.1.4. Gminny plan ochrony zabytków na wypadek konfliktu zbrojnego i sytuacji kryzysowych.

W 2012 r. opracowano *Gminny plan ochrony zabytków na wypadek konfliktu zbrojnego i sytuacji kryzysowych dla Gminy Piaski*. Plan ten został uzgodniony z WWKZ i Starostą Gostyńskim - Szefem OC Powiatu.

Zadanie 1. Coroczna aktualizacja Planu Ochrony Zabytków.

6.2. Kształtowanie świadomości mieszkańców. Popularyzacja wiedzy o regionie. Edukacja w zakresie ochrony zabytków.

6.2.1. Edukacja regionalna oraz nauczanie w zakresie ochrony zabytków.

Zadanie 1. Włączenie tematyki ochrony dziedzictwa kulturowego do zajęć szkolnych w szkołach podstawowych prowadzonych przez gminę.

Zadanie 2. Udział uczniów szkół w konkursach propagujących tematykę opieki nad zabytkami, np. w konkursie wiedzy o Wielkopolsce, który wymaga bardzo dobrej znajomości regionu, zwyczajów i gwary, historii i zabytków. Organizowanie konkursów plastycznych.

Zadanie 3. Organizowanie w ramach zajęć szkolnych wycieczek krajoznawczych połączonych z prezentacją najcenniejszych obiektów zabytkowych i ich historii.

Zadanie 4. Organizowanie przez Gminną Bibliotekę Publiczną w Piaskach, GOK w Piaskach we współpracy z Urzędem Gminy w Piaskach cyklicznych konkursów, np. „Czy znasz swoją małą ojczyznę”, „Rozpoznaj zabytki gminy Piaski”, których celem będzie poszerzenie i utrwalenie wiedzy dotyczącej zabytków, regionu i tradycji lokalnych.

Zadanie 5. Nawiązanie współpracy z Muzeum w Gostyniu w celu przygotowania wykładów dla mieszkańców na temat historii i zabytków, organizowanie lekcji muzealnych dla dzieci i młodzieży.

Zadanie 6. Kształtowanie świadomości i postaw odpowiedzialności za wspólne wielowyznaniowe dziedzictwo kulturowe oraz potrzebę jego ochrony teraz i w przyszłości.

Zadanie 7. Systematyczne gromadzenie informacji archiwalnych, map, pocztówek, fotografii (także ich digitalizacja) dotyczących dziejów gminy Piaski we współpracy z regionalistami i mieszkańcami pamiętającymi z własnego doświadczenia lub z opowieści dawne, ważne wydarzenia, dziejące się również na tle ważnych dla dziedzictwa obiektów. Spuścizna ta może być przechowywana w GOK, który w swoim *Kompleksowym Planie Rozwoju na lata 2017-2019* zawarł zadania związane z „Odzyskiwaniem dóbr kultury” m. in. w formie Cyfrowego Muzeum Ziemi Piaskowskiej.

6.2.2. Upowszechnianie wiedzy o zasobach kulturowych i przyrodniczych gminy oraz jego walorach turystycznych m. in. w prasie, radiu, telewizji i internecie.

Zadanie 1. Sukcesywne tworzenie i udostępnienie komputerowej bazy danych o dziedzictwie kultury i zabytkach gminy Piaski. Stała rozbudowa oficjalnej strony internetowej gminy o treści związane z dziedzictwem kulturowym.

Zadanie 2. Udostępnienie gminnej ewidencji zabytków nieruchomości oraz „Programu opieki nad zabytkami Gminy Piaski” na stronie internetowej Urzędu Gminy w Piaskach.

6.2.3. Współpraca z instytucjami i organizacjami działającymi na rzecz ochrony zabytków kulturowych i przyrodniczych.

Zadanie 1. Współpraca ze stowarzyszeniami oraz organizacjami pozarządowymi (na podstawie rocznego Programu współpracy z organizacjami pozarządowymi) działającymi w sektorach edukacji oraz kultury i sztuki w zakresie:

- edukacji dzieci i młodzieży,
- organizacji konkursów (literackich, historycznych, fotograficznych) poszerzających wiedzę uczniów na temat dziedzictwa kulturowego i jego ochrony,
- upowszechnianie kultury ze szczególnym nastawieniem na dzieci i młodzież,
- organizacji imprez mających znaczenie dla rozwoju kultury i integracji społeczności gminy.

Zadanie 2. Współpraca ze stowarzyszeniami oraz organizacjami pozarządowymi działającymi w sektorze kultury fizycznej i turystyki w zakresie:

- upowszechniania kultury fizycznej i turystyki, zwłaszcza wśród dzieci i młodzieży,
- organizowanie imprez sportowych, rekreacyjnych i turystycznych.

Zadanie 3. Współpraca z organizacjami ekologicznymi, realizującymi programy służące ochronie przyrody i edukacji ekologicznej w zakresie wymiany informacji oraz edukacji ekologicznej w zakresie m. in. ochrony środowiska i ochrony dziedzictwa przyrodniczego.

6.2.4. Wspieranie aktywności lokalnej mającej na celu poszanowanie dziedzictwa kulturowego i opiekę nad nim. Kreowanie tożsamości mieszkańców.

Zadanie 1. Propagowanie idei konkursu Generalnego Konserwatora Zabytków, pod patronatem Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego „Zabytek zadbany”. Skierowany jest on do właścicieli, posiadaczy i zarządców obiektów wpisanych do rejestru zabytków.

Jego celem jest promocja opieki nad zabytkami i upowszechnianie najlepszych wzorów ich konserwacji, właściwego utrzymania i zagospodarowania. Nagrody przyznawane są w 6 kategoriach: utrwalanie wartości zabytkowej pojedynczego obiektu, rewaloryzacja przestrzeni kulturowej i krajobrazu (w tym założenia dworskie i pałacowe), adaptacja obiektów zabytkowych, architektura i konstrukcje drewniane, architektura przemysłowa i dziedzictwo techniki, właściwe użytkowanie i długoletnia opieka nad zabytkiem.

Aktywne wspieranie i zachęcanie właścicieli dobrze utrzymanych obiektów zabytkowych do udziału w tym prestiżowym konkursie.

Zadanie 2. Rozbudzanie i pogłębianie w mieszkańcach dumy z tradycji historycznych gminy poprzez organizację i wspieranie imprez dotyczących rocznic historycznych m. in. Rocznicy Wybuchu Powstania Wielkopolskiego, a także innych imprez rocznicowych o charakterze ogólnokrajowym, np. Święto Niepodległości.

Zadanie 3. Wspieranie działalności funkcjonujących na terenie gminy stowarzyszeń i zespołów regionalnych (folklorystycznych) poprzez organizację (dofinansowanie) spotkań, przeglądów, warsztatów, szkoleń.

6.3. Świadome kształtowanie krajobrazu kulturowego. Dążenie do zachowania ład przestrzennego.

6.3.1. Umocowanie ochrony zabytków w dokumentach planistycznych.

Zadanie 1. Uzgadnianie z Wielkopolskim Wojewódzkim Konserwatorem Zabytków zmian studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego oraz miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego. Respektowanie tych opinii i zaleceń oraz wyznaczonych stref ochrony konserwatorskiej.

Aktualnie gmina nie posiada Ogólnego Planu Zagospodarowania Przestrzennego. Obowiązuje 12 miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego dla fragmentów miasta i gminy, wszystkie zawierają odniesienia do ochrony zabytków.

Zadanie 2. Uwzględnianie zabytków i ich ochrony w gminnych programach planistycznych oraz ich aktualizacjach, np. „Planie rozwoju lokalnego gminy Piaski”, „Planach Odnowy Miejscowości”, „Lokalnym Programie Rewitalizacji gminy Piaski” (który jest aktualnie opracowywany), „Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego” czy miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego. Uwzględnianie ochrony zabytkowej zieleni komponowanej w gminnym „Programie ochrony środowiska”.

Zadanie 3. Ochrona dziedzictwa archeologicznego.

Respektowanie wyznaczonych stref ochrony stanowisk archeologicznych na załącznikach graficznych przy sporządzaniu dokumentów planistycznych.

Wprowadzenie zapisu zapewniającego prawidłową ochronę archeologicznego dziedzictwa kulturowego w stosunku do stref występowania stanowisk archeologicznych oraz obszarów chronionych tj. układu urbanistycznego m. Piaski, obiektów wpisanych do rejestru zabytków wraz z ich otoczeniem oraz ujętych w ewidencji zabytków:

„Prace inwestycyjne, w tym ziemne związane z budownictwem i zagospodarowaniem terenu, w obrębie obszarów chronionych i stref występowania stanowisk archeologicznych, wymagają prowadzenia badań archeologicznych, na które inwestor powinien uzyskać pozwolenie właściwego miejscowo konserwatora zabytków przed uzyskaniem pozwolenia na budowę”

6.3.2. Ochrona dziedzictwa kulturowego.

Zadanie 1. Uwzględnianie ustaleń dotyczących ochrony dziedzictwa kulturowego i zabytków w wyniku uzgodnień z WKZ, respektowanie jego opinii i decyzji w wydawanych przez Wójta Gminy Piaski decyzjach o warunkach zabudowy i decyzjach o ustaleniu lokalizacji inwestycji celu publicznego.

Zadanie 2. Określenie zasad i ich konsekwentne przestrzeganie w zakresie umieszczania szyldów i reklam na zabytkach i w przestrzeni zabytkowej.

Zadanie 3. Ochrona układów ruralistycznych na obszarach wiejskich oraz poprawa ładu przestrzennego wsi poprzez zapobieganie rozpraszaniu osadnictwa.

6.4. Promocja zabytków, krajobrazu kulturowego i tradycji lokalnej.

6.4.1. Działalność wydawnicza.

Zadanie 1. Wydawanie niekomercyjnych, niskonakładowych, szeroko dostępnych i przystępnie opracowanych wydawnictw popularyzujących wiedzę o zasobach kulturowych i przyrodniczych gminy: w formie drukowanej - przewodników, albumów, widokówek, folderów, map, broszur itp., gdzie zawarte są obok istotnych dla mieszkańców aktualnych wydarzeń oraz planów w sferze gospodarki, oświaty i kultury, także m. in. wyczerpujące informacje o obiektach zabytkowych; a także wykorzystujących inne techniki zapisu, np. płyty CD, DVD – prezentacja multimedialna.

Gmina Piaski cyklicznie wydaje publikacje dotyczące zarówno jej historii jak i dnia dzisiejszego. Ostatnio wydano niepowtarzalny album pokazujący Piaski i niektóre miejscowości gminy oraz jej historycznych mieszkańców na starych fotografiach „Kadry historii. Gmina Piaski na starej fotografii”. Ukazują się też pozycje o charakterze promocyjnym, np. podsumowujące kolejne kadencje władz samorządowych traktujące o osiągnięciach w różnych dziedzinach zarówno gospodarki jak i kultury, promujące zarazem gminę i prezentujące też najważniejsze obiekty zabytkowe na terenie gminy. Wydawane są kalendarze, ukazał się też zbiór grafik Henryka Naglaka w postaci pocztówek czy obrazów przedstawiający najważniejsze zabytki.

Zadanie 2. Promowanie i dystrybucja istniejących zewnętrznych publikacji regionalnych poświęconym m. in. zabytkom z terenu gminy.

Zadania 3. Współpraca z organizacjami działającymi na rzecz promocji regionu w tym zakresie.

6.4.2. Wykorzystanie mediów elektronicznych (promocja w internecie).

Zadanie 1. Sukcesywne rozbudowywanie na stronach internetowych gminy działów poświęconych zabytkom, turystyce i szeroko rozumianej kulturze. Powiększanie zawartości zakładki „Kultura” i „Turystyka” o kolejne zabytki, opisy historyczne, ścieżki rowerowe, szlaki turystyczne, aktualną mapę i inne przydatne informacje. Współpraca w poszerzaniu tych zagadnień na różnych portalach. Aktualizowanie danych.

Zadanie 2. Udział w projekcie „Moja miejscowość na portalu internetowym – Internetowe kroniki wsi”. Realizacja projektu zaktywizowała lokalną społeczność, szczególnie młodzież i przyczyniła się do zwiększenia zainteresowania poszczególnymi miejscowościami, także ich historią oraz regionem. Jest to doskonała promocja walorów turystycznych i rekreacyjnych.
www.kronikiwsi.powiatgostyn.pl

6.4.3. Kreowanie wizerunku gminy.

Zadanie 1. Udział w cyklicznych imprezach: w wystawach, w targach promujących region (w tym dziedzictwo kulturowe materialne i niematerialne) zarówno w wymiarze gminnym, powiatowym jak i na szczeblu wojewódzkim, krajowym oraz poza granicami kraju.

Zadanie 2. Dbłość o dziedzictwo niematerialne w postaci wspierania, promowania i doceniania działalności zespołów folklorystycznych działających na terenie gminy.

Zadanie 3. Obejmowanie patronatem Wójta Gminy Piaski działań na rzecz promocji dziedzictwa kulturowego gminy.

6.5. Dziedzictwo kulturowe jako element rozwoju turystyki.

Zadanie 1. Uwzględnienie obiektów zabytkowych przy wyznaczaniu nowych tras turystycznych i ścieżek dydaktycznych oraz przy aktualizacji istniejących. Podjęcie działań w celu ustalenia z właścicielami i zarządcami obiektów zabytkowych możliwości i zasad ich udostępniania. Podanie tych informacji w broszurach promujących trasy. Ujęcie w atrakcjach turystycznych także obiektów małej architektury (krzyże przydrożne, kapliczki).

Zadanie 2. Współpraca na wniosek zainteresowanych stron w zakresie utrzymania istniejących i nowo wytyczanych szlaków kulturowych.

Zadanie 3. Współpraca z instytucjami wprowadzającymi dodatkowe oznakowania na ulicach i drogach gminnych, powiatowych, wojewódzkich czy krajowych w celu ułatwienia dojazdu do najcenniejszych zabytków gminy. Ciągła dbałość o tablice już umieszczone oraz oznakowanie zabytków, aby swą estetyką i formą zachęcały do odwiedzenia tych miejsc.

Zadanie 4. Aktywne wspieranie wydawania aktualnych map turystycznych w regionie obejmujących także teren gminy Piaski. Cykliczne wydawanie aktualnej własnej gminnej kompleksowej mapy turystycznej zawierającej m. in. szlaki turystyczne i wszystkie zabytki.

Zadanie 5. Wspieranie na wniosek zainteresowanych podmiotów (prywatnych oraz instytucjonalnych, a także społeczności lokalnych) działań związanych z rozwojem infrastruktury turystycznej oraz zagospodarowaniem miejsc atrakcyjnych turystycznie. Wspieranie rozwoju agroturystyki w oparciu o posiadane walory kulturowe i przyrodnicze. Promowanie tej poszukiwanej oferty na stronach internetowych i w wydawanych mapach i przewodnikach.

Zadanie 6. Wykorzystanie potencjału najważniejszego sanktuarium maryjnego archidiecezji poznańskiej - Sanktuarium na Świętej Górze w Głogówku do celów turystycznych (turystyka pielgrzymkowa), powiązanych z promocją gminy i jej zabytków.

Już od XVI w. trwa wzmożony ruch pielgrzymkowy do słynącego z cudów obrazu Matki Bożej z Dzieciątkiem i kwiatem róży w dłoni znajdującego się w ołtarzu głównym bazyliki. Do sanktuarium nieustannie przybywają mieszkańcy wielu miast i wsi wielkopolskich prosząc o pomoc i opiekę oraz dziękując za otrzymane łaski. Oprócz wizyt indywidualnych pielgrzymów organizowane są także zbiorowe pielgrzymki. Obok spełniania ważnych funkcji

duchowych, pielgrzymki mogą stanowić też dodatkowe źródło dochodów przyczyniające się do poprawy kondycji odwiedzanego zabytku.

7. Wdrażanie gminnego programu opieki nad zabytkami. Monitoring działania programu.

7.1. Instrumenty prawne i instytucjonalne.

W realizacji gminnego programu opieki nad zabytkami wykorzystane zostaną instrumenty ogólne – określone w programach rządowych i wojewódzkich, w tym w Krajowym Programie Opieki nad Zabytkami oraz w innych dokumentach o charakterze planistycznym i strategicznym (koordynacja w zakresie realizacji zapisów), a także narzędzia i środki własne Gminy Piaski oraz partnerów uczestniczących w realizacji programu – Wielkopolskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków, państwowych i samorządowych instytucji kultury, kościołów oraz organizacji pozarządowych. Powodzenie realizacji programu wymaga współdziałania Urzędu Gminy w Piaskach m.in. ze Starostwem Powiatowym w Gostyniu, Muzeum w Gostyniu, Biblioteką Publiczną Gminy Piaski, GOK w Piaskach, jednostkami oświatowymi jak i organizacjami pozarządowymi spełniającymi istotną rolę w ochronie i popularyzacji dziedzictwa kulturowego w zakresie działań edukacyjnych, promocyjnych, a także Wielkopolskim WKZ w zakresie prawnym wynikającym z przepisów ustawowych obejmujących m. in. uchwalenie miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego, stref ochrony konserwatorskiej, wnioskowanie o wpis do rejestru zabytków obiektów będących własnością gminy, wykonywanie decyzji WKZ oraz w zakresie opieki nad zabytkami sakralnymi – archidiecezją poznańską.

7.2. Instrumenty finansowe.

Realizowanie zadań związanych z ochroną i opieką nad zabytkami – m. in. prowadzenie prac konserwatorskich przy obiektach zabytkowych umożliwia wsparcie finansowe pochodzące z różnych źródeł. Najogólniej źródła finansowania tej sfery można podzielić na:

- źródła publiczne – budżet państwa, budżety jednostek samorządu terytorialnego wszystkich szczebli, środki Unii europejskiej, inne źródła zagraniczne, m. in.

- Ministerstwo Kultury i Dziedzictwa Narodowego /www.mkidn.gov.pl/ w ramach programów z zakresu dziedzictwa kulturowego (2017 r.), m. in.: Kolekcje muzealne; Wspieranie działań muzealnych; Kultura ludowa i tradycyjna; Ochrona zabytków; Ochrona zabytków archeologicznych; Wspieranie samorządowych instytucji kultury – opiekunów miejsc pamięci,
- Wielkopolski Wojewódzki Konserwator Zabytków /wosoz.bip-i.pl/public/ – dotacje przyznawane są na prace konserwatorskie, restauratorskie i roboty budowlane przy obiektach wpisanych do rejestru zabytków na podstawie wniosków złożonych przez właścicieli, posiadaczy lub użytkowników zabytków,
- Samorząd Województwa Wielkopolskiego /www.bip.umww.pl/ – budżet województwa wielkopolskiego przewiduje środki na pomoc finansową ukierunkowaną na ochronę zabytków i opiekę nad zabytkami. Są to dotacje celowe z budżetu na finansowanie lub dofinansowanie prac remontowych i konserwatorskich obiektów zabytkowych zarówno jednostkom sektora finansów publicznych jak również pozostałym jednostkom,
- Narodowy Fundusz Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej (dla założeń zieleni zabytkowej).
  - źródła prywatne - środki osób fizycznych, organizacji pozarządowych – stowarzyszeń, fundacji, kościelnych osób prawnych itp.

Finansowanie gminnego programu opieki nad zabytkami (zarówno własnymi jak i w formie dotacji do zabytków nie będących własnością Gminy) będzie realizowane z wykorzystaniem środków z wielu źródeł. Będą to zarówno środki budżetowe jak i fundusze strukturalne, w zależności od możliwości finansowych gminy.

7.3. Monitoring działania programu.

Zgodnie z art. 87, ust. 5 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (tekst jednolity, Dz. U. z 2017 r., poz.2187, z późn. zm.), za monitorowanie realizacji powiatowego programu opieki nad zabytkami odpowiada Rada Gminy Piaski, której Wójt co dwa lata przedstawia sprawozdanie z realizacji programu. Po zatwierdzeniu uchwałą Rady Gminy Piaski „Programu Opieki nad Zabytkami Gminy Piaski na lata 2018-2021”, powołany zostanie zespół, który zajmie się monitoringiem realizacji programu.

Stała obserwacja oraz analiza stopnia zaawansowania realizacji celów Programu będzie obejmowała: bieżący monitoring uwzględniający stan zachowania zabytków, stosunki własnościowe, ocenę prac związanych z rewitalizacją obiektów zabytkowych, ocenę realizacji programu edukacji, promocji, rozwoju turystyki, współpracy z instytucjami kultury, ocenę kontaktu z właścicielami obiektów zabytkowych.